

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU BİLİM DALI

**DOĞU AKDENİZ'DE MÜNHASİR EKONOMİK
BÖLGE UYUŞMAZLIĞI**

Yüksek Lisans Tezi

Fatma Betül TEKİN

İstanbul, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU BİLİM DALI

DOĞU AKDENİZ'DE MÜNHASİR EKONOMİK BÖLGE UYUŞMAZLIĞI

Yüksek Lisans Tezi

Fatma Betül TEKİN
Danışman: PROF. DR. SELAMİ KURAN

İstanbul, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

KAMU HUKUKU Anabilim Dalı KAMU HUKUKU Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi Fatma Betül Tekin'nın DOĞU AKDENİZ'DE MÜNHASİR EKONOMİK BÖLGE UYUŞMAZLIĞI adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 18.04.2019 tarih ve 2019-10/23 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 29/07/2019

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

1.	Tez Danışmanı	Prof. Dr. SELAMİ KURAN	
2.	Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi DENİZ TEKİN APAYDIN	
3.	Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi ÖZLEM YÜCEL	

GENEL BİLGİLER

Ad ve Soyad : Fatma Betül TEKİN
Anabilim Dalı : Kamu Hukuku
Programı : Kamu Hukuku
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Selami KURAN
Tez Türü ve Yıl : Yüksek Lisans, 2019

Anahtar Kelimeler : Münhasır ekonomik bölge, kıta sahanlığı, Doğu Akdeniz uyuşmazlığı, deniz yetki alanları, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması

ÖZET

Dünyada sanayileşmenin beraberinde getirdiği yoğun tüketim enerji kaynağı arayışlarını arttırmış ve son olarak bu arayış denizlerdeki petrol ve gaz yataklarına yönelmiştir. Bunun üzerine insanlığın ortak malı kabul edilen denizler üzerindeki hâkimiyet mücadelesi de hız kazanmıştır. Denizlere ilişkin kullanım yalnızca kıyılara yakın olan kesimlerle sınırlı kalmamış, günümüzde insanlığın ortak malı sayılan okyanusların kullanımı da yaygınlaşmış ve bu hususta pek çok uluslararası sözleşme yapılmıştır. Bu kapsamda, Doğu Akdeniz’de keşfedilen zengin hidrokarbon kaynakları bölgede denizler üzerindeki egemenliğin önemini arttırmıştır. Doğu Akdeniz’e kıyısı olan devletlerin deniz alanlarını ikili anlaşmalarla paylaşması ve bu anlaşmalarda Türk kıta sahanlığını ihlal etmeleri üzerine Türkiye’de Doğu Akdeniz deniz yetki alanlarına verilen önem artmıştır. Önemle belirtilmesi gerekir ki Kıbrıs, Meis, Karaada ve Fener gibi pek çok ada, Doğu Akdeniz’deki deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında kilit öneme sahiptir. Sahildar devletlerin bu yarı kapalı deniz üzerindeki egemenlik iddialarının deniz yetki alanları hususunda uyuşmazlık yarattığı aşıkardır. Bu nedenle, bu çalışmanın amacı, Doğu Akdeniz’de deniz yetki alanlarının paylaşımı konusunda yaşanan uyuşmazlıkları ve sahildar devletlerin bu konudaki uygulamalarını inceleyerek Türkiye’nin Doğu Akdeniz özelinde uluslararası hukuka göre ileri sürebileceği olası argümanları ortaya koymaktır.

GENERAL KNOWLEDGE:**Name and Surname** : Fatma Betül TEKİN**Field** : Public Law**Programme** : Public Law**Supervisor** : Prof. Dr. Selami KURAN**Degree Awarded and Year** : Master, 2019**Keywords** : Exclusive economic zone, continental shelf, Eastern Mediterranean dispute, maritime boundaries, delimitation of maritime boundaries**ABSTRACT**

The intensive consumption stemmed from industrialization in the world has increased the search for energy sources and in the recent years this search has been directed towards the oil and gas deposits in the seas. Thereupon, the battle for dominance over the seas, which are accepted as common property of mankind, has also accelerated. The exploitation of the seas is not limited with the areas closed to shores; today, the oceans that are considered as the common property of mankind have been exploited as well and in this regard many international conventions have been introduced. In this context, the rich hydrocarbon resources discovered in the Eastern Mediterranean have increased the importance of sovereignty over the seas in the region. Due to the division of maritime boundaries through the bilateral agreements between the states located within the Eastern Mediterranean coasts and violations on Turkey's rights arising from continental shelf, Turkey has given greater importance to maritime boundaries issue in the Eastern Mediterranean. It is crucial to state that many islands such as Cyprus, Meis, Rho, (Karaada) and Hypsili (Fener) located in the Eastern Mediterranean have vital importance on the issue of delimitation of maritime boundaries. It is explicit that the sovereignty claims of the coastal states over this semi-closed sea create some disputes with regard to maritime boundaries. Therefore, the aim of this study is to present the possible legal arguments, which could be alleged by Turkey under international law, by examining the dispute regarding the delimitation of maritime boundaries in the Eastern Mediterranean and practices conducted by the coastal states.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa Num.
ŞEKİL LİSTESİ.....	V
KISALTMALAR.....	VI
1. GİRİŞ.....	1
2. DOĞU AKDENİZ'İN STRATEJİK VE JEOPOLİTİK ÖNEMİ	
2.1. Doğu Akdeniz'de Yer Alan Hidrokarbon Kaynakları ve Önemi.....	6
2.2. Doğu Akdeniz'de Balıkçılık.....	15
2.3. Doğu Akdeniz'deki Önemli Türk Limanları.....	18
2.4. Doğu Akdeniz'de Güvenlik.....	22
3. ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER ÇERÇEVESİNDE DENİZ YETKİ ALANLARI	
3.1. Karasuları Kavramı ve Hukuki Rejimi ve Sınırlandırılması.....	25
3.2. Bitişik Bölge Kavramı ve Hukuki Rejimi ve Sınırlandırılması.....	30
3.3. Kıta Sahaneliği Kavramı ve Hukuki Rejimi ve Sınırlandırılması.....	33
3.4. Münhasır Ekonomik Bölge Kavramı Ve Hukuki Rejimi ve Sınırlandırılması.....	40
4. DOĞU AKDENİZ'DE DENİZ YETKİ ALANLARI UYUŞMAZLIĞI	
4.1. Uyuşmazlığın İlgili Devletler Arası İlişkiler Bazında İncelenmesi.....	46
4.1.1. Türkiye-GKRY Boyutu.....	52
4.1.2. Türkiye-Yunanistan Boyutu.....	57
4.1.3. KKTC-GKRY Boyutu.....	62
4.1.4. Türkiye-KKTC Boyutu.....	65
4.2. Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin Deniz Yetki Alanları Bakımından Uluslararası İçtihatlar ve Devlet Uygulamaları Işığında Uluslararası Deniz Hukuku İlkeleri.....	68
4.2.1. Eşit Uzaklık İlkesi.....	71
4.2.2. Anlaşma ile Sınırlama.....	79
4.2.3. Özel Şartlar.....	81
4.2.4. Hakkaniyet ve Nispet.....	85
4.2.5. Hakça İlkeler.....	86
4.2.5.1. Ana Karanın Sınırlamaya Etkisi (Coğrafyanın Üstünlüğü).....	89

4.2.5.2. Kapatmama/Kesmeme Prensibi.....	92
4.2.5.3. Adaların Sınırlandırmaya Etkisi (Yanlış Taraf).....	93
4.2.6. Uti Possidetis Juris İlkesi.....	104
4.3. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Uyuşmazlık Kapsamında Kullanabileceği Enstrümanlar Ve Etkileri.....	108
4.3.1. Kıta Sahanelığı.....	110
4.3.2. Münhasır Ekonomik Bölge.....	112
5. SONUÇ.....	115
KAYNAKÇA.....	119

ŞEKİL LİSTESİ

- Şekil 2.1. : Nil Delta Baseninde Bulunan hidrokarbon kaynakları
- Şekil 2.2. : Leviathan Baseni hidrokarbon kaynakları
- Şekil 2.3. : Kıbrıs hidrokarbon kaynakları
- Şekil 2.4. : East Med Boru Hattı Projesi
- Şekil 2.5. : Poseidon ve EastMed Boru Hatları'nın nasıl birleştirileceğini gösteren harita
- Şekil 2.6. : 1993 Uyum Anlaşması ve 1995 Balık Stokları Anlaşmalarına Doğu Akdeniz devletlerinin katılım durumları
- Şekil 4.1. : Kıbrıs egemenlik alanları ve üsler
- Şekil 4.2. : GKRY'nin ilan ettiği petrol sahalarından Türk kıta sahanlığını ihlal edenler ve KKTC Türklerinin de hakkının bulunduğu petrol sahaları
- Şekil 4.3. : Türkiye üzerinden geçen enerji yolları
- Şekil 4.4. : Yunanistan'ın iddia ettiği deniz yetki alanlarını gösterir harita
- Şekil 4.5. : Türkiye kıta sahanlığı haritası
- Şekil 4.6. : 18 Mart 2019'da verilen mektupla deklare edilen Türk kıta sahanlığı sınırları
- Şekil 4.7. : 3.Tur ihale sonucunda GKRY'nin ilan ettiği hidrokarbon arama ruhsat sahaları ve ruhsat alan şirketler
- Şekil 4.8. : KKTC tarafından ilan edilen ruhsat sahaları
- Şekil 4.9. : Cuttlefish, Aphrodite ve Calypso sondaj sahalarını gösteren harita
- Şekil 4.10. : Libya- Malta Sınırları
- Şekil 4.11. : Bangladeş- Myanmar Deniz Alanları Sınırlandırması
- Şekil 4.12. : Tunus- Libya Kıta Sahanlığı Sınırları
- Şekil 4.13. : Gine ile Gine-Bissau arasındaki Sınırlandırma
- Şekil 4.14. : Eritre- Yemen Deniz Sınırları
- Şekil 4.15. : Manş Denizi Sınırlandırma Alanları
- Şekil 4.16. : Yunanistan'ın Meis'e dayandırarak iddia ettiği deniz yetki alanlarını gösterir harita
- Şekil 4.17. : Meis, Karaada ve Fener adası
- Şekil 4.18. : Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölgenin Kesiştiği Noktalar

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
age	: Adı geçen eser
BM	: Birleşmiş Milletler
BMDHS	: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
CKSS	: Cenevre Kıta Sahanelığı Sözleşmesi
CKBBS	: Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi
EOKA	: Kıbrıs Mücadelesi Rum Örgütü
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
ICJ	: International Court of Justice (Uluslararası Adalet Divanı)
ITLOS Mahkemesi)	: International Tribunal for Law of the Sea (Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi)
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
p.	: Page (Sayfa)
s.	: Sayfa
TPAO	: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TMT	: Türk Mukavemet Teşkilatı
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
V.	: Volume (Cilt)

1. GİRİŞ

Dünya yüzeyinin % 71'i, bir başka deyişle karaların yaklaşık 2,5 katı denizler ile kaplıdır.¹ Denizler ve okyanuslar gelişen teknoloji, küreselleşme, serbest ekonomi gibi etkenlerle insanlığın ilgisini her geçen gün daha fazla cezbetmektedir. 2000'li yılların başlarından itibaren Dünya yüklerinin yaklaşık % 85'i, petrolün ise %90'ından fazlası deniz yoluyla taşınmaktadır.² Deniz ulaşımı, düşük maliyeti ve kolaylığı nedeniyle yoğun olarak tercih edilmektedir. Kara taşımacılığında yaşanan problemler deniz taşımacılığına göre çok daha fazladır, hava taşımacılığı ise daha maliyetlidir. Denizler aslında tüm insanlığı birbirine bağlayan kılcal damarlar gibidir.

Liberal düzenin yoğun üretim ve tüketime yönelik anlayışının genel olarak hâkim olmasıyla Dünya, kaynaklarını hızla tüketmeye başlamış bu durum da devletleri yeni kaynak arayışına itmiştir. Bu bağlamda denizler bakir alanlar olarak görülmüş ve muhtemel gelecekte yaşanacak kaynak sıkıntısına binaen bu durumun farkında olan devletlerce denizler üzerinde parselleme yarışına girişilmiştir. Dünya'da üretilen ham petrolün %30'dan fazlası, doğalgazın ise %50'den fazlası denizlerden sağlanmakta olup bu oran her geçen gün artmaktadır.³ Okyanuslarda bulunan balık rezervinin %85'inin hâlihazırda tükenmiş olması sebebiyle münhasır ekonomik bölge ilanları geçmişe nazaran daha fazla önem arz etmektedir.⁴

Birleşmiş Milletler'in 2030 için açıkladığı “**Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri**” incelendiğinde özellikle Hedef 14'ün tamamen okyanusların sürdürülebilir bir şekilde ekonomiye devşirilmesiyle ilgili olduğu görülecektir.⁵ Bu sürdürülebilirliği sağlamanın ikinci adı aslında paylaşımdır. Ülkelere verilen balıkçılık kotaları, sondaj ve araştırma yapma hakkını veren deniz egemenlik sahaları, bunlardan kaynaklanan

¹Oktay ÇETİN, Denizcilik Sektöründe Mukayeseli Bir Model, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Sayı:10, 2009, s.35, Erişim Tarihi: 09.04.2018

<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/guvenlikstrjtj/article/viewFile/5000098905/5000092161>

² ÇETİN, s. 35

³Ali KURUMAHMUT, Deniz Hukuku ve Türkiye'nin Yakın Deniz Havzası Konferans Notları, Ankara Ulaştırma, Denizcilik, Haberleşme Bakanlığı Yayınları, 2016

⁴Okyanuslar Tehlikede, 18.06.2012, Roger Harrabin, Erişim Tarihi: 12.10.2018

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/06/120618_fishing_oceans

⁵UN A/Res/70/1 Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015 https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E Erişim Tarihi: 09/07/2019

kirliliklerin temizlenmesi ve bunlardan kaynaklanan riskin paylaştırılması aslında bunun egemen devletler arasında gerçekleşen bir paylaşım olduğuna delalettir.

Denizler üzerindeki paylaşım savaşının uluslararası hukuk düzenine yansması ise kıyıdaş devletin farklı egemenlik ve kullanım haklarını barındıran içsular, karasuları, bitişik bölge, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge rejimlerinin uygulanması suretiyle denizlerdeki egemenlik sahalarının belirlenmesi şeklindedir. Bununla birlikte açık denizlerin kullanımına ilişkin olarak da uluslararası anlaşmalar yapılabilmektedir. Örneğin ulusal yargı yetkisinin dışında kalan alanlarda biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilir kullanımı için Birleşmiş Milletler nezdinde çalışmalar yapılmaktadır.⁶

İçsular esas hattının kara tarafında kalan sular içsulardır.⁷ İçsular kıyı devletinin egemenliği altındadır ve kıyı devletinin ayrılmaz bir parçasıdır.⁸

Karasuları, kıyı devletinin kara ülkesini çevreleyen uluslararası hukuka uygun olarak belirli bir genişliğe kadar uzanan kıyı devletine ait deniz alını ifade eder.⁹ Karasularının genişliği gibi teknik konular ise farklı sözleşmelerce düzenlenmiş olup, genel olarak kabul gören ve 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS)'nde yer alan genişlik düzenlemesi, karasularının 12 mile kadar uzanabileceği yönündedir.¹⁰ Karasularının iç sınırının belirlenmesi için 1982 BMDHS'de iki türlü esas hat belirleme yönteminden bahsedilmiştir. Bunlar 5. maddede düzenlenen normal esas hatlar ve 7. maddede düzenlenen düz esas hatlar yöntemleridir.

Kıta sahanlığı, kıyı devletinin kara ülkesinin denizin altında süren doğal uzantısına verilen addır.¹¹ Kıta sahanlığında kıyıdaş devlet deniz yatağını ve veya toprak altını araştırma ve o bölgedeki doğal kaynakları işletme hakkına sahiptir.¹² Kıta sahanlığı kavramının uygulanan hukuk kavramı olarak ortaya çıkması 28.09.1945'te A.B.D.

⁶ Intergovernmental Conference on an international legally binding instrument under the United Nations Convention on the Law of the Sea on the conservation and sustainable use of marine biological diversity of areas beyond national jurisdiction, Erişim Tarihi:07.07.2019, <https://www.un.org/bbnj/content/fourth-substantive-session>

⁷1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, m.8

⁸Yusuf AKSAR, Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk II, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2015, s.30

⁹Rona AYBAY, Elif ORAL, Kamusal Uluslararası Hukuk, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016, s.181

¹⁰1982 BMDHS, m.3, Erişim Tarihi:16.04.2018, <http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf>

¹¹1945 US Presidential Proclamation No. 2667, Policy of the United States With Respect to the Natural Resources of the Subsoil and Sea Bed of the Continental Shelf, (1945) 10 Fed. Reg. 12304 Erişim Tarihi:09.07.2019, <https://www.archives.gov/federal-register/codification/proclamations/02668.html> PAZARCI, s. 282

¹² 1982 BMDHS, m. 77

başkanı Truman'ın bir bildirisi ile olmuştur.¹³ Truman Bildirisi, öz olarak, doğal kaynakların korunması ve bunlardan yararlanılması amacıyla A.B.D. kıyılarına bitişik olan ve açık deniz altında yer alan kıta sahanlığını oluşturan deniz yatağı ve onun toprak altında yetkilerin A.B.D. hükümetine ait olduğunu bildirmektedir.¹⁴

Münhasır ekonomik bölge, bir kıyı devletinin karasuları esas çizgisinden başlayarak 200 mile kadar varan ve karasuları dışında kalan su tabakası ile deniz yatağı ve onun toprak altında kıyı devletine münhasır haklar tanıyan deniz yetki alanıdır.¹⁵ Kıyıdaş devletin münhasır ekonomik bölgede deniz yatağında, su üstünde veya su altında araştırma, inceleme, muhafaza etme ve işletme gibi pek çok hakkı mevcuttur.¹⁶

Türkiye Cumhuriyeti, üç tarafı denizlerle çevrili olan, kıtalar arası geçiş noktası teşkil eden, aynı zamanda Karadeniz'e açılan boğazlara sahildarlık yapan önemli bir jeopolitik konuma sahiptir. Karadeniz, Ege ve Akdeniz'de geniş kıyı şeridi olan Türkiye, ilgili denizler hakkında da deniz yetki alanları ilanlarında bulunmuştur.¹⁷ Bunlardan Ege ve Akdeniz'le ilgili olanları hukuki ve diplomatik anlamda sorun teşkil etmiş, henüz çözüme kavuşturulamamıştır. Bu sorunlar, Ege'de Yunanistan'la yaşanan karasuları ve kıta sahanlığı sorunları, Doğu Akdeniz'de ise Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan'la yaşanan kıta sahanlığı veya münhasır ekonomik bölge sorunları olarak sıralanabilir.

Bu çalışmada belli bir coğrafi bölge özelinde -Doğu Akdeniz- devletlerin deniz yetki alanları konusunda izlediği politikalar, devletlerin bu konuda başvurduğu hukuki enstrümanlar, yaptığı anlaşmalar incelenecek; son kısımda ise Türkiye'nin kullanması gerektiğine inanılan hukuki enstrüman ve yola ilişkin görüş ve önerilere yer verilecektir.

Çalışmada, öncelikle konuyla ilgili olan temel uluslararası hukuk kavramları açıklanacak, bölgedeki gelişmeler kronolojik olarak ve konu bazında incelenecek, ardından Uluslararası Adalet Divanı kararlarında yer alan ilkeler ışığında Türkiye'nin öne sürebileceği tezlere yer verilecek, sonuç olarak da bu hukuki argümanların hangi hukuki enstrümanı güçlendirdiği ve hangisinin kullanılmasının Türkiye açısından avantaj

¹³ PAZARCI, s. 282

¹⁴ Ibid.

¹⁵ PAZARCI, s.286

¹⁶ 1982 BMDHS, m.55

¹⁷ Table of Claims to Maritime Jurisdiction (as at 15 July 2011), Erişim Tarihi: 12.10.2018 http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/table_summary_of_claims.pdf

yaratacağı konusunda bilimsel değerlendirmelerde bulunulacaktır. Yani Türkiye'nin öne sürebileceği tezlerin ve dayanakların kıta sahanlığı enstrümanını mı münhasır ekonomik bölge enstrümanını mı güçlendirdiği tartışılacaktır. Zira kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırılması yapılırken uygulanacak yöntemler benzer olmakla birlikte¹⁸; bu iki enstrümanın dayanakları farklı olduğundan belirlenen sınırlar her zaman aynı olmayabilmektedir. Ortak hat belirleme yönünde bir eğilim¹⁹ olmakla birlikte kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgenin verdiği yetkiler farklı olduğundan bu kavramlara göre yapılacak belirlemeler kıyı devletine verilen farklı münhasır haklara tekabül etmektedir.

¹⁸Münhasır ekonomik bölge sınırlandırılması (1982 BMDHS m.74) ve kıta sahanlığı sınırlandırılması (1982 BMDHS m.83)

¹⁹Malcolm SHAW, Uluslararası Hukuk, 8.Baskı, Ankara, Türkiye Bilimler Akademisi, 2018, s.427

2. DOĞU AKDENİZ'İN STRATEJİK VE JEOPOLİTİK ÖNEMİ

Doğu Akdeniz; güneyinde Mısır, Libya; doğusunda Filistin, Suriye, Lübnan, İsrail; batısında Cebelitarık Boğazı ve kuzeyinde Türkiye, İtalya, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Slovenya, Karadağ, Arnavutluk ve Yunanistan'ın görülebileceği su havzasıdır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ise bu havzanın tam ortasında yer alan önemli siyasi aktörlerdir.

Bugün Doğu Akdeniz'in, Tunus'taki Bon Burnu ile İtalya'ya bağlı Sicilya Adası'nın batıya uzanan ucundaki Lilibeo Burnu arasında çizilen hattın doğusundaki bölgeyi ifade ettiği konusunda genel bir mutabakat vardır.²⁰ Bu tanımlamaya istinaden Doğu Akdeniz; İtalya, Slovenya, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Karadağ, Arnavutluk, Yunanistan, Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, Filistin, Mısır, Libya, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Tunus kıyıları ile çevrilidir.²¹

Doğu Akdeniz'e komşu devletler, ticaret yollarını, limanları ve adaları kontrol ettikleri ölçüde deniz üzerinde hâkimiyet kurmuşlar ve ekonomilerini de o ölçüde büyümüşlerdir. Coğrafi keşifler yapılp, Ümit Burnu'nun keşfedilene kadar batı ile doğu arasındaki tek deniz ticaret yolu Doğu Akdeniz üzerindeydi. O sebeple Doğu Akdeniz limanları iki kültürün harmanlanış yerleri olmuş, ticari anlamda gelişmiş ve kendisi üzerinde hakimiyet kuran devleti ekonomik anlamda ihya etmiştir.

Doğu Akdeniz havzasının tarihine baktığımızda ilk defa Doğu Akdeniz'i çevreleyen toprakların büyük bir kısmına hakim olan uygarlık Persler'dir. Sonra sırasıyla İskender İmparatorluğu, Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu gelir. Doğu Akdeniz'de hakimiyeti sağlamak için Preveze Deniz Savaşı, Cerbe Deniz Savaşı²² gibi önemli mücadeleler veren Osmanlı Devleti; donanmasının İnebahtı'nda, Çeşme'de, Navarin ve Sinop'ta yakılmasıyla, Hint Deniz Seferlerinin başarısız olmasıyla, donanmaya gereken alakanın gösterilmemesiyle denizler üzerindeki

²⁰Dursun YILDIZ, Akdeniz'in Doğusu (Tarihi Geçmişi, Stratejik Önemi ve Su Sorunu Açısından), İstanbul, Bizim Yayınlar Kitapevi, 2008, s.4

²¹Ibid. s.4

²²Türk Deniz Kuvvetlerinin Zaferleri, Erişim Tarihi: 17.04.2018
https://m.dzkk.tsk.tr/pages/denizwiki/konular.php?icerik_id=120&dil=1&wiki=1&catid=4

hakimiyetini günden güne yitirmiştir.²³ Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren deniz kuvvetlerine hat safhada önem verilmiş, bunun karşılığı da Kıbrıs Barış Harekatı'nda en zor hareket kabul edilen amfibi hareketi başarıyla gerçekleştirilmiştir.²⁴

Doğu Akdeniz'in, Ümit Burnu'nun bulunmasıyla nispeten azalan önemi Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla yeniden artmıştır. Süveyş Kanalı benzersiz coğrafyası sebebiyle doğu ve batıyı bağlayan en kısa bağlantı yolu olarak kabul edilir.²⁵ Günümüzde Doğu Akdeniz, kıyıdaşı olan devletlere lojistik, ticaret gibi konularda büyük avantajlar sunarken; balıkçılık imkânları, geniş hidrokarbon yatakları gibi doğal zenginlikleri sebebiyle de yetki alanı ihtilaflarına konu olmaktadır.

2.1. Doğu Akdeniz'de Yer Alan Hidrokarbon Kaynakları ve Önemi

Zamanımızda devletlerin en büyük mücadelelerinden birisi de makul fiyata enerji arzını garanti edebilmektir. Uluslararası kuruluşlar, politika yapan merciler ve özel sektör ciddi olarak enerji kaynağı keşifleri için okyanuslara yönelmiştir.²⁶

Deniz altında çamur volkanlarına bağlı olarak hidrokarbon aramaya yönelik ilk çalışmalar Barbados adası açıklarında gerçekleştirilmiştir.²⁷ Meksika bölgesi araştırmaları 1989'da başlamıştır.²⁸

Doğu Akdeniz de deniz dibi kayaçlarının durumu ve tektonik hareketlerin seyri gibi sebeplerle hidrokarbon yatağı olabilecek potansiyele sahip deniz alanlarından birisidir. Bu bağlamda, Akdeniz Prometheus alanında ilk araştırmalar 1981'de gerçekleşmiştir. Kıbrıs açıklarında ve Akdeniz Olimpi ve Anaximander Dağları'nda ilk

²³Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Tarihçesi, Erişim Tarihi: 12.10.2018
https://www.dzkk.tsk.tr/icerik.php?dil=1&icerik_id=11

²⁴Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Tarihçesi, Erişim Tarihi: 12.10.2018
https://www.dzkk.tsk.tr/icerik.php?dil=1&icerik_id=11

²⁵Suez Canal History, <https://www.suezcanal.gov.eg/English/About/SuezCanal/Pages/CanalHistory.aspx>
Erişim Tarihi: 25.04.2018

²⁶Nigel BANKES, Seline TREVISANUT; Energy from the Sea Energy from the Sea: An International Law Perspective on Ocean Energy: Introduction, Leiden Boston, Brill Nijhoff, 2014, s. 1

²⁷İsmail Hakkı DEMİREL, Doğu Akdeniz Havzası Hidrokarbon (Petrol-Gaz) Potansiyeli, Erişim Tarihi: 26.04.2018, s. 71

https://www.researchgate.net/profile/Ismail_Demirel/publication/295399793_DOGU_AKDENIZ_HAVZA_SI_HIDROKARBON_PETROL-GAZ_POTANSIYELI/links/56c9bce508ae96cdd06dcada/DOGU-AKDENIZ-HAVZASI-HIDROKARBON-PETROL-GAZ-POTANSIYELI.pdf

²⁸ Ibid. s. 71

araştırmalar ise 1997 yılına aittir.²⁹ 2003'ten bu yana Doğu Akdeniz Bölgesi'nde de ciddi araştırma ve sondaj çalışmaları yapılmaktadır. Bölgede aralıksız süren çalışmaların en önemlilerinden birisi 2009 yılında, Anaximander ve yakın civarının çamur volkanları ve gaz hidratlarının potansiyelinin belirlenmesine yönelik olarak bir Avrupa Birliği projesi şeklinde gerçekleştirilmiştir.³⁰

Bölge ülkelerinden Mısır ile başlayacak olursak; Mısır'da hidrokarbon kaynaklarının keşfi ile alakalı 2003'te büyük bir adım atılmış, ilk önemli keşif ise; imtiyazlı Shell Şirketi'nin sondajlarıyla gerçekleşmiştir.³¹ Shell'in küresel araştırma direktörü Matthias Bishsel; *"Sondaj sonuçları gösteriyor ki bu deniz alanı hidrokarbon bakımından oldukça zengin"* şeklinde bir beyanda bulunmuştur.³² Mısır'ın NEMED (Nile Delta Region's North East Mediterranean Block) bloğunda 1,5 trilyon kübik feet ya da 42 milyar kübik metre doğalgazın bulunduğu tahmin edilmektedir. Mısır, Nil havzasında 15 tane ana kıyıya yakın alanda tanımlı ruhsat (onshore), 15 tane açık deniz alanında tanımlı (offshore) ruhsat için 2012'de teklif turlarını başlatmıştır. Mısır'ın bu keşfi diğer ülkeleri de hidrokarbon araştırmaları konusunda yüreklendirmiştir.³³

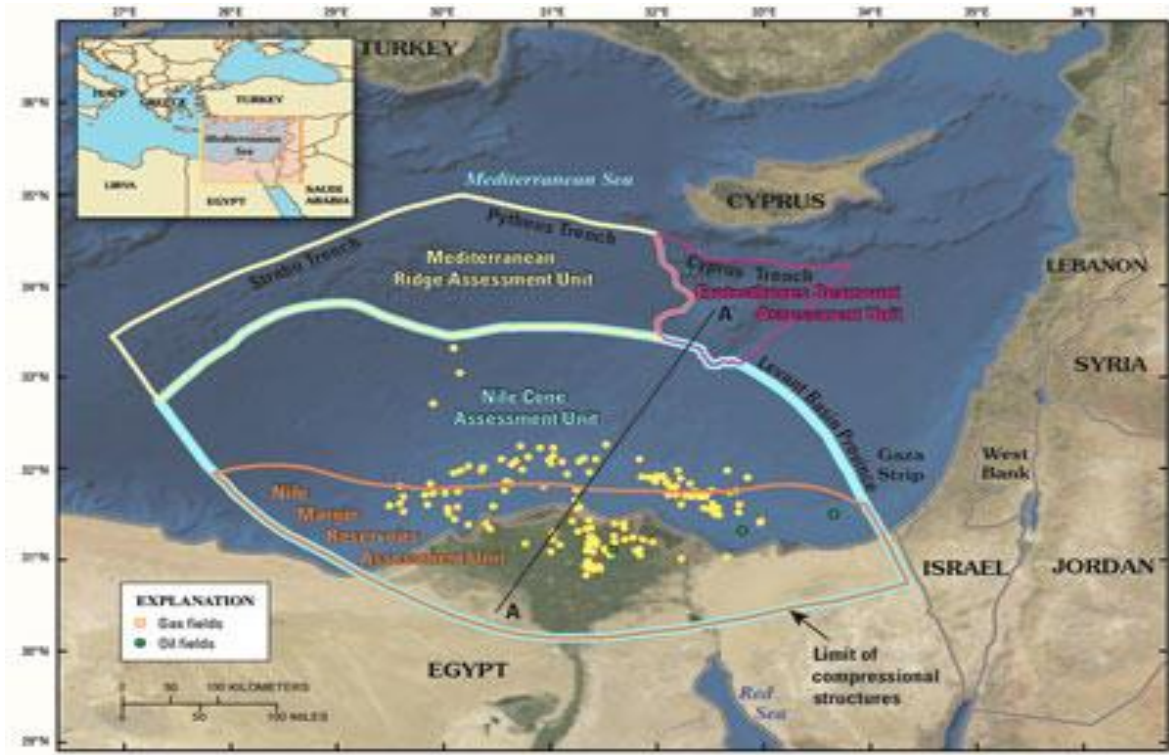
²⁹Ibid. s. 71

³⁰Sertaç Hami BAŞEREN ve Diğerleri, Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset, AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 2013, s. 71

³¹A. GÜREL, F. MULLEN, H. TZİMİTRAS, The Cyprus Hydrocarbons Issue: Context, Positions And Future Scenarios, Oslo, Peace Research Institute Oslo (Prio), 2013, s.1 Erişim Tarihi:12.10.2018 https://files.prio.org/publication_files/Cyprus/Report%202013-1%20Hydrocarbons.pdf

³²GÜREL, MULLEN, TZİMİTRAS, s.1

³³GÜREL, MULLEN, TZİMİTRAS, s.2

Şekil 2.1: Nil Delta Baseninde Bulunan hidrokarbon kaynakları³⁴

İsrail'e bakıldığında ise deniz araştırmalarının İsrail'de 1960'larda başlamış olduğunu görülmektedir.³⁵ İlk küçük keşifler Noah açık deniz bölgesinde 1999'da ve Mari-B sahasında 2009'da gerçekleşmiştir.³⁶ İlk büyük saha keşfi ise Tamar-1 bölgesinde 2009'da gerçekleşmiştir.³⁷ Şu ana kadar bulunan en büyük hidrokarbon kaynaklarından Levaithan bloğu Noble Energy, Delek Drilling, Avner Oil, Raito Oil konsorsiyumunca bulunmuştur.³⁸ Levaithan bloğunda 491 kübik metre doğalgaz bulunduğu tahmin edilmektedir.³⁹

³⁴U.S. Geological Survey, Nile Delta Natural-Gas Potential is Significant, Erişim Tarihi: 06.07.2018 <https://soundwaves.usgs.gov/2010/07/research.html>

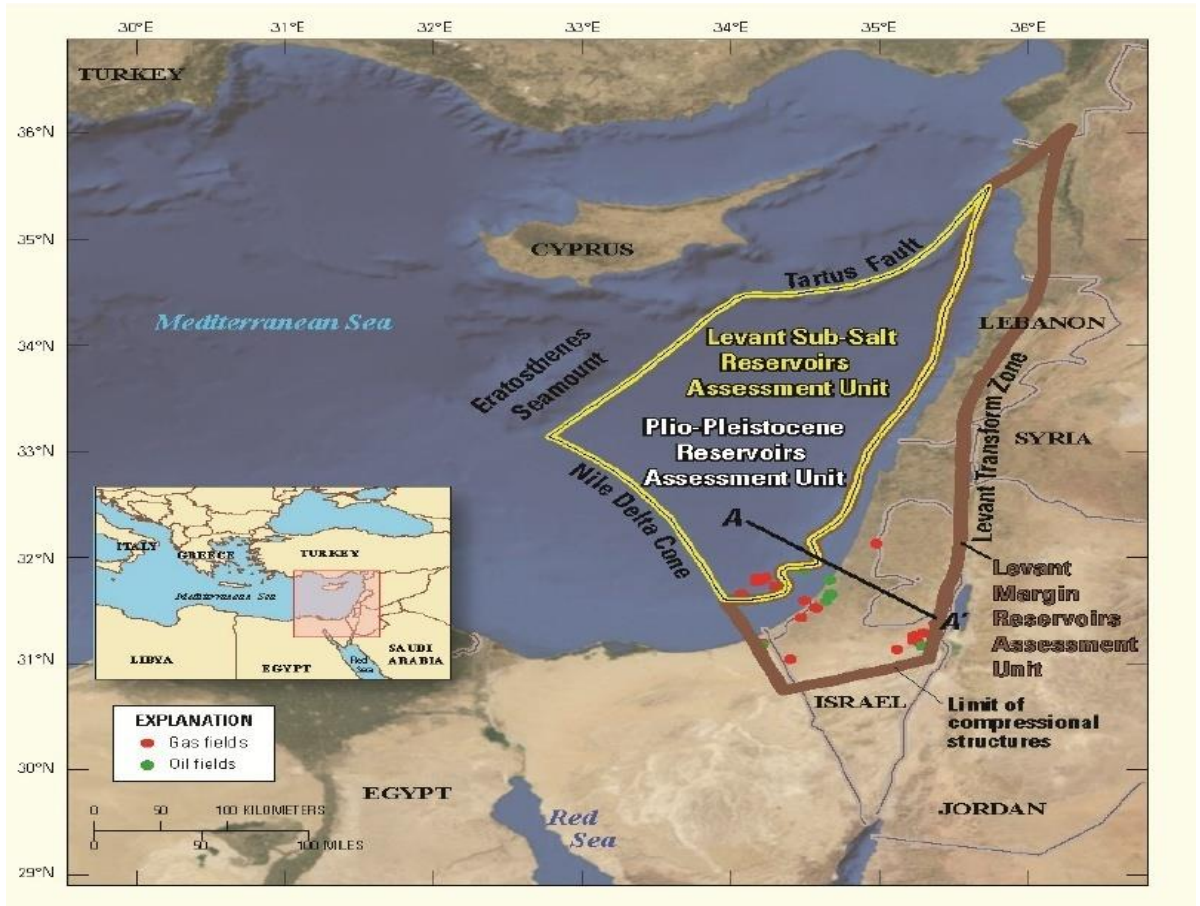
³⁵ GÜREL, MULLEN, TZİMİTRAS, p.2

³⁶ Ibid. p.2

³⁷ Ibid. p.2

³⁸ Ibid. p.2

³⁹ Ibid. p.2

Şekil 2.2: Leviathan Baseni hidrokarbon kaynakları⁴⁰

2006'da GKRY münhasır ekonomik bölge olarak ilan ettiği 13 bölüme böldüğü alanda araştırma çalışmalarına başlamıştır.⁴¹ GKRY, 2003'te Mısır'la arasında imzalanan münhasır ekonomik bölge anlaşmasından sonra Lübnan'la da benzer bir anlaşma yapmış, ancak bu anlaşma Lübnan meclisince kabul edilmemiş dolayısıyla yürürlüğe girmemiştir.⁴² 2007'de GKRY, ilk araştırma ruhsatlarını vermeye başlamış, bölgeyle ilgili yalnızca Noble Energy şirketi teklif vermiştir.⁴³ İsrail'le 2010'da imzalanan münhasır ekonomik bölge anlaşmasının ardından yapılan araştırma kazılarında Aphrodite

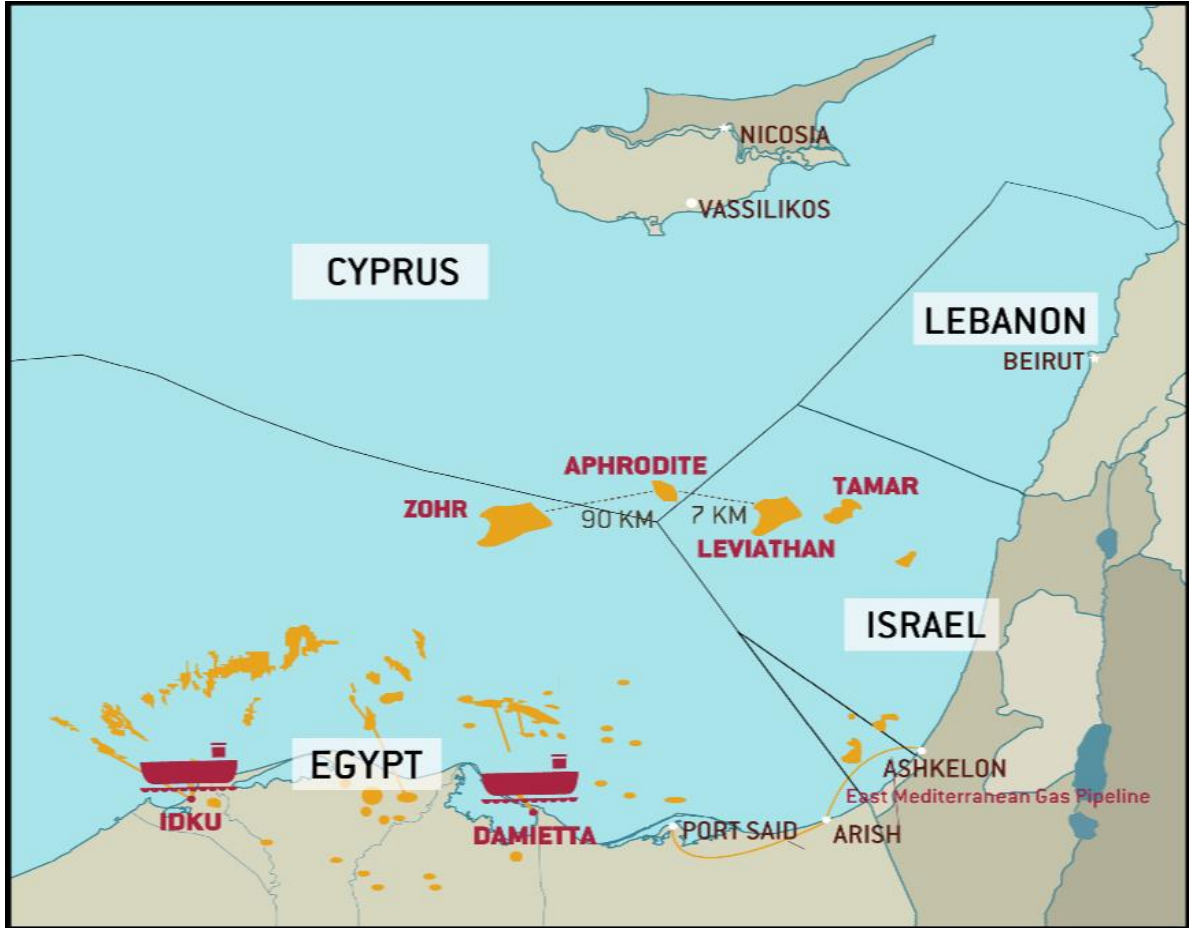
⁴⁰ Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Levant Basin Province, Eastern Mediterranean, U.S. Geological Survey, Fact Sheet 2010–3014, Mart 2010 Erişim Tarihi:12.10.2018 <https://pubs.usgs.gov/fs/2010/3014/pdf/FS10-3014.pdf>

⁴¹ Bilge Adamlar Stratejik Araştırma Merkezi, Doğu Akdeniz Keşifleri ve Türkiye, Rapor No:59, İstanbul, 2013, s.25 Erişim Tarihi:06.02.2019 http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/3-2-2014011746dogu_akdeniz.pdf

⁴² Bilgesam, s.25

⁴³ GÜREL, MULLEN, TZİMİTRAS, s.3

Bölgesi'nde 198 kübik metre doğalgaz bulunduğunun tahmin edildiği açıklanmıştır.⁴⁴ Tahminler için farklı yöntemler kullanan Noble'ın ortağı Delek ise aynı bölgede tahmini 147 kübik metre doğal gaz bulunduğunu açıklamıştır.⁴⁵

Şekil 2.3: Kıbrıs hidrokarbon kaynakları⁴⁶

Lübnan ve çevresinde yapılan araştırmalara göre ön tahminler 708 kübik metre civarında doğalgaz bulunduğu yönündedir.⁴⁷

Doğu Akdeniz ve İsrail'in açık deniz alanındaki Levant Baseni'nin doğu kıtasal kenarındaki sondajlarda hafif petrol ve gaz keşfedilmiştir.⁴⁸ Levant Baseni Akdeniz'in

⁴⁴Ibid. s.3

⁴⁵Ibid. s.3

⁴⁶Gas pipeline from Cyprus to Egypt gaining steam, Erişim Tarihi: 10.10.2018

<https://lebanongasnews.com/wp/gas-pipeline-from-cyprus-to-egypt-gaining-steam/>

⁴⁷ GÜREL, MULLEN, TZİMİTRAS, p.5

⁴⁸ İsmail Hakkı DEMİREL, Doğu Akdeniz Havzası Hidrokarbon (Petrol-Gaz) Potansiyeli, Erişim Tarihi: 26.04.2018, s. 71

https://www.researchgate.net/profile/Ismail_Demirel/publication/295399793_DOGU_AKDENIZ_HAVZ

güneydoğu köşesinde yer almaktadır.⁴⁹ Güneyde Sinai ve Mısır'ın karasal kenarıyla, doğuda İsrail ve Lübnan'ın karasal kenarıyla, kuzeyde Kıbrıs Yayı ve Eratosthenes Seamount ile ve batıda Nil Nehri'ne ait derin-deniz yelpaze fasiyesleri ile sınırlıdır.⁵⁰ Suriye deniz yetki alanlarında bulunan Palmirid Baseni, batıya doğru, yüksek çökme oranı ile karakteristiktir.⁵¹ Fırat Grabeni, doğuya doğru ve daha kenarda yer almaktadır.⁵² Fırat grabeni Palmirid Baseni'ne nazaran daha yavaş bir çökme göstermektedir.⁵³ Suriye'nin üçüncü büyük baseni Sinjar Baseni incelenmemiştir.⁵⁴ Önemli miktarda petrol ve gazın Suriye'deki Mezopotamya Öncükurluğu'ndan ve yapısal çalışmalarla kanıtlanmış Bilas-Bishri blokların ayrıldığı Palmirid kıvrım kuşağının kuzeydoğu bölgesinde bulunduğu düşünülmektedir.⁵⁵ 1930 yılından beri Lübnan'da sürdürülen petrol arama çalışmaları başarısızlığa uğramıştır.⁵⁶ Önceki çalışmalar incelendiğinde Lübnan'da gelecekteki petrol aramaları için iki alternatif alan önerilmektedir. İlki; orta ve kuzey Lübnan kara alanındaki Qartaba Horst'udur.⁵⁷ Bu yapıda büyük bir yapısal kapanın muhtemelen Jura öncesi rezervuarları içerdiğine inanılmaktadır.⁵⁸ İkinci hedef olarak düşünülen bölge; Lübnan'ın kuzey kısmındaki, şelfin en geniş olduğu (20 km) yerdir.⁵⁹ Çamur volkanları Doğu Akdeniz'de çok geniş yayılıma sahiptir ve potansiyel olarak yüksek ekonomik değere sahip katı gaz hidratların geniş kütleli yataklarını içerebilmektedir ve doğal kirletici (örneğin hidrokarbonlar) kaynaklarını temsil etmektedir.⁶⁰

Yukarıda bahsedilen bilimsel veriler göstermektedir ki, Doğu Akdeniz hidrokarbon açısından zengin basenlere sahiptir. Bu sebeple pek çok petrol şirketi Doğu Akdeniz'de çeşitli araştırmalar yapmaktadır. Bölgede Güney Kıbrıs Rum Yönetimi,

[ASI HIDROKARBON PETROL-GAZ POTANSİYELI/links/56c9bce508ae96cdd06dcada/DOGU-AKDENIZ-HAVZASI-HIDROKARBON-PETROL-GAZ-POTANSIYELI.pdf](https://asi.hidrokarbon-petrol-gaz-potansiyeli/links/56c9bce508ae96cdd06dcada/DOGU-AKDENIZ-HAVZASI-HIDROKARBON-PETROL-GAZ-POTANSIYELI.pdf)

⁴⁹ Ibid. s.28

⁵⁰ Ibid. s.43

⁵¹ Ibid. s.44

⁵² Ibid. s.45

⁵³ Ibid. s. 45

⁵⁴ Ibid. s.45

⁵⁵ Ibid. s.48

⁵⁶ Ibid. s.50

⁵⁷ Ibid. s.50

⁵⁸ Ibid. s.50

⁵⁹ Ibid. s.50

⁶⁰ Ibid. s. 57

İsrail, Mısır, Lübnan ve Türkiye çeşitli araştırmalar yapmakta ve araştırmalara yönelik ruhsatlar verilmektedir.

Doğu Akdeniz Havzası'ndaki enerji kaynakları, uluslararası enerji gündemine yoğun olarak 2000'li yıllarda girmiş olmasına karşın bu konudaki ilk adımın 1979 yılında Spiros Kiprianu liderliğinde Güney Kıbrıs Rum Yönetimi tarafından atıldığı görülmektedir.⁶¹ Kiprianu, Mısır ile bir petrol arama anlaşması imzalamıştır.⁶² Konunun yakın dönemde gündeme gelmesi ise dönemin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) Başbakan Yardımcısı Serdar Denktaş'ın 10 Aralık 2003'te Kıbrıs adasının çevresinde dünyanın en zengin petrol yataklarının tespit edildiğini söylemesi ile olmuştur.⁶³ Buna bağlı olarak Doğu Akdeniz'e kıyıdaş devletler peş peşe açıklamalar yapmış, aralarında sözleşmeler imzalamış, yer yer fiili durum yaratma çabalarına girişmişlerdir.

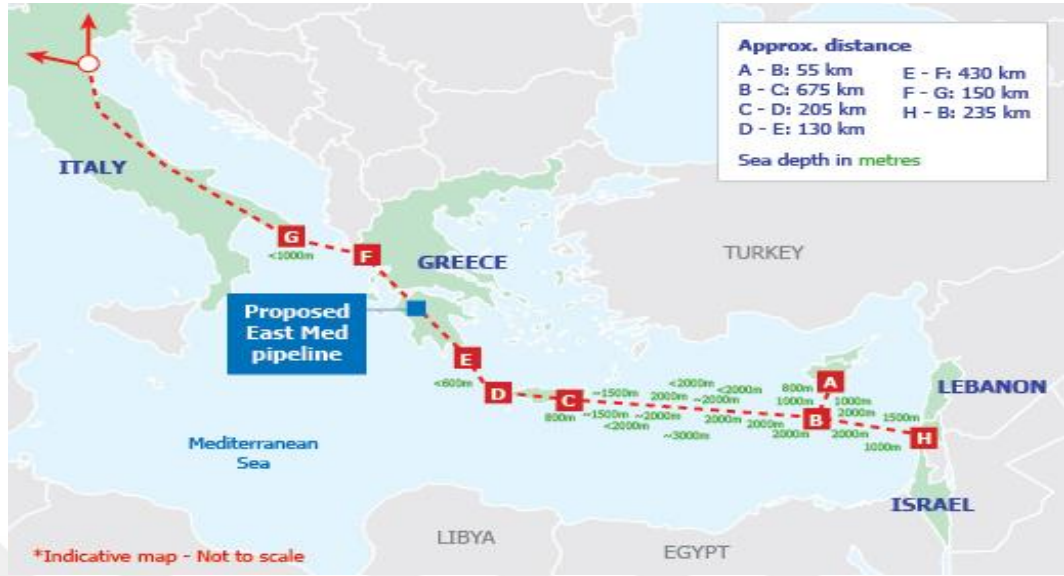
Doğu Akdeniz'den çıkarılacak doğalgaz ve petrolün Avrupa ülkelerine sevkini öngören EastMed boru hattının yapımı konusunda İsrail, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan 8 Mayıs 2018'de Güney Kıbrıs'ta yaptıkları toplantıda anlaşmış ve işbirliği kararı vermişler bu durum ulusal ve uluslararası basında geniş yer bulmuştur.⁶⁴

⁶¹Fatma ÇALIK ORHUN, Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarının Kıbrıs Sorununa Muhtemel Etkileri, VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi/ International Journal of Historical Researches, Yıl/Vol. 2, Sayı/No. 2 Güz/Fall 2017, s. 41

⁶²Ibid. s. 41

⁶³Ibid. s. 37

⁶⁴Yunanistan-İsrail-Güney Kıbrıs üçlüsü Doğu Akdeniz'de işbirliğini artırıyor, Erişim Tarihi : 15.05.2018 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-44040323>

Şekil 2.4:East Med Boru Hattı Projesi⁶⁵

Haritada görüldüğü üzere EastMed Boru Hattının Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Girit, Yunanistan hattı üzerinden İtalya'ya kadar uzatılması planlanmaktadır.⁶⁶EastMed boru hattının yüklenicisi IGI POSEİDON, %50 EDİSON S.P.A. sermayeli bir şirkettir.⁶⁷ EDİSON S.P.A. tarafından daha önce Poseidon boru hattı projesi hayata geçirilmiştir. Poseidon'la EastMed boru hattı karşılaştırıldığında, Poseidon boru hattındaki deniz altı mesafesinin kısalığı sebebiyle, Poseidon boru hattı projesinin, EastMed boru hattı projesi için referans olmaktan uzak olduğu görülmektedir. Bahsedilen fiziki engellere rağmen işbirliği devletleri EastMed boru hattının ve Poseidon boru hattının birleştirilmesi suretiyle İsrail'den İtalya'ya kesintisiz bir enerji akım hattı kurulması planlanmaktadır.⁶⁸

Doğu Akdeniz'de keşfedilen gazın en az maliyet ve en yüksek karla Avrupa'ya taşınması için en uygun güzergâhın ise Türkiye üzerinden geçtiği yönünde görüşler de basında yer almaktadır.⁶⁹ Kıbrıs adasından Türkiye'ye çekilecek bir boru hattı aracılığıyla Doğu Akdeniz gazının Avrupa'ya taşınmasıyla EastMed boru hattı

⁶⁵Eastmed'e İsrail Devlet Şirketi, http://www.kibrispostasi.com/mobile/index.php?news_id=240945
Erişim Tarihi: 10.02.2019

⁶⁶EastMed Pipeline Work Group Meets in Athens, Erişim Tarihi : 14.08.2018

<https://lebanongasnews.com/wp/eastmed-pipeline-work-group-meets-in-athens/>

⁶⁷Şirket Yapısı, Erişim Tarihi:19.06.2019, <http://www.igi-poseidon.com/en/our-company>

⁶⁸ Poseidon Pipeline, Erişim Tarihi:19.06.2019, <http://www.igi-poseidon.com/en/poseidon>

⁶⁹Kıbrıs'ta üçlü zirve: Avrupa'ya doğalgaz boru hattı inşa edilecek, Erişim Tarihi:14.08.2018
https://tr.sputniknews.com/dogu_akdeniz/201805081033347100-kibris-dogalgaz-yunanistan-israil-dogu-akdeniz/

aracılığıyla taşınması ihtimalleri karşılaştırıldığında Türkiye üzerinden taşınması ihtimalinin çok daha karlı olacağı görülmektedir.

IGI POSEİDON, internet sitesinde EastMed'in gelişme durumu açıklamasında teknik olarak uygulanabilir olduğunu ve yatırım anlamında da benzer boru hattı projeleriyle denk maliyette olduğunu açıklamıştır.⁷⁰

Şekil 2.5: Poseidon ve EastMed Boru Hatları'nın nasıl birleştirileceğini gösteren harita⁷¹

Yukarıdaki haritada Poseidon ve EastMed boru hattı projelerini birlikte görmek mümkündür. Eastmed boru hattının yapımı konusunda en önemli problem IGI POSEİDON'un açıklamasının aksine projenin oldukça maliyetli olmasıdır.⁷² Proje için GKRY, Yunanistan ve İsrail arasında boru hattının yapımı için uluslararası sözleşme imzalanması

⁷⁰Eastmed: A direct link to new sources for Europe, Erişim Tarihi: 14.08.2018

<http://www.igi-poseidon.com/en/eastmed>

⁷¹Eastmed Pipeline, Erişim Tarihi: 19.06.2019, <http://www.igi-poseidon.com/en>

⁷²Some Truths about the East Med Natural Gas Pipeline, Erişim Tarihi: 14.08.2018

<https://www.balkan.eu.com/some-truths-about-the-east-med-natural-gas-pipeline/>

hakkında üçlü mutabakat 08.05.2018 tarihinde yapılmış bulunmaktadır.⁷³ Bununla birlikte tüm çabalara karşın maliyet engeline takılan müttefikler Doğu Akdeniz doğalgazının nakli için Mısır'ın LNG tesislerinin kullanımını da gündeme almış bulunmaktadır.⁷⁴

Doğalgazın, elektrik üretiminden sıcak hava elde edilmesine kadar çok geniş bir alanda kullanılması⁷⁵ sebebiyle Doğu Akdeniz'de bulunan kaynakların devletler için hayati önem taşıdığı göz önünde bulundurulmalıdır.

2.2. Doğu Akdeniz'de Balıkçılık

Belirli bir deniz alanının öneminden bahsedildiğinde kuşkusuz balıkçılık öncelikle incelenmesi gereken hususlardan biridir. Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanları paylaşımı yapılması, münhasır ekonomik bölge özelinde Türk balıkçılarının avlandıkları bölgeler açısından önem arz etmektedir. 1982 BMDHS'de düzenlenen münhasır ekonomik bölge kavramı deniz yatağı ve deniz sahasının yanı sıra su kütlesini ve canlı kaynakları da kapsar. Bu sebeple kıta sahanlığına göre daha kapsamlıdır ve balıkçılık faaliyetlerini de ciddi anlamda etkileme kabiliyetine sahiptir.

Coğrafi kapsamına Akdeniz'i de alan ilişkin Birleşmiş Milletlerce yapılan balıkçılık konusundaki önemli uluslararası sözleşmeler;

- Açık Denizlerdeki Balıkçı Tekneleri Tarafından Uygulanacak olan Uluslararası Koruma ve Yönetim Tedbirlerine Uyum Teşvik Anlaşması (1993 Uyum Anlaşması)
- 10 Aralık 1982 tarihli B.M.D.H.S.'nin Ayrık Balık Stokları ile Büyük Sürü Oluşturan Göçmen Balıkların Stoklarının Korunması ve Yönetimi ile ilgili Hükümlerin Uygulanmasına İlişkin Anlaşma (1995 BM Balık Stokları Anlaşması)'dır.

Bu anlaşmalara Doğu Akdeniz ülkelerinden taraf olanlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

⁷³Kıbrıs'ta Üçlü Zirve: Doğalgaz Boru Hattı İnşaa Edilecek, Erişim Tarihi:14.08.2018 https://tr.sputniknews.com/dogu_akdeniz/201805081033347100-kibris-dogalgaz-yunanistan-israil-dogu-akdeniz/

⁷⁴Rumların doğal gazı Girit üzerinden Avrupa'ya taşıma planı hüsrana uğradı, Erişim Tarihi: 19.06.2019, <https://www.star.com.tr/guncel/rumların-boru-hattı-husrani-haber-1461185/>

⁷⁵Kullanım alanları, Erişim Tarihi: 05.07.2019, <https://www.ipragaz.com.tr/lng-kullanım-alanlari.asp>

Taraf Olan Devlet	1993 Uyum Anlaşması (24 Nisan 2003'ten itibaren yürürlükte olan)	1995 Balık Stokları Anlaşması (11 Aralık 2001'den itibaren yürürlükte)
Türkiye	X	X
Yunanistan	X	İmzacı
Suriye	13.11.2002	X
Mısır	17.08.2001	İmzacı
Lübnan	X	X
Libya	X	X
GKRY	19.08.2000	25.09.2002 (Katılma)
İsrail	X	İmzacı

Şekil 1.6:1993 Uyum Anlaşması ve1995 Balık Stokları Anlaşmalarına Doğu Akdeniz devletlerinin katılım durumları⁷⁶

Türkiye'nin balıkçılıkla ilgili olarak yürüttüğü uluslararası faaliyetlerinden Doğu Akdeniz bölgesiyle yakinen ilgili olanlarının Atlantik Ton Balıklarının Korunması Uluslararası Komisyonu (ICCAT) ve Akdeniz Genel Balıkçılık Komisyonu (GFCM) üyeliği olduğu söylenebilir.⁷⁷

Akdeniz Genel Balıkçılık Komisyonu (GFCM) yüksek önem arz eden tavsiye kararları alma yetkisine sahip, Akdeniz, Karadeniz ve Bağlantılı Sular bölgesinde balıkçılık yönetiminde hâkim rol oynayan bölgesel balıkçılık yönetim kuruluşudur.⁷⁸ GFCM'in amacı ülkeler arasında işbirliğini arttırarak sürdürülebilir verimli balıkçılık politikasını devamlı hale getirmektir. Akdeniz Genel Balıkçılık Komisyonu (GFCM) kurucu anlaşması 1949'da kabul edilmiş; 1952'de yürürlüğe girmiştir.⁷⁹ Ülkemiz

⁷⁶Burcu BİLGİN, Türkiye'nin Akdeniz'de Balıkçılık Yönetimi Çerçevesinde Avrupa Birliği Ortak Balıkçılık Politikasına Uyum, (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, Tarım ve Orman Bakanlığı, 2008)

⁷⁷Balıkçılıkla ilgili uluslararası kuruluşlar, Erişim Tarihi: 15.07.2019 <https://www.tarimorman.gov.tr/ABDGM/Menu/73/Balikcilikla-Ilgili-Uluslararası-Kuruluslar>

⁷⁸Akdeniz Genel Balıkçılık Komisyonu (General Fisheries Commission for the Mediterranean), Erişim Tarihi:09.01.2019,https://www.tarimorman.gov.tr/ABDGM/Belgeler/Uluslararası%C4%B1%20Kurulu%C5%9Flar/GFCM_site%20pdf%20son.pdf

⁷⁹Akdeniz Genel Balıkçılık Komisyonu (General Fisheries Commission for the Mediterranean), Erişim Tarihi:09.01.2019,https://www.tarimorman.gov.tr/ABDGM/Belgeler/Uluslararası%C4%B1%20Kurulu%C5%9Flar/GFCM_site%20pdf%20son.pdf

kuruluşundan bu yana GFCM üyesidir.⁸⁰ Komisyon'un genel merkezi Roma'dadır.⁸¹ 23 ülke (Arnavutluk, Bulgaristan, Cezayir, Fas, Fransa, GKRY, Hırvatistan, İtalya, İspanya, İsrail, Japonya, Karadağ, Libya, Lübnan, Malta, Monako, Mısır, Romanya, Suriye, Yunanistan, Tunus ve Türkiye) ve AB üyesidir.⁸² Rusya'nın gözlemci olarak yer aldığı komisyonda, Bosna-Hersek, Gürcistan ve Ukrayna ise "taraf olmayan fakat iş birliği yapılan" (Cooperating non Contracting Party) ülke statüsündedir.⁸³ Bu ülkeler oy hakkını haiz değildir. GFCM, Karadeniz'de ki ülkelerarası işbirliğini güçlendirmek için Karadeniz'e özgü olarak Karadeniz Çalışma Grubu (WGBS)'nu kurmuştur.⁸⁴ WGBS, balıkçılık yönetimi konusunda bölge ülkeleri ve GFCM arasındaki işbirliğini artırmayı, bölge içerisinde gerçekleştirilecek projeleri ve ortak çalışmaları da destekleme gibi politikalarla bölgesel balıkçılık yönetiminin en verimli şekilde yapılmasını amaçlamaktadır.⁸⁵

Atlantik Ton Balıklarının Korunması Uluslararası Komisyonu (ICCAT), Atlantik Okyanusu ve komşu sularındaki orkinos ve orkinos benzeri türlerin stoklarını (başta mavi yüzgeçli orkinos ve kılıç balığı olmak üzere toplam 30 balık türü doğrudan ilgilidir) korumak için 1966 yılında Rio de Janeiro'da kurulmuştur.⁸⁶ Anlaşma, onaylama sürecinin ardından, 1969 yılında yürürlüğe girmiş olup hâlihazırda toplam 50 devlet komisyona üyesidir.⁸⁷ Ülkemizin ICCAT'a üye olabilmesi için hazırlanan yasa tasarısı 15 Mayıs 2003 tarihinde TBMM'de kabul edilmiş ve 28 Mayıs 2003 tarih ve 25121 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 4859 sayılı kanunla yürürlüğe girmiştir.⁸⁸ Türkiye 2003'ten önce ICCAT'a gözlemci statüsünde katılıp "Diğer Ülkeler" adı verilen mavi yüzgeçli orkinos

⁸⁰Akdeniz Genel Balıkçılık Komisyonu (GFCM), Erişim Tarihi: 09.01.2019, <https://www.tarimorman.gov.tr/ABDGM/Belgeler/Uluslararası%C4%B1%20Kurulu%C5%9Flar/GFCM%20TR.pdf>

⁸¹Ibid.

⁸²Ibid.

⁸³Akdeniz Genel Balıkçılık Komisyonu (General Fisheries Commission for the Mediterranean), Erişim Tarihi:09.01.2019,https://www.tarimorman.gov.tr/ABDGM/Belgeler/Uluslararası%C4%B1%20Kurulu%C5%9Flar/GFCM_site%20pdf%20son.pdf

⁸⁴Akdeniz Genel Balıkçılık Komisyonu (General Fisheries Commission for the Mediterranean), Erişim Tarihi:09.01.2019,https://www.tarimorman.gov.tr/ABDGM/Belgeler/Uluslararası%C4%B1%20Kurulu%C5%9Flar/GFCM_site%20pdf%20son.pdf

⁸⁵Ibid.

⁸⁶Atlantik Ton Balıklarının Korunması Uluslararası Komisyonu (ICCAT), Erişim Tarihi :10.01.2019 <https://www.tarimorman.gov.tr/BSGM/Belgeler/Uluslararası%C4%B1%20Kurulu%C5%9Flar/ICCAT.pdf>

⁸⁷Ibid.

⁸⁸22.5.2003 tarih ve 4859 sayılı kanun, Erişim Tarihi:19.06.2019 <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/05/20030528.htm#15>

kotasından faydalanmış, 2004'ten itibaren de ülkemize özel tahsis edilen kotayla mavi yüzgeçli orkinos avcılığı yapılmıştır. ICCAT'ın ilgilendiği balık türleri mavi yüzgeçli orkinos (bluefin tuna), skipjack, kılıç balığı, patlagöz (albacore), palamut (bonito) gibi türlerdir. ICCAT'ın temel hedefleri balık stoklarının sürdürülebilirliğini sağlamak, üye devletler adına araştırmalar yürütmek, istatistikler tutmak, stok değerlendirmesi yapmak, balıkçılık yönetim tedbirleriyle ilgili bir sistem oluşturmak, konuyla ilgili yayımlar ortaya koymaktır.⁸⁹

Türkiye'nin Akdeniz'de 1577 km kıyı uzunluğu bulunmakta olup Fethiye'den Çevlik/Suriye sınırına kadar 2013 yılında, 1851 adet irili ufaklı balıkçı teknesi bulunmaktadır.⁹⁰ Akdeniz'deki balıkçı teknelerinin büyük çoğunluğunu 5-10 m arasındaki tekneler oluşturmakta (1794 adet) bunu 288 adet ile 10-20 m arasındaki tekneler takip etmektedir.⁹¹ 20 metreden büyük teknelerin sayısı ise 92'dir ve bu tekneler genellikle orkinos avcılığında kullanılmaktadır.⁹²

Doğu Akdeniz'deki zengin balık kaynakları ve bunların çeşitliliği düşünüldüğünde bölgenin ekonomik açıdan önemi çok daha iyi anlaşılmaktadır. Doğu Akdeniz, balık türleri için pek çok yaşam alanı barındırmakta ve bu bağlamda önemli avlanma imkanları sunmaktadır.

2.3. Doğu Akdeniz'deki Önemli Türk Limanları

Limanlar bir ülkenin dünyaya açılan kapılarıdır. Dünya yüklerinin yaklaşık %85'i, petrolün ise % 90'ından fazlası deniz yoluyla taşınmaktadır.⁹³

Limanlar bulundukları kentlerin dünya ile etkin bir şekilde iletişimini sağlarlar. Liman kentleri, bir devletin ekonomik yapılanması içerisinde, ticaret hayatının ve kültürünün en hızlı geliştiği mekânlardır.⁹⁴ Bu kentler, aynı zamanda devletin

⁸⁹ Atlantik Ton Balıklarının Korunması Uluslararası Komisyonu (ICCAT), Erişim Tarihi :10.01.2019 <https://www.tarimorman.gov.tr/BSGM/Belgeler/Uluslararası%C4%B1%20Kurulu%C5%9Flar/ICCAT.pdf>

⁹⁰ Sertaç Hami BAŞEREN, Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset- Bayram ÖZTÜRK, AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 2013, s. 79

⁹¹ Bilgin, s. 70

⁹² Bilgin, s. 70

⁹³ Karadeniz İşbirliği Konferansı' Piri Reis Üniversitesi'nde yapıldı, Erişim Tarihi:19.06.2019, <http://turkdeniz.com/-Karadeniz-isbirligi-Konferansi-Piri-Reis-universitesinde-yapildi-5971>

⁹⁴ İbrahim Halil AYTAR, Kuruluşundan Modern Limanın İnşasına Mersin Kenti'nin Ve Limancılık Faaliyetlerinin Gelişimi, s. 2 (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Mersin Üniversitesi SBE, 2015)

sosyoekonomik anlamda yaşadığı değişim ve dönüşümün mekânı olarak da dikkat çekmektedir.⁹⁵ Özellikle ulaşım olanakları ve hammadde-pazar ilişkileri göz önünde bulundurulduğunda, liman kentlerinin gelişiminin ne kadar büyük önem arz ettiği anlaşılabacaktır. Liman kentleri, yakın çevrelerindeki hinterland kaynaklarından gelen tarımsal ürünlerin, el yapımı ürünlerin, sanayi hammaddelerinin ve sanayi ürünlerin dışarıya pazarlandığı, diğer ülkelerin sanayi ürünlerinin de giriş yaptığı, depolama ve dağıtma merkezleri olarak zengin kozmopolit metropollere dönüştüğü yerlerdir.⁹⁶

2015 yılı itibariyle Türkiye’de 21 tane kamu limanı, 23 tane belediye limanı ve 128 tane özel liman bulunmaktadır.⁹⁷ Bunlardan 15 tanesi Doğu Akdeniz’e açılmaktadır. Doğu Akdeniz’de ülkemiz sınırları dâhilinde bulunan en önemli üç liman İskenderun, Mersin ve Antalya limanlarıdır. Mersin Uluslararası Limanı en çok konteyner elleçlenen limanlar arasında MARPORT ve KUMPORT’un yanında sayılmaktadır.⁹⁸ MARPORT’ta 2016 yılında yıllık elleçlenen konteyner miktarı 1.846.995 TEU⁹⁹, Kumport’ta ise 665.000 TEU’dur.¹⁰⁰ Mersin Limanı’nın var olan konteyner elleçleme kapasitesi ise 2.600.000 TEU’dur.¹⁰¹ Yani Mersin Limanı’nın konteyner elleçleme kapasitesi, en çok konteyner elleçleyen iki limanın toplamına yakındır. Bu veriler Mersin Limanı’nın önemini ve bahsi geçen limanların ülke ticaretinde aktif bir şekilde rol oynadığını göstermektedir. Bununla birlikte Mersin’e yeni yapılacak olan konteyner limanı bölgeye gelen bütün büyük gemilerin yüklerinin daha küçük gemilere aktarılacak daha kolay, ucuz ve efektif taşınmasını sağlamak için aktarma işlemlerini yapmak üzere dizayn edilmektedir.¹⁰² Mersin konteyner limanı tamamlandığında Ortadoğu ve Arap ülkelerine yapılan ticaretin lojistiğinde kilit rol oynayacağı kuşkusuzdur.

⁹⁵Ibid. s.7

⁹⁶Ibid. s. 2

⁹⁷Deniz Ticareti Dergisi, Yıl:2015, Sayı Haziran, Türkiye’nin Dünyaya Açılan Kapıları: Limanlarımız, Erişim Tarihi :15.05.2018

http://www.denizticaretodasi.org.tr/Shared%20Documents/Deniz%20Ticareti%20Dergisi/haziran_ek_15.pdf

⁹⁸Türklım Sektör Raporu 2016, S. 46, TÜRKLİM,

⁹⁹MARPORT Tanıtım, Erişim Tarihi:19.06.2019, http://www.marport.com.tr/marport_hakkinda/tanitim.html

¹⁰⁰KUMPORT İstatistikler, Erişim Tarihi:19.06.2019, <http://www.kumport.com.tr/tr-TR/istatistikler/313654>

¹⁰¹Mersin Limanı Konteyner Hizmetleri, Erişim Tarihi: 20.06.2019, <https://www.mersinport.com.tr/liman-hizmetleri/detay/Konteyner-Hizmetleri/403/205/0>

¹⁰²Toplam yükün % 7.5’i mersin limanı’nda elleçleniyor., Erişim Tarihi:20.06.2019, <https://www.utikad.org.tr/Detay/Sektor-Haberleri/13656/toplam-yukun-7-5%E2%80%99i-mersin-limani%E2%80%99nda-ellecleniyor>

Limanların ülkelerin kara ve deniz ülkesinin güvenliği açısından ya da belli bir bölgeyi domine etme açısından önemli olduğu bilinmektedir. Yakın zamanda buna örnek gösterilebilecek vakıalardan birisi de Rusya'nın Lazkiye Limanını kiralaması ve 11 gemiyi barındırabilecek standartlara kavuşturmasıdır.¹⁰³ Bunun yanında Rusya'nın Mersin/Taşucu'na kurmayı planladığı Akkuyu Nükleer Santrali'nin mütemmim cüzlerinden birisi de Taşucu Limanı'dır.¹⁰⁴

Limanlar aynı zamanda ülkelerin stratejik kapıları ve deniz güvenliğini ve etkinliğini sağlayan kıyı karakolları mahiyetindedir. Bu sebeple devletler limanlar hakkında koruyucu düzenlemelere ihtiyaç duyarlar. Ülkemizde kıyılar hakkında çıkarılmış 20495 sayılı Kıyı Kanunu'na¹⁰⁵ göre m. 5'e göre *"Kıyılar, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Kıyılar, herkesin eşit ve serbest olarak yararlanmasına açıktır, Kıyı ve sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilir."* Yine aynı kanunun 6. maddesi gereği, *iskele, liman gibi yapılar imar planında bulunması halinde yapılabilir.* Limanlara ilişkin yapılan düzenlemelerden birisi de *618 Sayılı Limanlar Kanunu*'dur.¹⁰⁶ Bu düzenlemede limanların tabi olduğu düzenleyici kurallar yer almış aynı zamanda liman başkanlıkları pek çok yetki ve görevle donatılmıştır. Her yıl 1 Temmuz Kabotaj Bayramı'nda kabulü kutlanan 815 Sayılı Türkiye Sahillerinde Nakliyatı Bahriye (Kabotaj) Ve Limanlarla Kara Suları Dahilinde İcrayı San'at Ve Ticaret Hakkında Kanun¹⁰⁷ m. 1 ile; *"Türkiye sahillerinin bir noktasından diğerine emtia ve yolcu alıp nakletmek ve sahillerde limanlar dahilinde veya beyinde cer ve kılavuzluk ve her hangi mahiyette olursa olsun bilcümle liman hizmetini ifa etmek yalnız Türkiye sancağını hamil sefain ve merakibe münhasırdır."* hükmü getirilmek suretiyle Türk limanları arasında yük ve yolcu taşımacılığı, kılavuzluk ve römorkaj hizmetleri ve liman hizmeti

¹⁰³Necdet PAMİR, Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Ekseninde Enerji ve Jeopolitik, Erişim Tarihi:25.02.2019, s.4 <http://pmo.org.tr/wp-content/uploads/2018/06/Do%C4%9Fu-Akdeniz-ve-K%C4%B1br%C4%B1s-Ekseninde-Enerji-ve-Jeopolitik.pdf>

¹⁰⁴Taşucu Yapı ve Montaj Tesisi İnşaatı Basın Açıklaması, Erişim Tarihi:25.02.2019 <http://www.akkunpp.com/tasucu-yapi-ve-montaj-tesisi-insaati-basin-aciklamasi/>

¹⁰⁵Kıyı Kanunu, Erişim Tarihi:19.06.2019, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3621.pdf>

¹⁰⁶Türkiye Cumhuriyeti Limanlar Kanunu, Erişim Tarihi: 25.05.2018 <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.aspx?MevzuatKod=1.3.618&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=liman&Tur=1&Tertip=3&No=618>,

¹⁰⁷Türkiye Sahillerinde Nakliyatı Bahriye (Kabotaj) ve Limanlarla Karasuları Dahilinde İcrayı San'at ve Ticaret Hakkında Kanun, Erişim Tarihi:20.06.2019, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.815.pdf>

yalnızca 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu¹⁰⁸ m. 940 anlamında Türk bayrağı çekme hakkına sahip gemilere bırakılmıştır. Özellikle kılavuzluk ve römorkaj hizmetlerini pek çok ülke kamu hizmeti niteliğinde düzenlemiş bu bağlamda bazıları bu hizmetleri devlet tekelinde tutmayı tercih etmiştir.¹⁰⁹ Kılavuz kaptanlar, boğazlarda, kanallarda ve dar su geçitlerinde gemilerin emniyetli bir biçimde seyretmesini sağlayan, limanlarda gemilerin yanaşma ve kalkışma manevralarını üstlenen, görev yaptığı bölgede uzmanlaşmış gemi adamlarıdır.¹¹⁰ Römorkör, gemilerin yanaştırma, kaldırma, demirleme, demir alma, döndürme manevralarında, cer hizmetlerinde ve gemilere refakat etme amacıyla kullanılan manevra kabiliyetleri, itme-çekme kuvvetleri ve diğer teknik özellikleri İdarece onaylanmış deniz aracını ifade eder.¹¹¹ Römorkaj hizmeti ise römorkörlerin limanda geminin yanında bulunma ve gereğinde çekilmesi/itilmesini ifade etmektedir.¹¹² Kılavuzluk ve römorkaj hizmetinin gelen ya da giden gemiler üzerinde devlet kontrolünü sağladığı kuşkusuzdur. Türk karasularında kılavuz ve römorkaj hizmeti almaya ilişkin düzenleme Limanlar Yönetmeliği 13'üncü maddesinde yer almaktadır. Maddede hangi gemilerin ne zaman kılavuz ve römorkaj hizmeti alacağı detaylı bir şekilde açıklanmıştır.¹¹³

Ülkemizde özel limanların inşası amacıyla öncelikle devlet tüzel kişiliğinden ilgili kıyının belirli sürelerle tahsisi için Maliye Bakanlığı'na müracaat edilir.¹¹⁴ Ardından o bölgede liman yapılabilmesi için 618 sayılı Limanlar Kanunu m.4'e göre yetkili liman başkanlığından resmi izin alınır. Limancılık faaliyetleri ise ülke kanunlarına, yönetmeliklerine ve diğer düzenleyici işlemlere uygun bir şekilde gerçekleştirilebilir. Esas itibariyle kıyıların önemine binaen devlet, 7121 Sayılı Kıyı Kanunu ile kıyıların

¹⁰⁸ Türk Ticaret Kanunu Erişim Tarihi: 20.06.2019, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6102.pdf>

¹⁰⁹ Kılavuz Kaptanlık Mesleğinin Tarihsel Gelişimi, Cahit İSTİKBAL, Erişim Tarihi:20.06.2019, <https://www.denizhaber.com/kilavuz-kaptanlik-mesleginin-tarihsel-gelisimi-makale,100701.html>

¹¹⁰ Derya GEÇİLİ, Osmanlı Devleti'nde Boğazlarda Kılavuz Kaptanlık, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 13, Haziran, 2017, s. 112

¹¹¹ Kılavuzluk ve Römorkörcülük Hizmetleri Yönetmeliği, Erişim Tarihi:20.06.2019, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/12/20181231M4-6.htm>

¹¹² Kılavuzluk, Römorkaj ve Diğer Hizmetler Tarifesi, Erişim Tarihi:20.06.2019, http://www.kiyiemniyeti.gov.tr/Data/1/Files/Document/Documents/dD/Ev/Ih/e7/KILAVUZLUK%20TAR%C4%B0FE_yeni.pdf

¹¹³ Limanlar Yönetmeliği m.13, Erişim Tarihi:09.08.2018

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.16726&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch>

¹¹⁴ Kıyı Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik, m. 15, Erişim Tarihi:20.06.2018, <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.4897&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=k%C4%B1y%C4%B1%20kanununun>

mülk edinilmesini yasal olarak engellemiş; ancak bu hükmü dengelemek için belirli sürelerle tahsis uygulamasını gerçekleştirmiş ve Türkiye’de özel liman kurulmasını da 618 Sayılı Limanlar Kanunu’na göre yetkili liman başkanlığının resmi iznine bağlamıştır.

Karasularımızda kolluk faaliyeti yürüten, seyrüsefer güvenliğini sağlayan Sahil Güvenlik Komutanlığı ve ona ek olarak Kamu İktisadi Teşebbüsü olarak düzenlenmiş Kıyı Emniyeti Genel Müdürlüğü mevcuttur. 233 sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname¹¹⁵ kapsamında faaliyet gösteren Kıyı Emniyeti Genel Müdürlüğü’nün görevi ise, denizlerimizde ve karasularımızda seyreden Türk ve yabancı bayraklı gemilerin seyir güvenliğine yardımcı olmak, kıyı emniyeti ve gemi kurtarma hizmetleri ile kılavuzluk, römorkörcülük hizmetleri yapmak ve bunlarla ilgili cihaz ve tesislerini kurmak, işletmek, can, mal ve gemi kurtarmak, yardım, çeki, batık çıkarmak ve bunlarla ilgili römorkaj ve dalgıçlık hizmetlerini yürütmek, güvenli seyre yönelik kurulmuş ve kurulacak olan sahil telsiz istasyonları, Otomatik Tanımlama Sistemi, dGPS ve benzeri sistemlerle ilgili her türlü yatırımı yapmak ve tekel şeklinde işleterek seyir emniyetini artırmaktır.¹¹⁶

2.4. Doğu Akdeniz’de Güvenlik

Doğu Akdeniz, içinde bulunduğu jeopolitik ve stratejik konum itibarıyla, barındırdığı doğal kaynaklar ve bu çevrede kümelenen insan toplulukları sebebiyle de yayılmacı politika izleyen devletler için büyük önem taşımaktadır.

Doğu Akdeniz’e kıyısı olan devletlerde yaşanan herhangi bir sorun, iç karışıklık, politik istikrarsızlık Doğu Akdeniz’in dünyada önemli bağlantı noktalarından biri olması sebebiyle pek çok devleti alakadar etmektedir. Nitekim Suriye’de yaşanan iç karışıklıklara Rusya, Amerika, Fransa gibi bölgede yer almayan büyük güçlerin müdahalesinin arkasında yatan sebep de Suriye’nin stratejik önemidir.

Doğu Akdeniz’e kıyı devletlere bakıldığında genel olarak dünyaya enerji arzında bulunan ülkelere yakınlıklarını hatta büyük bir kısmının bu devletlerden olduklarını

¹¹⁵Türkiye Cumhuriyeti 233 Numaralı Kanun Hükmünde Kararname, Erişim Tarihi: 30.05.2018, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/4.5.233.pdf>

¹¹⁶Kıyı Emniyeti’nin Görev ve Yetkileri, Erişim Tarihi: 30.05.2018 <https://www.kiyiemniyeti.gov.tr/hakkimizda>

görülür. Örneğin; İsrail Doğu Akdeniz’deki deniz yetki alanları içinde bulunan Leviathan baseninden kendi doğalgazını çıkarmaktadır. Mısır aynı şekilde Nil Deltası baseninden ve Batı Sahra bölgesinden kendi doğalgazını çıkarmakta, fazlalığı da ihraç etmektedir. Irak, İran gibi devletlerin her ne kadar Akdeniz’e kıyısı bulunmasa da petrol ihracatlarını boru hatları yahut deniz taşımacılığı yoluyla yapmaktadırlar. Bu ülkelerin Doğu Akdeniz çanağına yakınlıkları düşünüldüğünde kullanabilecekleri limanlar ve iş birliği yapmak durumunda oldukları ülkeler belirlidir. Bu olgu da Doğu Akdeniz’ de kıyıdaş devlet konumunda olmanın önemini arttıran hususlardandır.

Doğu Akdeniz’de güvenlik açısından yüksek önem arz eden bölgelerden birisi de Kıbrıs adasıdır. Akdeniz’in doğu kesiminde bulunan Kıbrıs adası, Asya-Avrupa ve Afrika kıtalarının birbirine en çok yaklaştığı yerde bulunan konumuyla dünyadaki ayrıcalıklı coğrafyalardan biridir. 9. 251 km² yüzölçümüne sahip olan ada; Türkiye’den 70, Suriye’den 100, İsrail’den 274, Mısır’dan 370, Rodos’tan 400 ve Yunanistan’dan 800 km uzaklıktadır.¹¹⁷

Kıbrıs adası, Türk boğazlarına, Süveyş Kanalı’na yakınlığı ve Dünya’da olası kriz merkezleri olarak değerlendirilen doğal kaynaklar açısından zengin Ortadoğu’ya hâkim coğrafyası düşünüldüğünde Kıbrıs stratejik olarak oldukça önemlidir. Birleşik Krallık’ın adada uçak ve gemileri için çeşitli askeri üsleri bulunmaktadır. Deniz alanları, 1960 Lefkoşa Antlaşmaları ile Kıbrıs Cumhuriyeti’nin karasularından mahfuz tutulan Dikelya ve Ağrotur üsleri ile İngiltere Kıbrıs’ta varlığını sürdürmektedir.¹¹⁸ Dikelya ve Ağrotur üsleri egemen İngiliz Üsleri statüsündedir.¹¹⁹ Yani bu üs alanları İngiliz toprağı olarak değerlendirilmektedir.¹²⁰ İngiltere’nin bu üslere dayanarak deniz alanı talebinde bulunup bulunamayacağı da gündemde yer alan konulardan biridir.¹²¹

¹¹⁷CANYAŞ, KOCAKUŞAK, CANYAŞ, Doğu Akdeniz Güvenlik Mimarisi ve Küresel Güç İlişkileri Bakımından İsrail, Kıbrıs İlişkileri, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 46, Sayı 2, Haziran 2013, s. 112

¹¹⁸Ali KURUMAHMUT, Deniz Hukuku ve Türkiye’nin Yakın Deniz Havzası Konferans Notları, Ulaştırma, Denizcilik, Haberleşme Bakanlığı Yayınları, Ankara, S. 69

¹¹⁹Kıbrıs'taki İngiliz üsleri Brexit masasında, Erişim Tarihi:22.06.2019, <https://www.dw.com/tr/k%C4%B1br%C4%B1staki-ingiliz-%C3%BCsleri-brexite-masas%C4%B1nda/a-40930763>

¹²⁰Kıbrıs'taki İngiliz üsleri Brexit masasında, Erişim Tarihi:22.06.2019, <https://www.dw.com/tr/k%C4%B1br%C4%B1staki-ingiliz-%C3%BCsleri-brexite-masas%C4%B1nda/a-40930763>

¹²¹Ibid.

Ayrıca Kıbrıs adasının deniz yetki alanları içerisinde bulunan zengin hidrokarbon kaynakları da ada coğrafyasının önemini arttırmaktadır. Bu hidrokarbon yataklarının aranması için GKRY ve KKTC büyük petrol şirketlerine arama izinleri çıkarmıştır. Çakışan bölgeler bulunmakla birlikte devletler bu konuda kendi lehlerine fiili durum oluşturmaya devam etmekte, bu durum Doğu Akdeniz coğrafyasında sıcak çatışma ihtimalini daima gündemde tutmaktadır.

Akdeniz'in doğu kesiminde bulunan Kıbrıs adası, Asya-Avrupa ve Afrika kıtalarının birbirine en çok yaklaştığı yerde bulunan konumuyla dünyadaki ayrıcalıklı coğrafyalardan biridir. 9. 251 km² yüzölçümüne sahip olan ada; Türkiye'den 70, Suriye'den 100, İsrail'den 274, Mısır'dan 370, Rodos'tan 400 ve Yunanistan'dan 800 km uzaklıktadır.¹²²

Türkiye'nin Doğu Akdeniz kıyılarının güvenliği açısından KKTC'nin varlığı oldukça önemlidir. Türk donanması ciddi çıkarma gücüne¹²³ sahip olmasıyla birlikte Kuzey Kıbrıs'taki Türk varlığı deniz alanlarımızın ana karaya mesafesi uzun olan kesimlerinde kontrolü ve güvenliği teminat altına almaktadır.¹²⁴ Ayrıca Türkiye'nin Kıbrıs'taki askeri varlığı, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki hareket kabiliyetini arttırmaktadır.¹²⁵

¹²²CANYAŞ, KOCAKUŞAK, CANYAŞ, Doğu Akdeniz Güvenlik Mimarisi ve Küresel Güç İlişkileri Bakımından İsrail, Kıbrıs İlişkileri, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 46, Sayı 2, Haziran 2013, s. 112

¹²³Türk Deniz Kuvvetleri dünyadaki 12. deniz gücü, Erişim Tarihi:22.06.2019, <http://www.turksail.com/genel-haberler/16129-tuerk-deniz-kuvvetleri-duenyadaki-12-deniz-guecue>

¹²⁴ Pınar AKARÇAY, Gökhan AK, Ulusal Güvenlik Bağlamında Kıbrıs: Jeostratejik/Jeoekonomik Önem ve Gelişmeler, Çeşm-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, Cilt:5, Sayı:1, 2018, s.147

¹²⁵Mustafa KİBAROĞLU, Ege - Doğu Akdeniz Denkleminde Kıbrıs'ın Stratejik Konumu ve Annan Planı, Mülkiye Dergisi, Cilt:28, Sayı:242, 2004, s.4

3. ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER ÇERÇEVESİNDE DENİZ YETKİ ALANLARI

Denizler üzerindeki egemenliğin önem kazanmasıyla birlikte hukuk teorisinde ve devlet uygulamalarında pek çok deniz egemenlik alanı oluşmuştur. Bu süreç öncelikle karasularının genişletilmesiyle başlamış ardından çoğalan ihtiyaçlar, hammadde arayışları gibi sebepler ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte daha büyük derinliklere sondaj vurabilme yetisi kazanılmasıyla pek çok deniz yetki alanını da beraberinde getirmiştir.

Bu bölümde 1982 BMDHS’de kodifiye edilmiş, kavram bazında uluslararası teamül niteliğini kazanmış, ülkemizde de uygulanmakta olan deniz yetki alanları açıklanacak ve 1982 BMDHS çerçevesinde hukuki rejimine yer verilecektir. Ülkemiz 1982 BMDHS’ni imzalamamış olmakla beraber, içinde barındırdığı pek çok hususu uluslararası teamül olarak uygulamaktadır. Karadeniz’deki münhasır ekonomik bölge uygulaması buna örnek teşkil etmektedir.

3.1. Karasuları Kavramı ve Hukuki Rejimi

1982 BMDHS madde 2’de,

“Karasularının, karasularının üstündeki hava sahasının ve deniz yatağının ve toprak altının hukuki statüsü,

- 1. Bir kıyı Devletin egemenliği, kara ülkesinin ve iç sularının ve bir takımada devleti olması halinde, takımada sularının ötesinde, karasuları olarak tarif edilen kıyıya bitişik deniz kuşağını kapsar.*
- 2. Bu egemenlik, karasularının deniz yatağını ve toprak altını olduğu kadar karasularının üzerindeki hava sahasını da kapsar.*
- 3. Karasuları üzerindeki bu egemenlik, bu sözleşmeye ve devletler hukukuna tabi olarak kullanılır.”* denilmek suretiyle karasuları kavramının kapsadığı alanlar sayılmış, bu alanlarda devletin sahip olduğu egemenliğe vurgu yapılmış ayrıca bu egemenlik hakkını neye göre kullanacağı belirtilmiştir.

1982 BMDHS'ne göre karasularının genişliğinin en fazla “12 deniz mili” olabileceği sınırlaması yer almaktadır.¹²⁶ Sözleşmede karasularının iç sınırını belirlemek için iki yöntem zikredilmiştir. Bunlar; Normal Esas Hat Yöntemi¹²⁷ ve Düz Esas Hatlar Yönetimi'dir.¹²⁸ BMDHS madde 5'te düzenlenen normal esas hat yöntemi, kıyı doğrultusundaki en düşük cezir hattı demek iken madde 7 de düzenlenen düz esas hatlar yöntemi ise, kıyının derin bir şekilde girintili-çıkıntılı olduğu yerlerde veya kıyının hemen yakınında kıyı boyunca uzanan bir ada grubu varsa, karasularının genişliğinin ölçülmesi için esas alınan hattın çiziminde uygun noktaları birleştiren yöntem demektir. Ayrıca körfezler, limanlar, resifler, akarsu ağızları gibi özellikli coğrafi durumlar için farklı hükümler ön görülmüştür.¹²⁹

Karasularına ilişkin olarak 1958'de Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi yapılmış olmasına rağmen işbu sözleşmede karasularının genişliği hususunda herhangi bir mil sınırlaması getirilmemiştir.¹³⁰ Bunun sebebi de konferansta karasularının genişliği üzerine hemfikir olunmamasıdır.¹³¹ 1960 Cenevre Konferansı'na ise 6 millik karasuları önerisi bir oy eksikliği sebebiyle kabul edilmemiştir.¹³²

1982 BMDHS'ne göre iki devletin kıyılarının yan yana ya da karşı karşıya olması durumunda aralarında aksine bir anlaşma bulunmuyorsa karasularının sınırları eşit uzaklık ilkesine göre belirlenir. Ancak; tarihi bir hak ya da özel bir durum mevcutsa eşit uzaklık ilkesi uygulanamaz.¹³³ Bu kural 1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'yle paralel düzenlenmiştir.¹³⁴

20/5/1982 tarih ve 2674 sayılı Karasuları Kanunu'nun 1'inci maddesine göre; “*Türk karasuları Türkiye ülkesine dâhildir. Türk karasularının genişliği altı deniz milidir. Cumhurbaşkanı, belirli denizler için, o denizlerle ilgili bütün özellikleri ve durumları göz*

¹²⁶1982 BMDHS, m.3

¹²⁷1982 BMDHS, m.5

¹²⁸1982 BMDHS, m.7

¹²⁹1982 BMDHS, m.10, 11, 12

¹³⁰Selami KURAN, Uluslararası Deniz Hukuku, İstanbul, Beta Yayınevi, 2014, s.92

¹³¹Ibid. S.92

¹³²Malcolm SHAW, Uluslararası Hukuk, 8. Baskı, Ankara, Türkiye Bilimler Akademisi, 2018, s.404

¹³³1982 BMDHS, m.15

¹³⁴1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi, m.12

önünde bulundurmak ve hakkaniyet ilkesine uygun olmak şartıyla, altı deniz milinin üstünde karasuları genişliği tespit etmeye yetkilidir.”¹³⁵

Bu hükme bakıldığında Türk sisteminde karasuları üzerinde tam egemenliğin ön görüldüğü, karasuları hakkında genel olarak *altı milin* kabul edildiği, belirli denizlerin özellikleri ve hakkaniyet ilkesi itibarıyla Cumhurbaşkanı’nın altı milin üzerinde karasularının sınırlarını belirleme yetkisinin bulunduğu açıkça görülmektedir. Ayrıca 29.05.1982 tarih ve 8/4742 sayılı Bakanlar Kurulu kararında “20/5/1982 tarih ve 2674 sayılı Kanunun verdiği yetki uyarınca Türkiye’yi çevreleyen denizlerin özellikleri ile hakkaniyet ilkesi göz önünde bulundurulmak suretiyle bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce karasular genişliği ile ilgili olarak Karadeniz ve Akdeniz’de mevcut olan durumun sürdürülmesi; Dışişleri Bakanlığın 26/5/1982 tarih ve MİGM-MİGM-III-1365-917 sayılı yazısı üzerine Bakanlar Kurulunca kararlaştırılmıştır.” denilmek suretiyle 20/5/1982 tarih ve 2674 sayılı Karasuları Kanunu çıkmadan önce uygulanan karasuları genişlikleri korunmuştur.¹³⁶ 2674 sayılı Karasuları Kanunu çıkmadan geçerli olan 15.05.1964 tarih 476 sayılı kanun¹³⁷ ile 6 mil karasularının yanında 6 mil balıkçılık bölgesi öngörülmüş ve karasuları daha geniş devletlere karşı mütakabiliyet ilkesinin uygulanacağı belirtilmiştir.¹³⁸

Türkiye’nin çevre denizlerdeki karasuları uygulamaları, Akdeniz’de Antalya Kemer burnundan geçen arzın batısında 6 deniz mili, doğusunda ise 12 deniz mili karasuyu genişliği uygulamaktadır.¹³⁹ Türkiye karasularının Ege Denizi’ndeki genişliği 6 deniz milidir.¹⁴⁰ Karadeniz’de ise karasuları 12 deniz mili olarak uygulanmaktadır.¹⁴¹ Ayrıca Birleşmiş Milletler’in “*Table of Claims to Maritime Jurisdiction*” adlı ülkelerin

¹³⁵20/5/1982 tarih ve 2674 sayılı Karasuları Kanunu, Erişim Tarihi:30.05.2018<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2674.pdf>

¹³⁶Karasuların Genişliği ile İlgili Olarak Karadeniz Ve Akdeniz’de Mevcut Olan Durumun Sürdürülmesine İlişkin Karar, Erişim Tarihi: 17.08.2018, <http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/Turkce/um.aspx?Baslik=14>

¹³⁷15.05.1964 Tarih ve 476 Sayılı Kanun, Erişim Tarihi:22.06.2019, m.1,8 https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc047/kanuntbmmc047/kanuntbmmc04700476.pdf

¹³⁸Selami KURAN, Uluslararası Deniz Hukuku, 4. Basım, İstanbul, Beta Yayınevi, 2014, s. 99

¹³⁹Ali KURUMAHMUT, Deniz Hukuku ve Türkiye’nin Yakın Deniz Havzası Konferans Notları, Ankara, Ulaştırma, Denizcilik, Haberleşme Bakanlığı Yayınları, 2016, s. 69

¹⁴⁰Başlıca Ege Denizi Sorunları, Erişim Tarihi: 17.08.2018 <http://www.mfa.gov.tr/baslica-ege-denizi-sorunlari.tr.mfa>

¹⁴¹Ali KURUMAHMUT, Deniz Hukuku ve Türkiye’nin Yakın Deniz Havzası Konferans Notları, Ankara, Ulaştırma, Denizcilik, Haberleşme Bakanlığı Yayınları, 2016, s.184

beyanlarının toplandığı belgede Türkiye'nin Ege'de 6 mil, Karadeniz'de ise 12 mil karasuları belirlemesine karşın Akdeniz'e ilişkin bir beyanda bulunmamıştır.¹⁴² Bununla birlikte Akdeniz'de de 12 deniz mili karasuları uygulanmaktadır.¹⁴³

Karasularının genişliğinin belirlenmesinin tarihi gelişimine bakarsak; önceleri top atışı uzaklığıyla ölçülürken, 19.Yüzyıla gelindiğinde karasularının genişliğinin belirlenmesi üç mil kuralına dönüşmüştür.¹⁴⁴ Üç mil kuralı aslında top atışı kuralının rasyonalize edilmiş halidir, fakat yeni bir kural gibi benimsenmiştir.¹⁴⁵ 19. Yüzyılda üç mil kuralı İskandinavlar, Portekizliler ve İspanyollar dışında büyük oranda kabul görmüştür.¹⁴⁶ İskandinavlar karasuları genişliğinin dört mil, İspanyol ve Portekizliler ise altı mil olduğunu savunuyorlardı. 20. Yüzyıla gelindiğinde bu kural yerini daha ilerici bir görüşe bıraktı.¹⁴⁷ 1958 Cenevre Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansında karasularının genişliği hususu tartışılmış ancak bir sonuca varılamamıştır.¹⁴⁸ Bu sebeple 1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesinde karasularının genişliğine ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Bu konuda ortak bir sonuca varılamamasının nedeni ise devletlerin çıkarlarının ciddi anlamda çatışması ve 200 milden 3 mile kadar geniş bir aralıkta önerilerin bulunmasıdır.¹⁴⁹ 1958'de yapılan konferansta sorunlar tam anlamıyla çözülemediğinden 1960'da İkinci Deniz Hukuku Konferansı yapılmıştır. 1960'da yapılan bu konferanstan da karasularının genişliğiyle alakalı bir çıktı elde edilememiştir.¹⁵⁰ Bunun üzerine 1973'te yapılan Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda güçlü denizci devletlerin talebiyle özel boğazlardan "*transit geçiş hakkı*" düzenlenmiş, az gelişmiş devletlerin talebiyle "*200 mile kadar münhasır ekonomik bölge*" kabul edilmiş ve

¹⁴²Table of claims to maritime jurisdiction (as at 15 July 2011), Erişim Tarihi: 12.10.2018 http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/table_summary_of_claims.pdf

¹⁴³KURAN, s.99

¹⁴⁴Malcolm SHAW, Uluslararası Hukuk, 8. Baskı, Ankara, Türkiye Bilimler Akademisi, 2018, s. 404

¹⁴⁵Ibid. S.404

¹⁴⁶Peter MALANCZUK, Akehurst's Modern Introduction to International Law, Seventh Revised Edition, New York, Taylor and Francis Group, 1997, p. 178,

¹⁴⁷Peter MALANCZUK, Akehurst's Modern Introduction to International Law, Seventh Revised Edition, New York, Taylor and Francis Group, 1997, p. 178,

¹⁴⁸KURAN, s.92

¹⁴⁹KURAN, s.92

¹⁵⁰Yusuf AKSAR, Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk, 3. Baskı, İstanbul, Seçkin Yayınevi, 2015, s.34

çıkarları çatışan devletler bu sayede uzlaşarak 12 mil karasuları genişliği kuralını kabul etmiştir.¹⁵¹

Serbest geçiş ilkesi çerçevesinde karasularından geçişi düzenleyen en önemli uluslararası normlardan birisi zararsız geçiştir. BMDHS m. 17’de “*Denize kıyısı olsun veya olmasın bütün devletlerin gemileri, bu sözleşmenin hükümlerine tabi bir şekilde, karasularından zararsız geçiş hakkına sahiptir.*” denilmek suretiyle zararsız geçiş tanımlanarak kıyı devletinin karasularındaki egemenliğin sınırları çizilmiştir.

BMDHS m. 18’de ise geçişin tanımı yapılmıştır. Geçiş, kıyıdaş devletin barışına, düzenine veya güvenliğine zarar vermeden; karasularını, iç sulara girmeksizin veya iç sular dışında bir demirleme yerinde veya bir liman tesisinde durmaksızın kat ‘etmek yahut iç sulara girmek veya bu suları terk etmek veya bu nitelikteki bir demirleme yerinde veya liman tesisinde durmak veya buraları terk etmektir. Geçişin sürekli ve çabuk olması esastır. Lakin seyrüsefer gereklilikleri, mücbir sebepler, yardım ihtiyacı nedeniyle zorunluluk, tehlike ve yardım ihtiyacı içindeki gemi veya uçaklara yardım sebepleriyle durma ve demirleme geçişi bozmaz.

BMDHS m. 19’da ise geçişin kıyıdaş devletin barışına güvenliğine zarar vermedikçe zararsız kabul edileceği bildirilmiştir. Zararsız geçiş hakkı, bayrağı ne olursa olsun, ticaret gemisi kategorisine giren bütün gemilerin ve ticari amaçlı kullanılan devlet gemilerinin, kıyı devletinin barışına, güvenliğine ya da düzenine zarar vermeyecek nitelikteki geçişidir.¹⁵²

Yabancı bir geminin geçiş sırasında bazı faaliyetlerde bulunmasının geçişin zararsız niteliğini bozacağı sözleşmede bildirilmiştir. Bunlar;

- Kıyıdaş devletin egemenliğine, toprak bütünlüğüne, siyasi bağımsızlığına yönelik tehdide veya kuvvete başvurulması, BMDHS hükümlerine aykırı davranılması,
- Silahlarla manevra veya deneme yapılması,
- Kıyıdaş devletin güvenliğine ve savunmasına zarar verecek şekilde bilgi toplanması,

¹⁵¹ KURAN, s.95

¹⁵²Rona AYBAY-Elif ORAL, Kamusal Uluslararası Hukuk, 1. Baskı, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016, s.182

- Kıyıdaş devletin savunmasını ve güvenliğini zedeleyici şekilde propagandada bulunulması
- Her türlü uçağın uçurulması, güverteye indirilmesi,
- Askeri makinelerin uçurulması, güverteye indirilmesi, gemiye alınması,
- Kıyıdaş devletin sağlık, muhaceret, gümrük maliye konusundaki düzenlemelerine aykırı olarak mal, para veya kişilerin gemiye alınıp, gemiden çıkarılması,
- Ağır kirlenmeye sebebiyet verilmesi
- Balık avlama faaliyetlerinde bulunulması,
- Araştırma ve ölçüm faaliyetlerinde bulunulması,
- Kıyıdaş devletin haberleşme sistemine ya da deniz teçhizat veya tesisinin işlemlerini engelleyecek faaliyetlerde bulunulması
- Geçişle doğrudan ilişkisi bulunmayan her türlü faaliyet.¹⁵³

Bu durumlardan birisi ya da bu nitelikte bir durum gerçekleştiğinde geçiş zararsız olma niteliğini yitirecektir. Devletlerin karasuları egemenliğin iç sulardan sonra en yoğun olarak nüfuz ettiği deniz ülkesidir. Karasularındaki bu geniş egemenlik yetkilerinin denizlerin serbestliğini etkilemesini önlemek için zararsız geçiş kavramı geliştirilmiştir. Ancak zararsız geçişin kıyı devletin güvenliğini zafiyete uğratmasını engellemek için bu geçişe çeşitli sınırlamalar getirilmiştir. Bu şekilde zararsız geçiş kurumunun kötüye kullanılmasının önlenmesi amaçlanmış, kıyı devletlerinin elinden geçişe izin vermeme hakkı da büyük oranda alınmıştır.

3.2. Bitişik Bölge Kavramı ve Hukuki Rejimi

1982 BMDHS m. 33'te Bitişik Bölge;

1. *Bitişik bölge olarak tanımlanıp karasularına bitişik bir bölgede, kıyı Devleti,*
 - a. *Gümrük, maliye, muhaceret veya sağlıkla ilgili kanunların ve düzenlemelerin ülkesinde veya karasularında ihlal edilmesini önlemek;*
 - b. *Yukarıda anılan kanunların ve düzenlemelerin ülkesinde veya karasularında vuku bulan ihlalini cezalandırmak için gerekli olan her türlü kontrolü icra edebilir.*

¹⁵³1982 BMDHS, m.19/2

2. *Bitişik Bölge, karasularının ölçüldüğü hattın itibaren 24 mili geçemez.*
şeklinde izah edilmiştir.

Genel olarak gümrük, maliye, sağlık, göç konuları dışında; güvenlik konularında da kıyı devletinin iç sularında ve karasularında geçerli yasalarına bitişik bölgede de uygun davranılmasını sağlama konusunda yetkisi bulunduğu görüşü de savunulmaktadır.¹⁵⁴

Bitişik bölge kavramı özellikle karasularının dar olduğu dönemlerde ortaya atılmıştır.¹⁵⁵ 3 mil esasının kabul edildiği dönemlerde devletlerin bazı çıkarlarını bu 3 millik genişlikle koruyamadıkları görülmüş ve bu bağlamda karasularının esas hattının ölçülmeye başladığı hattan ölçülmek üzere bitişik bölge uygulaması yapılması gündeme gelmiştir.¹⁵⁶ Bitişik bölge düzenlemeleri bir yönüyle de devletlerin güvenliğini sağlamak için açık denizlerin özgürlüğü ilkesinin hilafına devlet egemenliğinin zuhur ettiği düzlemi genişletmektir. Gerçekten bu durumun egemenlik alanını kısmen de olsa genişletici etkiye sahip olduğunu gösteren uygulamalara ABD'nin içki kaçakçılığını önlemeye yönelik mevzuatı gösterilebilir. Bu mevzuatla 1790'dan itibaren 12 mil genişlik içerisinde gemilerin durdurulması, aranması ve içki yasağını delen gemilerin zapt edilmesi kabul edilmiştir.¹⁵⁷ Gemiler devletin bitişik bölgesindeyken devlet, ihlalleri önlemek için kontrol icra etme yetkisini kullanır. Bu kontrol icra etmek yetkisini kullanırken ölçülü olmalıdır. Örnek vermek gerekirse ihlal şüphesi olan gemiler hakkında tutuklama ya da limana eşlik etmek –şüphenin seviyesine göre- orantısız görülebilir ancak soruşturma ve arama gibi işlemler ihlal şüphesinin derecesine bağlı olarak daha kabul edilebilir araçlardır.¹⁵⁸

Bazı devletler açık denizlerin belirli kısımları üzerinde tarihsel olarak hakları olduğunu iddia ederler. Bu kısıtlı yargı yetkisi bir dizi sebepten ötürü iddia edilmiş ya da kabul edilmiştir: Örneğin; gümrük ihlallerini engellemek, kanun dışı göç, kıyı devletinin sağlık yasaları, belirli bir bölgedeki balık stoklarını korumak ya da kıyı devletinin hak iddia

¹⁵⁴Rona AYBAY-Elif ORAL, Kamusal Uluslararası Hukuk, S.185, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2016

¹⁵⁵ Sevin TOLUNER, Milletlerarası Hukuk Dersleri, 5. Basım, İstanbul, Beta Yayınevi, 1996, s.191-194

¹⁵⁶Ibid.

¹⁵⁷Ibid.

¹⁵⁸Sevin TOLUNER, Milletlerarası Hukuk Dersleri, 5. Basım, 1996, İstanbul, Beta Yayınevi, s. 191, 194

edilen bölge üzerindeki ana yahut özel yetkilere sahip olmasını sağlamak... Karasularının aksine, bitişik bölge özellikle iddia edilmiş olmalıdır.¹⁵⁹

Bitişik bölgenin tarihi gelişimine bakıldığında ilk olarak XVIII. Yüzyılda İngiltere'nin 5-12 mil açıktaki gemilerde denetim yapmak için "hovering acts" adlı yasaları çıkardığı görülmektedir.¹⁶⁰ ABD'nin 1924'te içki yasağını delme girişimlerine karşı çıkardığı "liquor treatis" ise kıyı devletinin milli mevzuatının karasularına bitişik sularda da uygulanabileceğini kabul etmiştir.¹⁶¹ İkinci Dünya Savaşı arasında Fransız yazar Gidel; devletlerin çelişkili uygulamalarını rasyonalize etmek için Bitişik Bölge teorisini ortaya atmıştır.¹⁶² O dönemde İngiltere hükümeti bitişik bölgeyi, karasularını genişletmek için sağduyulu bir araç olarak görmüş, devamında 1930'da yapılan Milletler Cemiyeti Konferansı başarısız olmuştur.¹⁶³ Bitişik bölgenin bir uluslararası hukuk metninde ilk yer alışı 1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesiyle olmuştur. Yani aslında bitişik bölge devletlerin deniz alanlarını genişletme yolunda attıkları ilk adımlardan birisi olarak kabul edilebilir. Karasuları gibi salt egemenlik hakkına sahip olunan alanlar dışında devletin sınırlı egemenlik yetkilerinin bulunduğu deniz alanlarının gelişimi göz önünde bulundurulduğunda, bitişik bölge bir ara geçiş formudur. Bitişik bölgenin ortaya çıkışının güvenlik kaygılarına dayandığı da göz önünde bulundurulmalıdır.

Bitişik bölgede, kıyı devleti özetle; vergi, gümrük, sağlık ve göçmenlik konularında denetim ve soruşturma yapma yetkisini haizdir. Bitişik bölgenin varlığı, kıyı devleti tarafından ilanına bağlıdır. Bitişik bölge, ilk olarak yer aldığı 1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesinin¹⁶⁴24. maddesinde bitişik bölgenin, karasularının dış sınırının ölçülmeye başladığı esas hattan itibaren 12 mili geçemeyeceği kayıt altına alınmıştır. 1982 BMDHS'nde ise bu genişlik 24 mile ulaşmıştır. 1982 BMDHS'ni 1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nden ayıran başka bir hususta 1982 BMDHS 303. maddede yer almaktadır.

¹⁵⁹Malcolm SHAW, Uluslararası Hukuk, 8.Baskı, Ankara, Türkiye Bilimler Akademisi, 2018, s.411

¹⁶⁰Melda SUR, Uluslararası Hukukun Esasları, 10. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 2006, s.354

¹⁶¹KURAN, s.214

¹⁶²Peter MALANCZUK, Akehurst's Modern Introduction to International Law Seventh Revised Edition, New York, Taylor and Francis Group, 1997, s. 182,

¹⁶³Ibid, s. 182

¹⁶⁴KURAN, s. 215

1982 BMDHS 303. madde;

“1- Devletlerin denizde ortaya çıkarılan arkeolojik veya tarihi nitelikteki eşyaları koruma yükümlülüğü vardır ve bu amaçla işbirliğinde bulunacaklardır.

2- Bu eşyaların ticaretini kontrol etmek için, kıyıdaş devlet, 33. maddeyi uygulayarak, bunların, o maddede öngörülen bölgedeki deniz dibinden, kendi izni olmaksızın çıkarılmasını, ülkesi üzerinde veya karasularında, kendisinin aynı maddede öngörülen kanunlarına ve kurallarına aykırı bir davranış olarak kabul edebilir.” hükmüne yer vermek suretiyle bitişik bölgeye atıf yapmış ve bazı tarihsel ve arkeolojik haklardan bahisle kıyıdaş devlete belirli yetkiler tanımıştır.¹⁶⁵ Sualtı kültürel mirasının korunması hususunda karasularında yetkisi tam olan kıyı devletinin bitişik bölgede de bu müdahale yetkisine sahip olduğu bu maddeyle belirtilmiştir. Bu madde de 1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi’ne göre bitişik bölgeye ayrıca bir önem atfedildiği ve kıyıdaş devlete ayrıca müdahale yetkilerinin verildiğini göstermektedir.

3.3. Kıta Sahanlığı Kavramı ve Hukuki Rejimi

1982 BMDHS madde 76/1’de kıta sahanlığı;

“Kıyıdaş bir devletin kıt’a sahanlığı, karasularının ötesinde kıt’a kenarının dış eşiğine kadar veya bu eşik daha az bir mesafede ise, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz mili mesafeye olan kısımda, bu devletin kara ülkesinin doğal uzantısının bütünündeki denizaltı alanlarının deniz yatağı ve toprak altlarını içerir.”

1982 BMDHS’nin kıta sahanlığı ile ilgili hükümlerini doğru anlayıp analiz edebilmek için öncelikle kıta sahanlığı kavramının coğrafi ve jeolojik olarak iyi anlaşılması, ardından hukuk literatürüne girişinin kronolojik olarak incelenmesi gerekmektedir.

Coğrafi olarak kıta sahanlığı kavramı kıyı devletinin kara ülkesinin denizin altında süren doğal uzantısı olarak tanımlanmaktadır.¹⁶⁶ 1982 BMDHS’nde kıta sahanlığının

¹⁶⁵KURAN, s. 219

¹⁶⁶Aslan GÜNDÜZ, The Concept of the Continental Shelf in Historical Evolution, İstanbul, Marmara Üniversitesi Yayınları, 1990, s.1,

sınırlanması ölçütü olarak kıta kenarı kavramının orijin kabul edildiğini görürüz. Nitekim 1982 BMDHS madde 76'da kıta kenarının dış sınırı referans verilerek kıta sahanlığı tarif edilmiştir. Kıta kenarı; kara ülkesi ile okyanus tabanı arasındaki tüm yer bilimsel öğelerdir, kıta kenarından sonra okyanus tabanı başlamaktadır.¹⁶⁷ Okyanus tabanı ile kıta kenarı jeolojik veriler sayesinde net olarak ayırt edilebilmektedir, ikisinin tabanı da farklı çökelti tabakalarıyla kaplıdır.¹⁶⁸ Okyanus tabanını kaplayan yer kabuğunun ortalama kalınlığının 6 km olduğu belirlenmiştir; ayrıca bu yer kabuğu ağır bir bazaltik malzemeden oluşmaktadır.¹⁶⁹ Bu verilerden hareketle; bir ülkenin kıta sahanlığı bilimsel faaliyetlerle net bir şekilde belirlenebilecek coğrafi bir gerçekliktir. Egemenliğin kara ülkesine dayanması ve kıta sahanlığının da coğrafi olarak bu kara ülkesinin uzantısı niteliğinde olması sebebiyle kıta sahanlığı, ilan ya da kabulü gerektirmeyen “*ab initio ve ipso facto*” bir haktır.¹⁷⁰ Kıta sahanlıkları okyanusların yüzde 7 ya da 8'ini kapsar ve genişliği bölgeden bölgeye önemli ölçüde değişir.¹⁷¹ Bu sebeple başlarda bilimsel olarak kabul edilen, coğrafi ve jeolojik gerçeklerle desteklenen kıta sahanlığı, 1982 BMDHS'nde coğrafi olarak dezavantajlı devletlerin durumunu avantajlı devletlerle dengeleyecek şekilde düzenlenmiştir. Yani coğrafi kıta sahanlığı dar olan ülkelere de belli bir genişliğe kadar kıta sahanlığı hakkı tanınmıştır. Sözleşmelerde kabul edilen derinlik ve genişlik ölçülerinin ana sebepleri hakkaniyet ilkesine uygun ve tüm devletlerin kabul edebileceği makuliyette bir düzenleme yapılmasıdır. Ancak hukuken belirlenen kıta sahanlıkları yine de coğrafi temellerinden kopmamıştır. Kıta sahanlığının varlığının işgal, ilan ya da fiili durum gibi sebeplere dayandırılmasına ihtiyaç bulunmamaktadır.¹⁷²

1945'ten önce açık denizlerin serbestliği, bütün devletlerin açık denizlerden ve bunların deniz yatağından istediği gibi faydalanma hakkı bulunduğu anlamını taşırdı. Kıta sahanlığının sınırlandırılması ile ilgili sorunlar, kıta sahanlığı kavramının hukuken ortaya çıkışının kabul edildiği 1942 tarihli Paria Körfezinin Denizaltı Alanları Anlaşması ile ortaya çıkmıştır.¹⁷³ Kronolojik olarak daha sonra kıta sahanlığı kavramının somut olarak

¹⁶⁷ PAZARCI, s.282

¹⁶⁸ GÜNDÜZ, s.1

¹⁶⁹ GÜNDÜZ, s.1

¹⁷⁰ 1958 tarihli CKSS m.2, 1982 BMDHS, m.77, KURAN, s.226

¹⁷¹ Malcolm SHAW, Uluslararası Hukuk, 8.Baskı, Ankara, Türkiye Bilimler Akademisi, 2018, s. 415

¹⁷² KURAN, s. 226

¹⁷³ GÜNDÜZ, s.20

yer aldığı 1945 tarihli ABD Başkanı Truman'ın bildirisi gelir. Truman Bildirisi'nde, *"Toprak altındaki ve kıta sahanlığında bulunan deniz yatağındaki doğal kaynakların kontrolü İçişleri Sekreterliğindedir."* İfadesinin yer alması itibariyle bu bildiri kıta sahanlığının hukuki gelişiminde kilometre taşı kabul edilir.¹⁷⁴ Truman Bildirisi'nden sonra birçok devlet kendi kıta sahanlıkları üzerinde haklar ve yetkiler öne sürmüştür. Başta Güney Amerika devletleri olmak üzere İngiltere, Filipinler, İzlanda, Portekiz, Kore Cumhuriyeti gibi devletler kıta sahanlığı talebi üzerine kıta sahanlığı kavramı ve hukuki rejimi ilk kez 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesinde düzenlenmiştir.¹⁷⁵ Deniz yetki alanlarının genişletilmesine yönelik II. Dünya Savaşı'ndan sonra gelişen bu eğilimin sebebi aslında denizlerde ki doğal kaynaklara yönelim ve teknolojik imkânların artmasıyla orantılı olarak denizlerdeki doğal kaynakların daha ekonomik şekilde çıkarılabilme imkânıdır. Kıta sahanlığı hakkındaki en hayati gerçek; petrol ve doğalgaz açısından zengin olmaları ve verimli balıkçılık alanlarına ev sahipliği yapmalarıdır.¹⁷⁶

Hukuki olarak kıta sahanlığı; aslında kıyıdaş devletin kara ülkesi sebebiyle sahip olduğu egemenlik haklarını münhasıran deniz veya okyanusun altında devam ettirebildiği, yer altı kaynaklarını dilediği gibi araştırıp onlardan faydalanabildiği toprak parçasıdır. Kıta sahanlığının genişliğine, nereye kadar ilerleyeceğine ilişkin farklı teoriler mevcuttur. Örneğin 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'ne göre Kıta sahanlığı; kıyıya bitişik fakat karasuları sahasının dışında 200 m derinliğe kadar olan sualtı alanlarının deniz yatağını ve toprak altını veya o derinliğin ötesinde üstteki suların derinliğinde zikredilen alanların doğal kaynaklarını işletmeye imkân tanıdığı yere kadar uzanan yerleri ve adaların kıyılarına bitişik olan benzeri su alanlarının deniz yatağını ve toprağını ifade etmek üzere kullanılmıştır.¹⁷⁷

1958 CKSS'de kıta sahanlığını tanımlayan ana unsur olarak derinliği görmekteyiz. 1982 BMDHS'de ise kıyıları birden derinleşen devletler ile kıyıları sığ olan devletler arasında bir denge sağlanması adına sınırlayıcı bir uzaklık hükmüne yer verilmiştir. Buna

¹⁷⁴1945 US Presidential Proclamation No. 2667, Policy of the United States With Respect to the Natural Resources of the Subsoil and Sea Bed of the Continental Shelf, (1945) 10 Fed. Reg. 12304 Erişim Tarihi:09.07.2019, <https://www.archives.gov/federal-register/codification/proclamations/02668.html>

¹⁷⁵KURAN, s. 198

¹⁷⁶SHAW, s.415

¹⁷⁷1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi m.1

göre; kıyı uzantısının 200 deniz milinden dar olduğu kıyılarda 200 deniz mili, 200 deniz milinden geniş olduğu kıyılarda ise azami 350 deniz mili veya 2500 m derinlikten itibaren azami 100 deniz milidir.¹⁷⁸

1982 BMDHS bağlamında kıta sahanlığında uygulanan hukuki rejime bakılırsa ilk olarak, kıyı devletinin kıta sahanlığı üzerinde deniz yatağı ve toprak altının araştırılması ve doğal kaynakların kullanılması konusunda egemen hakları olduğu görülür. Bu haklar münhasıran kıyıdaş devlete aittir. Egemen devletin sualtındaki haklarının su üzerindeki rejimi etkilemeyeceğini ve sınırlandırmayacağını belirtmekte yarar vardır.¹⁷⁹ 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi m. 2’de de bu durum açıkça belirtilmiştir. Yabancı gemi ve uçaklar kıta sahanlığı üzerindeki sulara seyrüsefer ve uçuş serbestisini açık denizde kullandıkları gibi kullanacaklardır.¹⁸⁰ Diğer devletler kıta sahanlığının üzerindeki sulara boru ve kablo döşeme hakkına da sahiplerdir; ancak egemen devlet kirlenmenin önlenmesi konusunda makul tedbirler alabilir.¹⁸¹ Egemen devlet kıta sahanlığının araştırılıp incelenmesi için suni adalar, tesisler ve yapılar inşa etme yetkisini de haizdir.¹⁸²

1982 BMDHS’de ise 1958 CKSS ile paralel hükümler yer almış; kıta sahanlığı üzerinde kıyıdaş devletin sahip olduğu haklar 1982 BMDHS m. 77’de belirtilmiştir. Buna göre; kıyıdaş devlet kıta sahanlığında araştırmalarda bulunabilir yahut doğal kaynakları işletebilir ve bu sebeple egemenlik haklarını bu alanda kullanabilir. Kıyıdaş devlete bu yetkiler münhasıran tanınmıştır; yani başka bir devlet kıyıdaş devletin kıta sahanlığında araştırma faaliyetlerinde bulunamaz ve doğal kaynakları işletemez. Kıta sahanlığı üzerinde kıyıdaş devletin elinde bulundurduğu egemen hakların “*ab initio*” ve “*ipso facto*” haklar olduğu maddede açıkça belirtilmiştir.

Nitekim, Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Kararı’nda Uluslararası Adalet Divanı, “*Kıta sahanlığı; kıyıdaş devletin egemenliği altındaki kara ülkesinin deniz altındaki uzantısı olduğu için kıta sahanlığı üzerindeki haklar ab initio ve ipso facto’dur. Kısaca burada temel bir hak bulunmaktadır.*”¹⁸³ demek suretiyle kıta sahanlığının devletler için doğal

¹⁷⁸1982 BMDHS, m. 76/1 ve 5

¹⁷⁹1982 BMDHS, m. 78

¹⁸⁰1958 Cenevre Kıta Sah. Söz. m.3

¹⁸¹1982 BMDHS, m. 79

¹⁸²1982 BMDHS, m. 80

¹⁸³North Sea Continental Shelf, Judgement, ICJ Reports, 1969, p.22

bir hak olduğunu vurgulamış; *ab initio, ipso facto* olmasını da bununla temellendirmiştir. Bununla birlikte maddede doğal kaynaklardan kastın; deniz yatağı ve toprak altının madensel kaynaklarını ve diğer cansız kaynaklarını sedanter türden canlı organizmaları; yani hasata elverişli duruma geldikleri zaman, deniz yatağında veya bu yatağın altında ya hareketsiz bulunan veyahut da hareketleri deniz yatağı veya toprak altı ile sürekli temasa bağlı olan organizmalar olduğu da açıklanmıştır.¹⁸⁴

Kıta sahanlığının kıyıları yan yana yahut karşılıklı bulunan devletlerarasında sınırlandırılması ise BMDHS 83. maddede “*Sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında kıt’a sahanlığının sınırlandırılması, hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmak amacıyla (hakça çözüm), Uluslararası Adalet Divanı Statüsü’nün 38’inci maddesinde zikredilen uluslararası hukuka uygun olarak anlaşma ile yapılacaktır. Anlaşma akdedilinceye kadar, ilgili devletler, anlayış ve işbirliği ruhu içerisinde, pratik çözüm getiren geçici düzenlemelere girişmek ve bu geçiş süresi içerisinde nihai anlaşmanın akdini tehlikeye düşürmemek veya engellemek için ellerinden gelen gayreti göstereceklerdir. Geçici düzenlemeler nihai sınırlandırmaya halel getirmeyecektir.*” şeklinde düzenlenmiştir.

Maddede belirtilen önemli hususlardan birisi sahilleri yan yana veya karşılıklı olan devletlerin ancak anlaşma ile nihai bir çözüme ulaşacakları kuralıdır. Ülkelerin karşılıklı iradeleri uyuşmadığı sürece deniz yetki alanları sınırlandırması iddialardan ibarettir. Bu anlaşmanın uluslararası hukuka ve hakça ilkelere uygun olması gerekliliği de maddede açıkça belirtilmiştir.

1958 CKSS’nin 6. maddesinde de sınırlandırmanın anlaşmayla yapılması gerekliliği vurgulanmış, anlaşma yapılamamışsa ve özel şartlar başka bir sınırlandırmayı gerekli kılmıyorsa sınırlandırmanın eşit uzaklık ilkesine göre yapılması gerektiği belirtilmiştir.

Kıta sahanlığının sınırlandırılması konusunda Uluslararası Adalet Divanı (UAD)’nın Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Kararı önem arz etmektedir.¹⁸⁵ Kararda Almanya, Hollanda ve Danimarka arasında çıkan kıta sahanlığı uyuşmazlığı incelenmiştir.¹⁸⁶ Hollanda,

¹⁸⁴1982 BMDHS, m.77

¹⁸⁵North Sea Continental Shelf, Judgement, ICJ Reports, 1969.

¹⁸⁶North Sea Continental Shelf, Judgement, ICJ Reports, 1969, p.13

Danimarka ve Almanya'nın yer aldığı içbükey hatta denize olan kıyıların uzunluğuna göre kıta sahanlığının belirlenmesi gerektiği görüşünde olan Hollanda ve Danimarka; Almanya'nın kendi kıyısı oranında kıta sahanlığına sahip olması gerektiğini öne sürmüştür.¹⁸⁷ Bunu da eşit uzaklık kuralının uluslararası teamül olduğu tezine dayandırmış; ayrıca 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi m. 6'da bunun açıkça belirtildiğini de tezlerine dayanak noktası olarak belirlemiştir.¹⁸⁸ Ancak Almanya ilgili anlaşmaya taraf olmadığı, bu sebeple kendisine karşı ileri sürülemeyeceği, eşit uzaklık ilkesinin uluslararası teamül kuralı haline de gelmemiş olduğunu iddia etmiştir.¹⁸⁹ Netice itibariyle Uluslararası Adalet Divanı kıta sahanlığının ancak anlaşmayla belirlenebileceği, eşit uzaklık ilkesinin uluslararası teamül olmadığı, özel durumların detaylıca incelenmesi gerektiği yönünde karar vererek Almanya'yı haklı bulmuştur.¹⁹⁰ Ayrıca kararda hakça ilkelere de vurgu yaparak anlaşmalarla adil bir çözüme ulaşılması gerektiği önerilmiştir.¹⁹¹

Yine kıta sahanlığının sınırlanmasına ilişkin 1974 yılında ortaya çıkan Tunus-Libya kıta sahanlığı anlaşmazlığı bir tahkim anlaşmasıyla Uluslararası Adalet Divanı'na taşınmıştır.¹⁹² Malta, kendi kıta sahanlığını etkileyebileceği düşüncesiyle tahkime katılım talep etmiş ancak bu istem UAD tarafından reddedilmiştir.¹⁹³ Bu tahkim sözleşmesi uyarınca taraflar Divan'a sınırlandırma işleminde uygulanabilecek uluslararası hukuk ilke ve kurallarını, somut olayda bu ilke ve kuralların nasıl gerçekleştirilebileceği sorularını yöneltmişlerdir.¹⁹⁴ Divan, esas incelemeye geçmiş ve bölgenin jeolojik ve jeomorfolojik yapısını incelemiş, kıta sahanlığının sahilin tesadüfen bir yere bakmasıyla değil jeolojik ve jeomorfolojik gerçeklerle belirleneceğini tespit etmiştir.¹⁹⁵ Divan yapılan inceleme sonucunda tarafların jeolojik ve jeomorfolojik olarak aynı kıta sahanlığında ülke uzantılarının olduğunu belirlemiştir.¹⁹⁶ Divan, doğal uzantının kıta sahanlığı kavramının temelini oluşturmasına rağmen kıta sahanlığın sınırlandırılması konusunda “zorunlu

¹⁸⁷North Sea Continental Shelf, Judgement, ICJ Reports, 1969, p.17

¹⁸⁸ Ibid. p.19

¹⁸⁹ Ibid. p.20

¹⁹⁰ Ibid. p.33

¹⁹¹Malcolm SHAW, Uluslararası Hukuk, 8.Baskı, Ankara, Türkiye Bilimler Akademisi, 2018, s. 422

¹⁹²Continental Shelf (Tunisia/Libyan Arab Jamahiriya),Judgement, ICJ Report 1982, p.4

¹⁹³ Ibid. p.10

¹⁹⁴ Ibid. p.7

¹⁹⁵ Ibid. p.17

¹⁹⁶ Ibid. p.17, 44

olarak yeterli hatta ne de uygun” olmayacağını belirlemiştir.¹⁹⁷ Yani doğal uzantı kıta sahanlığının sınırlandırılmasında göz önüne alınan tek unsur olmadığı belirtilmiştir. Divan sınırlandırmanın muhakkak hakça ilkelere dayanmasını ayrıca bölgeye özgü ilgili durumların da (*relevant circumstances which characterize the area*) üzerinde durulması gerektiğini bildirmiştir.¹⁹⁸ Kararda yer verilen başka bir hususta ülkelerin adalarının ve kıyı uzunluklarının dikkate alınması gerektiğidir.¹⁹⁹ Bölgeye özgü ilgili durumlar kapsamında dikkate alınan hususlar içerisinde bölgedeki diğer devletlerin deniz yetki alanları, aralarındaki anlaşmalar ve olası sınırlar gösterilmiştir.²⁰⁰ Divan, Tunus’un ekonomik olarak doğal kaynakların kıtlığından ötürü daha geniş kıta sahanlığına sahip olması gerektiği tezini de iki konuyu ilişkisiz bulduğu için reddetmiştir.²⁰¹ 1993 tarihli Danimarka ile Norveç arasındaki deniz yetki alanları uyuşmazlığını karara bağlayan Jan Mayen Kararı’nda Uluslararası Adalet Divanı içtihatında radikal bir değişiklik yaparak karşılıklı kıyılar arası sınırlandırmada eşit uzaklık uygulanmasının çoğu zaman hakça çözüm yaratacağını belirtmiştir.²⁰² 2001 tarihli Uluslararası Adalet Divanı’nın Katar-Bahreyn Kararı’nda²⁰³ ise kıyıları yan yana olan olan devletler arasında yapılan deniz yetki alanları sınırlandırmasında öncelikle eşit uzaklıkla çizilecek sınırla başlayabileceği ve ardından bu sınır üzerinden yapılabilecek değişikliklerle hakça çözümün elde edilebileceğine değinilmiştir ve aynı husus Nijerya- Kamerun Kararı’nda²⁰⁴ da yinelenmiştir. 2006 yılında verilen Barbados, Trinidad ve Tobago Kararı’nda Tahkim Kurulu iki aşamalı bir yöntem benimsemiş; öncelikle öncelikle eşit uzaklık çerçevesinde bir sınır çizmiş ardından özel durumları göz önünden bulundurarak sınır üzerinde çeşitli revizyonlar yapmıştır.²⁰⁵ 2009 yılında Romanya ile Ukrayna arasındaki deniz yetki alanlarını belirleyen kararda ise üçlü aşamalı bir yöntem izlenmiştir. Buna göre; öncelikle

¹⁹⁷ Continental Shelf (Tunisia/Libyan Arab Jamahiriya), Judgment, ICJ Report 1982, p.32

¹⁹⁸ Ibid. p.44

¹⁹⁹ Ibid. p.50

²⁰⁰ Ibid. p.52

²⁰¹ Ibid. p.63

²⁰² Maritime Delimitation in the Area between Greenland and Jan Mayen, Judgment, I.C.J. Reports 1993, p.32

²⁰³ Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar/Bahreyn (Qatar/Bahreyn), Judgment (2001), ICJ Reports, p.75

²⁰⁴ Land and Maritime Boundary Between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nigeria: Equatorial Guinea Intervening), Judgment (2002), ICJ Reports, p. 142

²⁰⁵ Barbados v. Trinidad and Tobago, Award of Arbitration Tribunal, (2006), p. 215

eşit uzaklık kapsamında bir sınır belirlenmiş,²⁰⁶ özel durumlar göz önünde bulundurularak sınır tadil edilmiş, son olarak kıyı uzunluklarıyla deniz alanlarının oranı dikkate alınmak suretiyle hakça çözüm elde edilip edilmediği değerlendirilmiştir.²⁰⁷ Divan tarafınan bu yöntem 2012 yılında verdiği Nikaragua- Kolombiya Kararı'nda da tatbik edilmiştir.²⁰⁸

Uluslararası Adalet Divanı kararları bütün devletler için bağlayıcı nitelikte olmasa dahi uluslararası teamülün oluşması noktasında devletlerce deniz hukuku uygulamalarında dikkate alınan önemli içtihatlardır. Bu sebeple bu kararlarda geçen hakça ilkeler, eşit uzaklık, özel durumlar, hakkaniyet ve nısfet gibi ilkelere ilişkin tespitler uluslararası sözleşmelerde ilerde temel teşkil edebilecek unsurlardır. Dolayısıyla deniz yetki alanları uyuşmazlıkları incelenirken Uluslararası Adalet Divanı kararlarının da üzerinde titizlikle durmak gerekmektedir.

3.4. Münhasır Ekonomik Bölge Kavramı Ve Hukuki Rejimi ve Sınırlandırılması

Münhasır ekonomik bölge kavramı aslında balıkçılık bölgelerine ilişkin çekimser hak iddiaları ve 1982 BMDHS'ne giden müzakere süreci sonucunda ortaya çıkmıştır.²⁰⁹ Truman Bildirisi'nden sonra devletler deniz alanları üzerinde farklı hak iddialarında bulunmuştur.²¹⁰ Bunlardan kıta sahanlığı geniş olanlar deniz yatağı ve altındaki kaynaklar hakkında, kıta sahanlığı dar olanlar ise su kütlesi ve canlı kaynaklar üzerinde hak iddia etmiştir.²¹¹ Sonrasında Latin Amerika devletlerinin çoğu, eski kıta sahanlığı doktrinine başvurarak hem deniz yatağı hem de üzerindeki su kütlesinde egemenlik iddiasında bulunmuş ve bu tezi, münhasır ekonomik bölge kavramı kabul edilene kadar değişmez politikaları olarak korumuşlardır.²¹²

²⁰⁶Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine), Judgment, I.C.J. Reports 2009, p.44

²⁰⁷Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine), Judgment, I.C.J. Reports 2009, p.46

²⁰⁸Territorial and Maritime Dispute (Nicaragua v. Colombia), Judgment, I.C.J. Reports 2012, p.75

²⁰⁹ SHAW, s.412

²¹⁰Sertaç Hami BAŞEREN, Münhasır Ekonomik Bölge Kıta Sahanlığının Kavramsal Yapısını Etkileyen Bir Kurum Değildir, s.25, Erişim Tarihi:06.07.2018, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m1995-19951-936>

²¹¹ Ibid s.25

²¹² Ibid

Münhasır ekonomik bölge kavramının ortaya çıkmasından önce karasularının ötesindeki deniz yetki alanlarına ilişkin hak ve yetkiler iddiaları genellikle devletin ekonomik faaliyetleriyle ilgilidir. 1919 yılında Kolombiya, karasularının ötesinde yer alan hidrokarbon yatakları üzerinde münhasır hak iddia etmiş; Kolombiya'nın ardından Panama ve Venezuela sırasıyla 1921 ve 1935'te karasularının ötesinde yer alan inci avcılığı sebebiyle bu bölgelerde hak iddia etmiş ve daha sonra Venezuela, kıta sahanlığı ve *kıta sahanlığı denizi (epicontinental sea)* üzerinde ayrıcalıklı balıkçılık haklarını ilan etmiştir.²¹³ Aynı yıllarda Arjantin de, deniz yatağının mineral kaynakları üzerinde münhasır hak ilan ederek bu eğilimi takip etmiştir.²¹⁴ Münhasır ekonomik bölge yasal bir konsept olarak ilk defa 1982 BMDHS'de düzenlenmiştir. Ayrıca, münhasır ekonomik bölge kavramının uluslararası teamül hukukunun bir parçası haline geldiğini Uluslararası Adalet Divanı, Tunus-Libya²¹⁵ ve Libya-Malta²¹⁶ ve Maine Körfezi²¹⁷ kararlarında belirtmiştir.

1982 BMDHS m. 56'da düzenlendiği üzere münhasır ekonomik bölgede kıyıdaş devlet; deniz yatağı üzerindeki sulara, deniz yataklarında ve bunların toprak altında canlı ve cansız doğal kaynaklarını araştırılması, işletilmesi muhafazası ve yönetimi konuları ile aynı şekilde sudan, akıntılardan ve rüzgârdan enerji üretimi gibi, bölgenin ekonomik amaçlarla araştırılmasına ve işletilmesine yönelik diğer faaliyetlere ilişkin egemen haklar sahip bulunmaktadır. Ayrıca kıyıdaş devlet; suni adalar, tesisler ve yapılar kurma ve bunları kullanma, denize ilişkin bilimsel araştırma yapma, deniz çevresinin korunması ve muhafazası amacıyla egemen yetkiler kullanma haklarını da haizdir.²¹⁸

Münhasır ekonomik bölgede yapılacak bilimsel araştırmalar 1982 BMDHS m. 246'da düzenlenmiştir. Buna göre kıyı devletleri münhasır ekonomik bölge üzerindeki egemen hakları kapsamında deniz bilimsel araştırmasını düzenleme, buna izin verme ve bunu yürütme hakkına sahiptir.²¹⁹ Münhasır ekonomik bölgede başka bir devlet

²¹³İbrahim ÖZBİLENLER, Uluslararası Deniz Hukuku Bağlamında Doğu Akdeniz Münhasır Ekonomik Bölge Uyuşmazlığı, s.8 (Yayınlanmamış Master Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2015)

²¹⁴Ibid, s.8

²¹⁵Continental Shelf (Tunisia/Libyan Arab Jamahiriya), Judgement, ICJ Report 1982, p.60

²¹⁶Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya/Malta), Judgement, ICJ Reports 1985, p.23

²¹⁷Delimitation of Maritime Boundry in the Gulf of Maine Area, Judgement, ICJ Reports 1984, p.24

²¹⁸1982 BMDHS, m.56

²¹⁹1982 BMDHS, m.246/1

tarafından bilimsel araştırma yapılması kıyı devletinin rızasına bağlıdır.²²⁰ Ancak barışçıl amaçlarla, 1982 BMDHS'ne uygun olarak yapılacak ve insanlığın yararına olacak şekilde deniz çevresine ilişkin bilgiyi arttıracak bilimsel araştırmalara kıyı devletinin rıza göstereceği sözleşmede yer almaktadır.²²¹ Dengeleyici hüküm olarak öngörölmüş bu istisna hükmünün devamında kıyı devletinin haklarını koruyan başka bir istisna yer almaktadır. Buna göre kıyı devleti eğer proje;

“- canlı ve cansız kaynakların işletilmesi ile doğrudan ilgili ise,

- kıta sahanlığını delmeyi, patlatıcı kullanılmasını veya deniz çevresine zararlı maddeler sokmayı öngörüyorsa,

- m.60 ve m.80'de bahsi geçen yapay ada veya tesislerin inşasını, işletilmesini, kullanımını içeriyorsa,

- projenin niteliği, amaçları konusunda gayri sarıh bilgiler varsa veya projeyi yapan devlet ya da uluslararası kuruluş kıyı devletine karşı hala yerine getirilmemiş yükümlölüklerin altındaysa”²²² projenin yapılmasına izin vermeyebilir. Bu madde kıyıdaş devletin münhasır ekonomik bölge üzerindeki münhasır haklarının kullanımı ve niteliği hakkında fikir vermesi açısından önemlidir. 1982 BMDHS'nin 249/1/e maddesi uyarınca araştırmacı devletin, araştırma sonuçlarını uluslararası kullanıma sunma zorunluluğu bulunmaktadır.²²³

1982 BMDHS'de münhasır ekonomik bölgede kıyıdaş devlete geniş münhasır yetkiler verilmesiyle birlikte; icra edilecek askeri faaliyetlere ilişkin bir düzenleme yapılmamıştır.²²⁴ Münhasır ekonomik bölgelerdeki askeri faaliyetlerin düzenlenmesi BMDHS'nin yapılması sürecinde diğer devletlerin hak ve yükümlölüklerini düzenleyen 58. madde kapsamında gündeme gelmiş, bu konuda ABD ve SSCB gibi denizaşırı donanma gücü olan devletler açık denizlerin serbestliği ilkesine paralel düzenlemeler

²²⁰1982 BMDHS, m.246/2

²²¹1982 BMDHS, m.246/3

²²²1982 BMDHS, m.246/5

²²³Fevzi TOPSOY, 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (Unclos) Bağlamında Denize İlişkin Bilimsel Araştırma (Msr) Kavramı ve Hukukî Statüsü, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2010, Cilt:2, No:1, Erişim Tarihi:26.06.2019, s. 106, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/49/1511/16679.pdf>

²²⁴Fevzi TOPSOY, Münhasır Ekonomik Bölgede Yürütölen Yabancı Askerî Faaliyetlerin Hukukî Niteliği, Gazi Üniversitesi Hukuk Faköltesi Dergisi, 2012, Cilt: 16, No:3, s.218

önerirken; diğer pek çok denizaşırı donanma kuvveti olmayan devletler kıyı devletine geniş yetkiler verilmesini önermiştir.²²⁵ Netice itibariyle 1982 BMDHS 58. maddede askeri faaliyetlere ilişkin bir hüküm öngörülmemiş ve dolayısıyla bu alan muğlaklığını korumaktadır. Uygulamada ise özellikle gelişmekte olan Bangladeş, Brezilya, Hindistan, Pakistan, Malezya ve Uruguay gibi kıyı devletleri, BMDHS'yi kabul ederken, BMDHS'nin münhasır ekonomik bölgeye ilişkin hükümlerini kıyı devletinin açık rızası olmaksızın münhasır ekonomik bölgede izinsiz tatbikat vb. askerî faaliyetlerin yürütülmesine müsaade edilmeyeceği şeklinde yorumladığını bildirmekte ve iç hukuklarında bu yönde düzenleme yapmakta; Almanya, İtalya, Hollanda, Birleşik Krallık (İngiltere) gibi bir kısım gelişmiş donanma sahibi devletler ise bu bildirilere kesin olarak karşı çıkmaktadır.²²⁶

BMDHS m. 57'de münhasır ekonomik bölgenin karasularından itibaren 200 deniz milinin ötesine uzanmayacağı belirtilmiştir. Münhasır ekonomik bölgenin varlığı denizlerdeki seyrüsefer özgürlüğünü engellemez. Diğer devletler kıyıdaş devletin bu bölgedeki münhasır hak ve yetkilerine saygı duymak şartı ile bu bölgede serbestçe seyrüsefer gerçekleştirebilir, uçuş serbestliğinden, deniz altı kablo ve boru hattı döşeme haklarından faydalanabilir.²²⁷

Münhasır ekonomik bölgenin hukuki rejimine baktığımızda kıyı devletinin karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan başlayarak en fazla 200 deniz mili uzaklığa kadar uzanan bir alanda kıyı devletinin belli haklara sahip olduğunu görürüz.²²⁸ Bu 200 deniz milinin başlangıç noktası karasularının iç sınırının ölçülmeye başlandığı esas hatlar olduğundan, münhasır ekonomik bölge rejiminin uygulanacağı en alan en fazla 188 deniz mili olabilmektedir.²²⁹ Münhasır ekonomik bölge kapsamında kıyı devletinin sahip olabileceği haklar, deniz yatağında, toprak altında ve su kütlesinde kıyı devletine belli ayrıcalıklar tanır. Bu ayrıcalıklı haklara BMDHS m. 56'da geniş şekilde yer verilmiştir. BMDHS m. 58'de ise diğer devletlerin kıyıdaş devlete karşı münhasır

²²⁵Fevzi TOPSOY, Münhasır Ekonomik Bölgede Yürütülen Yabancı Askerî Faaliyetlerin Hukukî Niteliği, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2012, Cilt: 16, No:3, s.225

²²⁶Fevzi TOPSOY, Münhasır Ekonomik Bölgede Yürütülen Yabancı Askerî Faaliyetlerin Hukukî Niteliği, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2012, Cilt: 16, No:3, s.234

²²⁷1982 BMDHS, m.56

²²⁸BMDHS, m.57

²²⁹SHAW, s.414

ekonomik bölgedeki yükümlülüklerinden bahsedilir. Münhasır ekonomik bölgede denize kıyısı olsun olmasın bütün devletlerin gemileri seyrüsefer serbestisinden, uçaklar için uçuş serbestisinden faydalanabilir; 1982 BMDHS'ne uymak şartıyla deniz altı kablo ve petrol boru hattı döşeme serbestisinden de aynı şekilde yararlanabilirler.²³⁰ Diğer devletler bu hak ve yetkileri kullanırken kıyıdaş devletin münhasır ekonomik bölgedeki hak ve yetkilerine riayet ederek kullanacaklardır. BMDHS 59. maddede diğer devletlerle kıyıdaş devletin münhasır ekonomik bölgede herhangi bir konuda çıkarları çatıştığında kullanılacak çözüm yönteminin niteliği açıklanmıştır. Buna göre çıkar çatışması, hakkaniyete dayanarak ve diğer bütün ilgili şartlar ışığında söz konusu menfaatlerin taraflar için ve uluslararası toplumun bütünü için olan önemi göz önünde bulundurularak çözümlenmelidir.

Münhasır ekonomik bölgenin kıta sahanlığı rejimine göre en büyük farkı su kütlesini ve bu su kütlesindeki canlı kaynakları da içermesidir. Münhasır ekonomik bölge bu kaynakları kıyı devletine özgüler.

Kıyıdaş devlet münhasır ekonomik bölgede suni adalar, tesisler ve yapılar kurma ve kullanma hakkına sahiptir. BMDHS m. 60'a göre, kıyıdaş devlet, bu sun'i adalar, tesisler ve yapılar üzerinde gümrük, maliye, sağlık, güvenlik ve muhaceret konularındaki kanun ve kurallardan doğanlar dâhil olmak üzere, münhasır yetkiye sahip olacaktır. Bu suni ada yahut tesislerin yapımı diğer devletlere duyurulacak, kullanılamaz hale gelen suni ada ya da tesisler seyir güvenliğini temin amacıyla kaldırılacaktır.²³¹ Bu tesislerin kaldırılmasında balıkçılık ve deniz çevresinin korunması göz önünde bulundurulacaktır.²³² Kıyıdaş devlet kurduğu tesislerin etrafına durumun gerektirdiği ölçüde güvenlik bölgeleri kurabilir.²³³ Suni adalar, yapılar ve tesisler ada statüsünde değildir ve kendilerine özgü karasuları yoktur.²³⁴

Kıyıları bitişik yahut karşı karşıya olan devletlerin münhasır ekonomik bölgelerinin sınırlandırmasının nasıl yapılacağı 1982 BMDHS 74. maddede açıklanmıştır. Şöyle ki sahilleri bitişik veya karşılıklı olan devletler arasında

²³⁰BMDHS, m.58

²³¹BMDHS, m.60/3

²³²BMDHS, m. 60/3

²³³BMDHS, m. 60/4

²³⁴BMDHS, m. 60/8

sınırlandırma, *hakkaniyete uygun bir çözüme* ulaşmak amacıyla, Uluslararası Adalet Divanı Statüsünün 38. maddesinde belirtildiği şekilde uluslararası *hukuka uygun olarak anlaşma* ile yapılacaktır. Burada önem arz eden hususlar; hakkaniyete uygun paylaşım, paylaşımın uluslararası hukuka uygun olması ve bu paylaşımın anlaşmayla yapılması gerektiğidir. Uluslararası ilişkilerde kalıcı çözümler için anlaşma yapan devletlerin her birini memnun edecek hakça çözümler üretilmeli ve bu çözümler karşılıklı rızayla benimsenmelidir. Orantısız edimler ya da paylaşımlar içeren anlaşmalar taraflarca benimsenmeyecek; güç dengesi değiştiğinde tekrar gündeme gelecektir. Hiçbir zaman uygulanmayan Sevr Anlaşması, bunun en güzel örneklerinden birisidir.²³⁵

1982 BMDHS madde 74’te ayrıca, “Anlaşma akdedilinceye kadar ilgili devletler, anlayış ve işbirliği ruhu içerisinde, pratik çözüm getiren geçici düzenlemelere girişmek ve bu geçiş süresi içerisinde nihai anlaşmanın akdini tehlikeye düşürmemek veya engellemek için ellerinden gelen gayreti göstereceklerdir. Geçici düzenlemeler, nihai sınırlandırmaya hanel getirmeyecektir.” denilmek suretiyle devletlerin deniz yetki alanı uyuşmazlıklarının çözüme ulaştırılması sürecinde karışıklık yaşaması engellenmek istenmiş ve ayrıca geçici çözümlerin kalıcı çözüm için bir fiili durum yaratmayacağının üzerinde durulmuştur.

Münhasır ekonomik bölge sınırlandırma anlaşmaları yapılırken taraf devletler anlaşamazlarsa 1982 BMDHS madde 74’e göre sözleşmenin kısım XV’te yer alan “Uyuşmazlığın Çözümü” yöntemlerine başvurulur. XV. Kısımda öncelikle tarafların uyuşmazlığı barışçıl yollarla çözmeye konusunda yükümlü oldukları hatırlatılır. Devamında bazı yöntemler sayılır. Barışçıl yollarla çözülemeyen uyuşmazlıklar içinse bağlayıcı karar gerektiren mecburi prosedürler düzenlenmiştir. 1982 BMDHS m. 286’da barışçıl yollarla çözülemeyen uyuşmazlıkların taraflardan birisinin istemi üzerine yetkili mahkeme yahut yargı yerine havale edileceği düzenlenmiştir. Seçilebilir yetkili yargı yerleri yahut mahkemelere ise Sözleşmenin 287. maddesinde yer verilmiştir. Bunlar;

- Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi (ITLOS)
- Uluslararası Adalet Divanı (ICJ)

²³⁵I. Dünya Savaşı ardından imzalanan barış anlaşmaları: Sadece Sevr değışti, Erişim Tarihi: 23.06.2019, <https://tr.euronews.com/2018/11/10/i-dunya-savasi-ardindan-imzalanan-baris-anlasmalari-sadece-sevr-degisti>

- Ek VII'ye göre oluşturulan hakem mahkemesi
- Ek VIII'e göre oluşturulacak özel bir hakem mahkemesidir.

4. DOĞU AKDENİZ'DE DENİZ YETKİ ALANLARI UYUŞMAZLIĞI

4.1. Uyuşmazlığın İlgili Devletler Arası İlişkiler Bazında İncelenmesi

Daha önce de belirtildiği üzere teknolojik gelişmeler, karadaki kaynakların tükenmesi, ülkeler arasındaki ekonomik büyüme ve buna bağlı olarak silahlanma yarışının artması gibi sebeplerle insanlık yüzünü denizlere çevirmiş bulunmaktadır. Denizlerde keşfedilen enerji kaynakları su kütlesi sebebiyle önceleri işlenemezken teknolojik gelişmelerle birlikte artık ciddi derinliklere sondaj vurulabilmektedir. Denizlerden elde edilen enerjiyi ya da karadan çıkarılan enerji kaynaklarının nakli deniz ötesi boru hatlarıyla yapılabilmektedir. Ayrıca karada artan nüfusun beslenmesi için de denizdeki biyolojik kaynaklardan nispeten daha fazla faydalanılmaktadır. Öyle ki okyanuslarda yaşayan balıkların sürdürülebilir şekilde avlanmasını sağlamak için pek çok uluslararası örgüt kurulmuştur.²³⁶

Doğu Akdeniz zengin hidrokarbon yataklarının yanı sıra oldukça yüksek stratejik öneme sahip bir coğrafyadır. Şöyle ki; dünya ispatlanmış petrol rezervlerinin % 47'sini, doğal gaz rezervlerinin % 43'ünü barındıran Orta Doğu coğrafyasının²³⁷; Akdeniz'e, Ege'ye, Karadeniz'e, Kızıldeniz'e ve Atlantik'e açılan kapısıdır.²³⁸ Benzer biçimde, Afrika'nın da adı sayılan denizlere ve Türkiye'ye Akdeniz üzerinden erişim coğrafyasıdır.²³⁹ Stratejik konumuna bağlı olarak, Türkiye'nin güvenliğinde en hassas dengelerinden birisini oluşturan Kıbrıs adası ise başta İngiltere, (Rusya, Çin, İsrail) ve ABD olmak üzere Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Kesimi ve Avrupa Birliği ülkeleri açısından da stratejik ve askeri önemini korumaktadır.²⁴⁰

²³⁶Bölgesel balıkçılık yönetimi örgütleri için bkz., Regional fisheries management organisations (RFMOs), Erişim Tarihi: 23.06.2019 https://ec.europa.eu/fisheries/cfp/international/rfmo_en

²³⁷Necdet PAMİR, Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Ekseninde Enerji ve Jeopolitik, Erişim Tarihi:25.02.2019, s. 1, <http://pmo.org.tr/wp-content/uploads/2018/06/Do%C4%9Fu-Akdeniz-ve-K%C4%B1br%C4%B1s-Ekseninde-Enerji-ve-Jeopolitik.pdf>

²³⁸Necdet PAMİR, Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Ekseninde Enerji ve Jeopolitik, Erişim Tarihi:25.02.2019, s. 1, <http://pmo.org.tr/wp-content/uploads/2018/06/Do%C4%9Fu-Akdeniz-ve-K%C4%B1br%C4%B1s-Ekseninde-Enerji-ve-Jeopolitik.pdf>

²³⁹Necdet PAMİR, Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Ekseninde Enerji ve Jeopolitik, Erişim Tarihi:25.02.2019, s. 1, <http://pmo.org.tr/wp-content/uploads/2018/06/Do%C4%9Fu-Akdeniz-ve-K%C4%B1br%C4%B1s-Ekseninde-Enerji-ve-Jeopolitik.pdf>

²⁴⁰Doğu Akdeniz'deki Gelişmeler: Postmodern Dönemde Realizmin Yeni Bir Tezahürü mü; Eyyub Kandemir, A. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, Aktaran: Necdet PAMİR, Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Ekseninde Enerji ve Jeopolitik, Erişim Tarihi:25.02.2019,s.1, <http://pmo.org.tr/wp->

Kıbrıs'ın jeostratejik öneminden dolayı ABD'nin, NATO'nun, İngiltere'nin ve Rusya'nın adada üsleri bulunmaktadır. Bu üsler aracılığıyla “süper güç” kabul edilen devletler Akdeniz çanağındaki kriz bölgelerine rahat bir şekilde müdahale imkânı elde etmektedirler.

Şekil 4.1: Kıbrıs egemenlik alanları ve üsler²⁴¹

Doğu Akdeniz özelinde konuyu incelediğimizde en önemli ve güncel meselenin Kıbrıs adasının statüsü ve sağladığı imkânlar olduğu görülecektir. Bu sebeple öncelikle Kıbrıs sorununu kronolojik olarak ele alınacaktır.

Kıbrıs Osmanlı İmparatorluğu tarafından 1571 yılında fethedilmiştir.²⁴² 1821 yılına kadar adada Türkler ve Rumlar uyum içerisinde yaşamış Yunanlıların Mora isyanıyla birlikte iki toplumun çıkarları ilk defa çatışmıştır.²⁴³ Fransız ihtilaliyle ortaya çıkan milliyetçilik akımının Yunanlılardaki görünümü “*megali idea*” ideolojisi olmuş;

<content/uploads/2018/06/Do%C4%9Fu-Akdeniz-ve-K%C4%B1br%C4%B1s-Ekseninde-Enerji-ve-Jeopolitik.pdf>

²⁴¹ PAMİR, s. 3

²⁴² Rüştü YILMAZ, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Devletleşme Süreci ve Türkiye (1974-2012), (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 2014)

²⁴³ YILMAZ, s. 3

Kıbrıs adasında yaşayan Rumlar arasında bunun tamamlayıcısı niteliğinde olan “*Enosis*” ideolojisi ortaya çıkmıştır.²⁴⁴ *Megali idea*, İstanbul’un, Anadolu’nun, Mora Yarımadası, Kıbrıs, Rodos gibi daha önce Bizans’ın sahip olduğu alanların ele geçirilerek Büyük Helen İmparatorluğu’nu kurma amacı taşıyan bir ideolojidir.²⁴⁵ *Enosis* ise Kıbrıs adasının ve Batı Anadolu’nun Yunanistan’a bağlanması amacını güderek *megali ideaya* hizmet eden bir ideolojidir.²⁴⁶ İngiltere, 1878 yılında Osmanlı aleyhine sonuçlar doğurmuş olan Ayastefanos (Yeşilköy) Anlaşması’nın güncellenmesi için düzenlenecek olan Berlin Kongresi’nde Osmanlı’ya destek olacağından bahisle Kıbrıs adasının yönetiminin geçici süreyle kendisine teslim edilmesini talep etmiştir.²⁴⁷ 1878 yılında Rus tehdidine karşın kira anlaşmasıyla İngiltere’ye devredilen Kıbrıs geri verme şartları oluşmasına rağmen Osmanlı’ya devredilmemiş ve aynı yıl içinde İngiltere, Kıbrıs’ın yönetimini tamamen devralmıştır.²⁴⁸ 24 Temmuz 1923’te imzalanan Lozan Barış Antlaşması’nın 16, 20 ve 21. maddeleri gereğince de Kıbrıs’ta İngiliz egemenliği resmen tanınmıştır.²⁴⁹ *Enosis* ile ilgili ilk ayaklanma 1931 yılında çıkmıştır. 1947 yılında yapılan Paris Anlaşması’yla Oniki Adalar’ın Yunanistan’a bırakılması Yunanistan’ın Kıbrıs’ın kendisine bırakılacağı yönündeki inancını arttırmıştır.²⁵⁰ 15 Ocak 1950’de Kıbrıs Rum Kilisesi’nin desteğiyle Rumlar arasında *Enosis* konusunda bir plebisit yapılmış ve Rumların %96’sı *Enosis* konusunda olumlu görüş vermiştir.²⁵¹ Yunanistan 1951-54 yılları arasında bu düşüncenin peşinden giderek Kıbrıs’ın kendisine verilmesi için İngiltere’ye başvurmuş, buradan sonuç alamayınca konuyu *self-determinasyon* (Kendi kaderini tayin hakkı) kapsamında 1954 yılında Birleşmiş Milletler’e taşımıştır.²⁵² Birleşmiş Milletler’de konunun gündeme alınmaması üzerine Yunanistan ve Kıbrıslı Rumların kurmuş olduğu EOKA (Kıbrıs Mücadelesi Rum Örgütü), terör faaliyetlerine başlamıştır.²⁵³ EOKA’nın adadaki Türkleri

²⁴⁴Ibid., s.3

²⁴⁵Ibid. s.3

²⁴⁶Ibid. s.3

²⁴⁷Ibid. s.3

²⁴⁸Ibid. s.3

²⁴⁹Ibid. s.6

²⁵⁰Ibid. s.6

²⁵¹Emrah BALIKÇIOĞLU, Kıbrıs Müzakerelerinde “Taksim” Tartışmaları (1956–1959), VAKANÜVİS-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi/ International Journal of Historical Researches, Yıl/Vol. 1, Sayı/No. 2 Güz/Fall 2016 s. 39

²⁵²BALIKÇIOĞLU, s.40

²⁵³BALIKÇIOĞLU, s.40

hedef alan terör faaliyetleri sebebiyle adadaki Türkler tarafından, Fazıl Küçük²⁵⁴ öncülüğünde Türk Mukavemet Teşkilatı kurulmuştur.²⁵⁵ Türkiye'nin konuya aktif bir şekilde müdahil olması ise Yunanistan'ın adanın kendisine devredilmesi isteğini, 16 Ağustos 1954 günü BM'ye götürmesiyle olmuştur.²⁵⁶ Bu gelişmeler sebebiyle adadaki kaosu sona erdirmek üzere Türk ve Yunan başbakanları Zürih'te görüşmüş, görüşme sonucunda Kıbrıs'ta bağımsız bir cumhuriyet kuran Zürih Anlaşması imzalanmıştır.²⁵⁷ 23 Şubat 1958 tarihinde ise Türkiye, İngiltere ve Yunanistan Londra'da bu sorunu ele almışlar, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması kararını içeren Londra Anlaşması imzalanmıştır.²⁵⁸

16 Ağustos 1960'ta Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuş; ancak bu Kıbrıs'taki terör olaylarını bitirememiştir. Adadaki Türkleri yok edip *Enosis*'e ulaşma amacı taşıyan Akritas Planı çerçevesinde 24 Aralık 1964'te yaşanan Kanlı Noel'de pek çok Türk öldürülmüştür.²⁵⁹ 25 Aralık 1964 yılında Türkiye Cumhuriyeti Hava Kuvvetleri Lefkoşa üzerinde ilk uyarı uçuşunu yapmıştır.²⁶⁰ Adada Rumların Türklere karşı yaptığı hunharca katliamlara ilişkin pek çok belge ve anı mevcuttur. Bunlara verilebilecek en çarpıcı örneklerden birisi de Kanlı Noel'in akabinde Rumların denetimine geçmiş hastanelerden kaybolan Türk hastaların akıbetlerine ilişkin İngiliz Donanma İstihbarat Subayı Martin Packard'ın gizli raporunda yer verdiği Rumların hastanede yatan Türklerin boğazını kesip, cesetleri bir çiftliğe götürüp, doğrama makinelerinde doğrayıp etrafa serpiştirdiklerine ilişkin tespittir.²⁶¹ Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı Doktoru Binbaşı Nihat İlhan'ın eşinin ve üç çocuğunun (Kutsi, Hakan, Murat) katledildiği ev ise günümüzde Barbarlık Müzesi olarak ziyarete açık bulunmaktadır.²⁶² Kıbrıs'ta Makarios Hükümetinin *Enosisi* gerçekleştirmek amacıyla Yunanistan destekli askeri darbeyle yıkılması I. Kıbrıs Barış Harekatı için tetikleyici etki yaratmıştır.²⁶³ Bu gelişmeler üzerine Türkiye 20

²⁵⁴Rauf Denктаş'ı Türk Mukavemet Teşkilatının kurucusu kabul eden görüş için bkz. YILMAZ, s. 9

²⁵⁵Senem CİVGİN, Kıbrıs ve Dr. Fazıl Küçük, (Yayınlanmamış Master Tezi, Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2013), s. 36

²⁵⁶YILMAZ, s. 10

²⁵⁷YILMAZ, s. 15

²⁵⁸YILMAZ, s. 15

²⁵⁹YILMAZ, s. 26

²⁶⁰Kanlı Noel, Erişim Tarihi:25.06.2019, <https://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/kanli-noel-1395>

²⁶¹YILMAZ, s.41

²⁶²YILMAZ, s.41

²⁶³YILMAZ, s.48

Temmuz 1974'te I. Kıbrıs Barış Harekâtı'nı başlatmıştır. I. Kıbrıs Barış Harekâtı iki gün sürmüştür; 22 Temmuz'da ateşkes ilan edilmiş ve taraflar Cenevre Deklarasyonu'nu yayınlamışlar; ancak ateşkestten beklenen sonuç elde edilemeyince 14 Ağustos 1974'te II. Kıbrıs Barış Harekâtı başlamış, iki gün sürmüştür, iki gün içinde Türk Silahlı Kuvvetleri adanın %38'ini ele geçirmiştir.²⁶⁴ Lakin II. Kıbrıs Barış Harekâtı uluslararası kamuoyunda kabul görmemiştir.²⁶⁵ BM Genel Kurulu 1983'te Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni Kıbrıs Cumhuriyeti olarak tanımış, bu gelişme karşısında Kıbrıslı Türkler, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetini kurmuştur.²⁶⁶ KKTC'nin kuruluşundan sonra KKTC'yi yalnızca Türkiye Cumhuriyeti tanımış; KKTC için bir izolasyon dönemi başlamıştır.²⁶⁷ Bundan sonra Annan Planıyla Kıbrıs'ın tek bir devlet olması için bir takım düzenlemeler önerilmiş²⁶⁸ ve bu düzenlemelerin kabulü hususunda referandum yapılmış fakat referandum Rum tarafının hayır oyuyla sonuçlanmıştır.²⁶⁹ Annan Planının kabulü için Türkiye'ye AB politikası üzerinden pek çok mesaj verilmiş, Kıbrıs bir sorun olarak sunulmuş ve bu çözülmeden Türkiye'nin AB üyeliğine kabul edilmeyeceği farklı ağızlardan yinelenmiştir.²⁷⁰ Fakat 24 Nisan 2004'te yapılan referandum Rum tarafının reddiyle sonuçlanmış olmasına karşın GKRY, 1 Mayıs 2004'te AB üyeliğine kabul edilmiştir.

Yunanistan ve GKRY arasında Kasım 1993'te "Ortak Savunma Doktrini" yürürlüğe girmiştir. "Ortak Savunma Doktrini", iki ülke arasında ortak askeri strateji ve operasyonlar planlanmasını; ortak tatbikatlar yapılmasını, Girit, Oniki Adalar ve "Kıbrıs"ın savunma alt yapılarının yeniden düzenlenmesini; Yunanistan'ın Orta Akdeniz'de somut bir rol oynamasına imkân verecek şekilde Güney Kıbrıs'ta hava ve deniz üsleri kurmasını ve askeri harcamaların artırılmasını öngörmektedir.²⁷¹ Bu kapsamda Doğu Akdeniz'deki uyuşmazlıkta Yunanistan ve GKRY'yi aynı safta

²⁶⁴Kıbrıs Barış Harekâtı nedir? Kıbrıs Barış Harekâtı parolası Erişim Tarihi:25.06.2019, <http://www.milliyet.com.tr/kibris-baris-harekati-nedir--kibris-baris-harekati-parolasi-molatik-8746/>

²⁶⁵YILMAZ, s.51

²⁶⁶YILMAZ, s.99

²⁶⁷YILMAZ, s.204

²⁶⁸YILMAZ, s.138

²⁶⁹Eski BM Genel Sekreteri Kofi Annan hayatını kaybetti (Kofi Annan kimdir?), Erişim Tarihi:25.06.2019, <https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/eski-bm-genel-sekreteri-kofi-annan-hayatini-kaybetti-kofi-annan-kimdir,3CXmzOAss0WjzN48lfftdA/1bYLMH54SE-6-evLpQnH0Q>

²⁷⁰YILMAZ, s.141

²⁷¹Kıbrıs Meselesinin Tarihçesi, BM Müzakerelerinin Başlangıcı, Erişim Tarihi :03.02.2019 http://www.mfa.gov.tr/kibris-meselesinin-tarihcesi_-bm-muzakerelerinin-baslangici.tr.mfa

değerlendirmek daha doğru olacaktır. Türkiye'nin Ege'de Yunanistan'la yaşadığı kıta sahanlığı ve karasuları uyuşmazlıkları da Doğu Akdeniz'de GKRY ve Yunanistan'la yaşadığı sorunlar eşgüdümlü bir politikanın eseridir. Konu dâhilinde olmadığı için Ege'de yaşanan uyuşmazlıklara sadece konuyu ilgilendirdiği ölçüde değinilecektir.

4.1.1. Türkiye-GKRY Boyutu

Doğu Akdeniz'de yaşanan münhasır ekonomik bölge uyuşmazlığının ana aktörü olan GKRY'nin girişimlerine kronojik olarak baktığımızda ilk olarak GKRY 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'ne 1974'te katılım yoluyla taraf olmuştur.²⁷² Ayrıca GKRY, BMDHS'ni 12 Kasım 1988 tarihinde kabul etmiştir. 17 Şubat 2003'te Mısır'la bir deniz yetki alanları sınırlandırma sözleşmesi imzalamıştır.²⁷³ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığınca Mısır'da yetkililer bazında anlaşmanın yapılmasını engellemek için girişimlerde bulunulmuş ancak politik sebeplerle bu anlaşmanın imzalanması engellenememiştir.²⁷⁴ GKRY, münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı ilan etmesini sağlayacak bir kanun çıkarmıştır.²⁷⁵ Bu kanunda 1982 BMDHS'ne uygun olarak karasularının bittiği noktadan başlamak üzere 24 deniz mili bitişik bölge uygulaması getirilebileceği, yine karasularının bitiş noktasından başlamak üzere 200 deniz mili genişliğe kadar münhasır ekonomik bölge ilan edilebileceğine yer verilmiştir. Bu kapsamda GKRY'nin ilan ettiği 12 mil karasuyu, 24 mil bitişik bölgesi 200 mile kadar münhasır ekonomik bölgesi bulunmaktadır.²⁷⁶

GKRY, Avrupa Birliği üyeliğine 1 Mayıs 2004'te kabul edilmiştir.²⁷⁷ Bu durum Türk Dışişleri Bakanlığınca geniş olarak değerlendirilmiş; GKRY'nin tüm Kıbrıs'ı temsil

²⁷²1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'ne Taraf Olan Devletler, Erişim Tarihi: 04.03.2019 https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XXI-4&chapter=21&clang=en

²⁷³GKRY ile Mısır Arasında İmzalanan Deniz Yetki Alanları Sınırlandırma Sözleşmesi, Erişim Tarihi: 03.02.2019, <http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/EGY-CYP2003EZ.pdf>

²⁷⁴Milletvekili Onur Öymen tarafından verilen soru önergesi, Erişim Tarihi: 05.02.2019, <https://www2.tbmm.gov.tr/d23/7/7-1190c.pdf>

²⁷⁵Law of The Sea Bulletin, No: 55, Erişim Tarihi: 04.02.2019 http://www.un.org/Depts/los/doalos_publications/LOSBulletins/bulletinpdf/bulletin55e.pdf

²⁷⁶Table of claims to maritime jurisdiction (as at 15 July 2011), Erişim Tarihi: 12.10.2018 http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/table_summary_of_claims.pdf

²⁷⁷T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın GKRY'nin AB üyeliği ile ilgili Açıklaması (1 Mayıs 2004), Erişim Tarihi: 04.02.2019 http://www.mfa.gov.tr/tc-disisleri-bakanligi_nin-gkry_nin-ab-uyeligi-ile-ilgili-aciklamasi-1-mayis-2004_tr.mfa

ettiğinin kabul edilebilir olmadığı deklare edilmiştir.²⁷⁸ Bununla birlikte, tam üyelik gerçekleşmeden önce de KKTC Dışışleri Bakanı Şükrü Gürel tarafından bunun GKRY'nin Kıbrıs'la ilgili uzlaşmaz bir tutum takınmasına sebep olacağına dikkat çekilmiştir.²⁷⁹ 17 Ocak 2007'de GKRY Lübnan ile deniz yetki alanları sınırlandırma sözleşmesi imzalamış; ancak Dışışlerinin Lübnan makamları nezdinde yaptığı girişimler sonucunda Lübnan tarafınca bu sözleşme onaylanmamıştır.²⁸⁰ 17 Aralık 2010 tarihinde ise GKRY İsrail'le deniz yetki alanları sınırlandırma sözleşmesi imzalamıştır.²⁸¹ Lübnan ile İsrail arasında küçük bir alan üzerinde çakışan yetki iddiası bulunmaktadır.²⁸² GKRY, Lübnan'la İsrail arasında kimin egemenliği altına oluşu konusunda fikir ayrılığı bulunan bu alanı İsrail'in deniz yetki alanı olarak tanımıştır.

Türkiye bu gelişmeler karşısında ilk olarak GKRY'nin Mısır'la yaptığı anlaşmanın Türkiye'nin kıta sahanlığını ihlal ettiğini BM'ye Dışışleri Bakanlığınca verilen 2 Mart 2004 tarihli notayla bildirmiştir.²⁸³ Ayrıca 2004/Turkuno DT/4739, 2005/Turkuno DT/16390 tarih ve sayılı notalarda Türkiye'nin *ab initio* ve *ipso facto* hakkı olan kıta sahanlığının doğu sınırının 32° 16' 18"E doğu meridyeni olduğu deklare edilmiştir. Bununla birlikte Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Bültenine verilen 12 Mart 2013 tarihli notta Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığının genişliği için Mısır'la karşılıklı kıyılarda eşit uzaklık hattının esas alındığı da belirtilmiş, batı hattının Ege Denizi ile ilgili sözleşmelerle birlikte belirleneceğine de değinilmiştir.²⁸⁴

²⁷⁸T.C. Dışışleri Bakanlığı'nın GKRY'nin AB üyeliği ile ilgili Açıklaması (1 Mayıs 2004), Erişim Tarihi: 04.02.2019 http://www.mfa.gov.tr/tc-disisleri-bakanligi_nin-gkry_nin-ab-uyeligi-ile-ilgili-aciklamasi-1-mayis-2004_tr.mfa

²⁷⁹YILMAZ, s. 137

²⁸⁰Milletvekili Onur Öymen tarafından verilen soru önergesi, Erişim Tarihi:05.02.2019 <https://www2.tbmm.gov.tr/d23/7/7-1190c.pdf>

²⁸¹Greek Administration of Southern Cyprus Ministry of Foreign Affairs, Exclusive Economic Zone and Continental Shelf, Erişim Tarihi: 05.02.2019

http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2016.nsf/mfa86_en/mfa86_en?OpenDocument

²⁸²Lübnan ile İsrail arasındaki deniz sınırı anlaşmazlığı görüşüldü, Erişim Tarihi: 15.07.2019, <https://www.star.com.tr/dunya/lubnan-ile-israil-arasindaki-deniz-siniri-anlasmazligi-gorusuldu-haber-1452622/>

²⁸³ 2 Mart 2004 tarihli nota, United Nations Law of The Sea Bulletin, V. 2004, Issue 54, Erişim Tarihi:05.02.2019

http://www.un.org/Depts/los/doalos_publications/LOSBulletins/bulletinpdf/bulletin54e.pdf

²⁸⁴United Nations Law of The Sea Bulletin, V. 2014, Issue 81, Erişim Tarihi:05.02.2019, http://www.un.org/Depts/los/doalos_publications/LOSBulletins/bulletinpdf/bulletin81e.pdf

Türkiye, GKRY ve Yunanistan arasındaki bu anlaşma ve nota restleşmesi devam ederken bir yandan da Doğu Akdeniz’de yapılan petrol araştırmaları hız kazanmış; önce Mısır’da sonra İsrail’de en nihayetinde de Kıbrıs adasının güneyinde basenler ve zengin hidrokarbon kaynakları keşfedilmiştir.²⁸⁵ Bu kaynakların niteliğine I. Bölümde geniş yer verildiği için bu bölümde tekrar ele alınmayacaktır. Bu kaynakların çıkarılıp işletilmesi için GKRY 26 Ocak 2007 tarihinde Mısır ve Lübnan ile çizdiği sınırlar içinde 13 adet hidrokarbon arama sahası belirlemiştir. Bu sahalardan 5’i Türkiye’nin ilan ettiği kıta sahanlığını ihlal etmekte, 8’inde ise KKTC’nin de hakkı bulunmaktadır.²⁸⁶ 27 Temmuz 2016 tarihinde GKRY üçüncü uluslararası hidrokarbon arama ihalesinin sonuçlarını açıklamış ve buna karşılık Türk Dışişleri Bakanlığı ihale konusu alanların Türk kıta sahanlığıyla çakıştığını ve Türk kıta sahanlığında böyle bir faaliyetin kabul edilemeyeceğini yinelemiştir.²⁸⁷

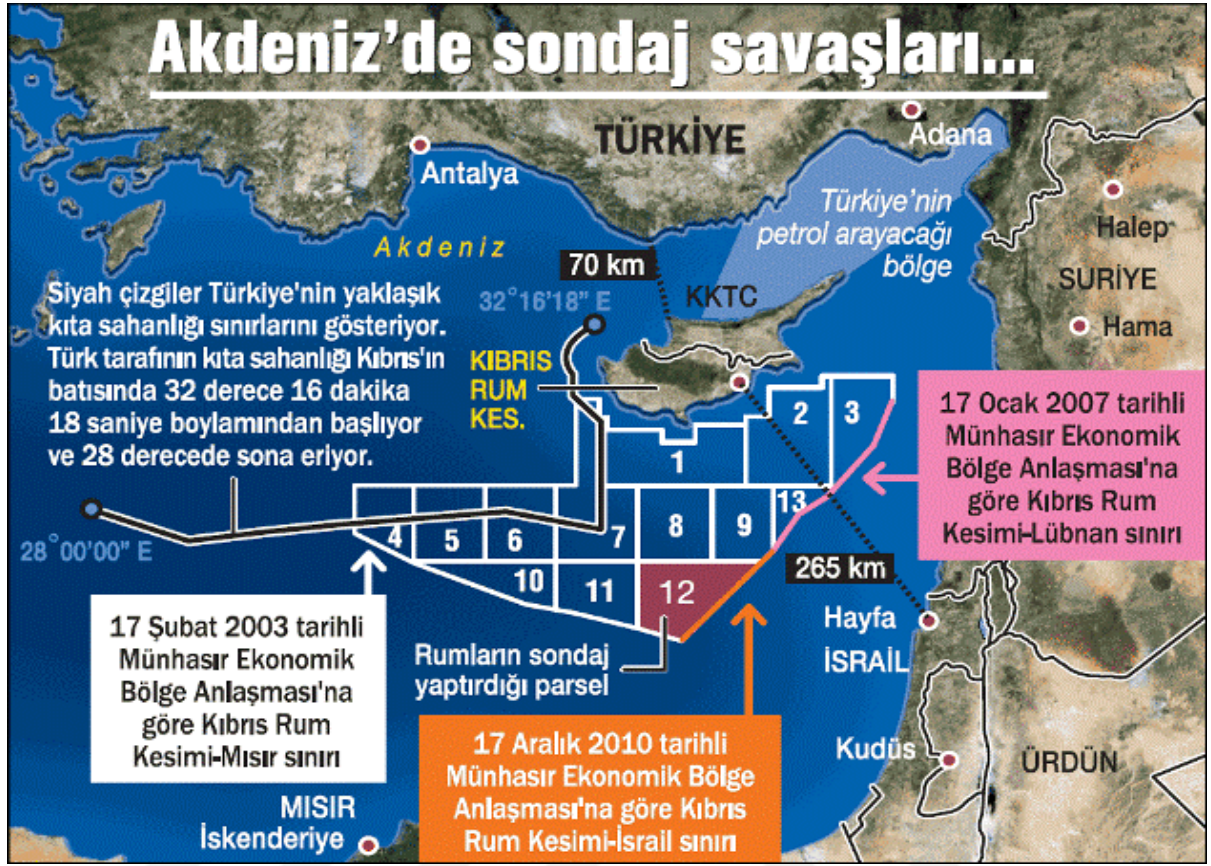
GKRY’nin ilan ettiği bu sahalardan 12 numaralı sahayı araştırma imtiyazını elinde bulunduran Noble Energy-Delek ortaklığı sismik araştırma ve sondaj çalışmaları yapmış ve zengin hidrokarbon kaynakları bulunduğunu keşfetmiştir.²⁸⁸

²⁸⁵Doğu Akdeniz’de büyük oyun! 3 trilyon dolarlık rezerv, Erişim Tarihi: 25.06.2019, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/dogu-akdenizde-buyuk-oyun-3-trilyon-dolarlik-rezerv-40906343>

²⁸⁶Mehmet Akif KÜTÜKÇÜ- İslam Safa KAYA Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz’deki Petrol ve Doğalgaz Kaynakları ile Türkiye’nin Hukuki Durumu Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi; Cilt 6 Sayı 2/1 (2016), s.90,

²⁸⁷Altı Numaralı Petrol Arama Sahasının Çakışması Hakkında Açıklama, Erişim Tarihi: 01.02.2019, <http://turkuno.dt.mfa.gov.tr/Mission/ShowAnnouncement/310942>

²⁸⁸Kıbrıs petrol içinde mi yüzüyor?, Erişim Tarihi: 25.06.2019, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2011/09/21/kibris-petrol-icinde-mi-yuzuyor>

Şekil 4.2: GKRY'nin ilan ettiği petrol sahalarından Türk kıta sahanlığını ihlal edenler ve KKTC Türklerinin de hakkının bulunduğu petrol sahaları²⁸⁹

Türkiye ise 21 Eylül 2011'de KKTC ile kıta sahanlığı sınırlandırma sözleşmesi imzalamıştır.²⁹⁰ 2011 tarih ve 1753 sayılı Bakanlar Kurulu kararnamesinde ise Akdeniz'de karasuların ötesinde 6 adet alanda petrol ameliyatı yapılması izni verilmiştir.²⁹¹ KKTC tarafından 22 Eylül 2011'de TPAO'ya petrol arama ruhsatları verilmiştir.²⁹² Kasım 2011'de ise KKTC Enerji ve Ekonomi Bakanlığı ile TPAO arasında "*Petrol Sahası Hizmetleri ve Üretim Paylaşım Sözleşmesi*" imzalanmıştır.²⁹³ 20 Ekim 2014 tarihinde

²⁸⁹Uluslararası Deniz Hukuku Çerçevesinde Doğu Akdeniz'deki Petrol Ve Doğalgaz Kaynakları İle Türkiye'nin Hukuki Konumu, <https://www.analizmerkezi.com/haber/25451/bes-soruda-kibris-ve-akdeniz-krizi> Erişim Tarihi: 05.02.2019 Aktaran: İslam Safa KAYA, Kırıkkale, 2014, s.151

²⁹⁰Türkiye - KKTC Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklaması, Erişim Tarihi:01.02.2019 <http://turkuno.dt.mfa.gov.tr/Mission/ShowAnnouncement/131723>

²⁹¹2011 tarih ve 1753 sayılı Bakanlar Kurulu kararı, Erişim Tarihi: 02.02.2019, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120427-11.htm>

²⁹² KKTC, TPAO'ya ruhsat verdi, 22.09.2011, Erişim Tarihi:05.02.2019, <https://www.aksam.com.tr/guncel/kktc-tpaoya-ruhsat-verdi-68910h/haber-68910>

²⁹³KKTC ve TPAO Arasında Petrol Sahası Hizmetleri Üretim Paylaşımı Sözleşmesi İmzalandı, 02.11.2011, ErişimTarihi: 05.02.2019

Barbaros Hayrettin Paşa gemisi sismik araştırmalar yapmak üzere Doğu Akdeniz'e açılmıştır.²⁹⁴ GKRY'nin ruhsat verdiği enerji şirketlerinin gemileri ile Türkiye'nin ve KKTC'nin ruhsat verdiği alanlarda Türk sismik gemileri sismik araştırmalar yapmaya devam etmektedir.²⁹⁵ 3 Mayıs 2019'da Türkiye Cumhuriyeti bayraklı ve TPAO adına sondaj yapan Fatih gemisi Kıbrıs adasının 60 km batısına sondaj vurmuş bunun üzerine GKRY konuyla ilgili olarak BM Sekreteriyle görüşmüştür. Fatih gemisinin sondaj çalışmaları devam ederken GKRY, gemide çalışanlar hakkında münhasır ekonomik bölge iddiasında bulunduğu alan içerisinde sondaj yapılması sebebiyle tutuklama kararı çıkarmıştır.²⁹⁶ Türkiye'nin ikinci sondaj gemisi Yavuz'da sondaj ve sismik araştırma faaliyetlerinde bulunmak amacıyla Doğu Akdeniz'e açılmış bulunmaktadır.²⁹⁷

Çıkarılacak doğalgaz ya da petrolün ancak boru hatları veya LNG tesisleri aracılığıyla ilgili pazarlara iletimi mümkündür.²⁹⁸ Doğalgazın çıkarılması için uygun pazar ve sevkiyat yönteminin kararlaştırılması oldukça önemlidir. Türkiye jeopolitik konumu itibariyle Doğu Akdeniz'den çıkarılacak doğalgaza en uygun pazarlardan birisidir. Ayrıca bu doğalgaz Avrupa ülkelerine satılacaksa boru hattının geçirilebileceği toprak ve deniz alanları da Türkiye'ye aittir. Yunanistan, GKRY ve İsrail EastMed adı verilen, Poseidon boru hattıyla birleşmek suretiyle Kıbrıs'ın güneyinden çıkarılacak doğalgazı İtalya'ya kadar iletebilecek bir proje üzerine çalışmaktadır. Ancak yapılan fizibilite çalışmaları bu boru hattı projesinin hayata geçirilmesinin çok güç olduğunu, hayata geçirilse dahi karlılığının oldukça düşük olacağını göstermektedir.²⁹⁹ Afrodit ve Leviathan bölgelerinde çıkarılacak doğal gazın uluslararası tüketim pazarlarına

<https://www.haberler.com/kktc-ve-tpao-arasinda-petrol-sahasi-hizmetleri-3102817-haberi/>

²⁹⁴"Barbaros" Kıbrıs'ta Kriz Sularında, 21.10.2014, Erişim Tarihi:05.02.2019

<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/barbaros-kibris-ta-kriz-sularinda-27422006>

²⁹⁵Doęu Akdeniz'de Türk araştırma gemisine Yunan tacizi, Erişim Tarihi:25.06.2019, https://tr.sputniknews.com/dogu_akdeniz/201810181035730457-dogu-akdeniz-turk-arastirma-gemisi-yunan-tacizi/

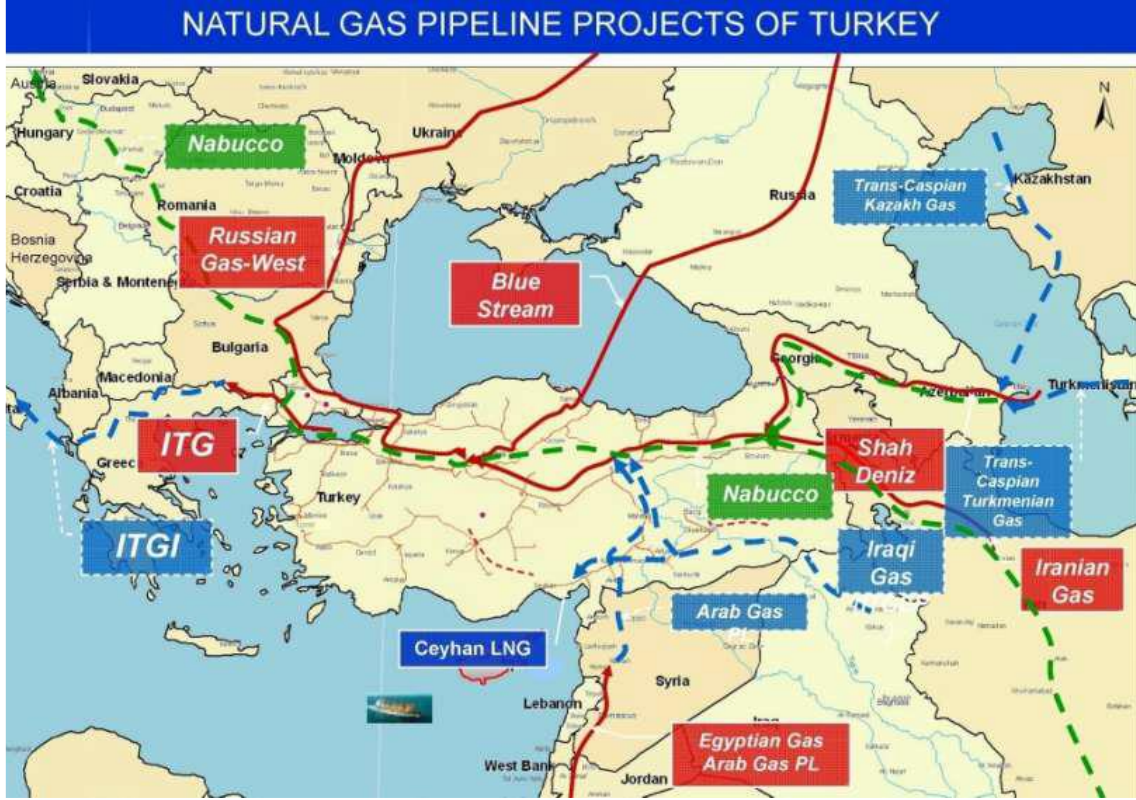
²⁹⁶Rum Yönetimi'nden Fatih sondaj gemi personeline tutuklama kararı, Erişim Tarihi:26.06.2019, <https://www.haberturk.com/rum-yonetimi-nden-fatih-sondaj-gemi-personeline-tutuklama-karari-2487592>

²⁹⁷Yavuz gemisi Mersin açıklarına ulaştı, Erişim Tarihi:26.06.2019, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/yavuz-gemisi-mersin-aciklarina-ulasti,7Sg7F9tjYkWfxHfeHRvUMg>

²⁹⁸Sıvılařtırılmış doğal gaz (LNG), Erişim Tarihi:26.06.2019, <https://www.shell.com.tr/kurumsal-musteriler/shell-lng/liquefied-natural-gas-lng.html>

²⁹⁹East-Med Projesi Kime Hizmet Ediyor?,Erişim Tarihi:26.06.2019, <http://turksam.org/east-med-projesi-kime-hizmet-ediyor>

ulaştırılmasının en ekonomik, güvenli ve kolay yolu gazın önce Türkiye'ye ve buradan mevcut boru hatlarıyla diğer pazarlara aktarılmasıdır.³⁰⁰

Şekil 4.3: Türkiye üzerinden geçen enerji yolları³⁰¹

4.1.2. Türkiye-Yunanistan Boyutu

Yunanistan, 1972 yılında 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesine katılma yoluyla taraf olmuştur. Ayrıca Yunanistan, 21/07/1995 tarihinde BMDHS'ni katılma yoluyla kabul etmiştir. Yunanistan karasularını 6 mil, kıta sahanlığını ise 200 mil genişliğinde kabul ettiğini Birleşmiş Milletler nezdinde deklare etmiştir.³⁰² Bununla birlikte Yunanistan 1982 BMDHS'ne taraf olduğu için Ege Denizi dışındaki alanlarda

³⁰⁰Doğu Akdeniz Keşifleri ve Türkiye, Rapor No:59, 2013, Bilge Adamlar Stratejik Araştırma Merkezi, s.2, Erişim Tarihi:06.02.2019 http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/3-2-2014011746dogu_akdeniz.pdf

³⁰¹Maritime Delimitation & Offshore Activities in Eastern Mediterranean, Çağatay Erciyes, 21.03.2012, Erişim Tarihi: 31.08.2018, http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/maritime_delimitation.pdf

³⁰²Table of claims to maritime jurisdiction (as at 15 July 2011), Erişim Tarihi: 12.10.2018 http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/table_summary_of_claims.pdf

karasuyu uygulamasını 12 mil olarak gerçekleştirmektedir.³⁰³ Yunanistan, uzun yıllardır Akdeniz’de kıyıdaş devletlerle deniz yetki alanları sınırlandırma sözleşmesi imzalama arayışı içerisinde. Anlaşma imzalamak için en yakın temas kurduğu ülkelerse Mısır ve Libya’dır.³⁰⁴ Mısır ve Libya, Türkiye’nin karşısındaki kıyıdaşlar olarak Türkiye açısından Doğu Akdeniz paylaşım sözleşmeleri konusunda oldukça önemlidir. Nitekim Türkiye’de bazı yazarların Libya’yla en kısa zamanda sözleşme yapılması gerektiğini vurgulaması bundandır.³⁰⁵

Yunanistan’ın Türkiye ile Akdeniz’de kabul ettirme çabası içinde olduğu deniz yetki alanı sınırları ise Meis, Oniki Ada ve Girit hattından itibaren Türk kıyılarıyla eşit uzaklık oluşturan sınırlardır. Yunanistan bu durumu 24 Şubat 2005’te bir notla deklare etmiştir.³⁰⁶ Yunanistan’ın bu notasında Türkiye’nin GKRY’nin Mısır ile imzaladığı sınırlandırma sözleşmesine itiraz ettiği notada yer verdiği kıta sahanlığı koordinatlarının eşit uzaklık ilkesine aykırı olduğu düşüncesine yer verilmiştir. Yunanistan sahip olduğu bütün adalara karasuyunun yanında diğer deniz etki alanlarının da tanınması gerektiğini ve eşit uzaklığın iki ana kara arasında değil de Yunan adaları ile Türk kıyıları esas alarak ölçülmesi gerektiğini savunmaktadır.³⁰⁷

³⁰³Konstantinos PAPADAKIS, The Greece-Turkey dispute in the Aegean and the ICJ sea border delimitation case of Ukraine- Romania: similarities and differences in a comparative perspective, European Quarterly of Political Attitudes and Mentalities EQPAM, Vol:7, No:3, July 2018, s.38

³⁰⁴ Bilgesam s.21, Girit’te ‘işgal’ planı, 12.10.2018, Erişim Tarihi: 10.12.2018, <https://www.yenisafak.com/gundem/giritte-iskal-plani-3401587>

³⁰⁵ Cihat YAYCI, Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya’nın Rolü ve Etkisi, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Cilt 7, Sayı 14, Erişim Tarihi: 20.02.2019

³⁰⁶ Law of The Sea Bulletin, No: 57, P. 129, Erişim Tarihi: 04.02.2019
https://www.un.org/Depts/los/doalos_publications/LOSBulletins/bulletinpdf/bulletin57e.pdf

³⁰⁷ KURAN, s. 236

Şekil 4.4: Yunanistan'ın iddia ettiği deniz yetki alanlarını gösterir harita³⁰⁸

Türkiye, Mısır ile eşit uzaklık hattı çizmek suretiyle belirlediği güney sınırı ile 32 derece, 16 dakika, 18 saniye Doğu Meridyeni olarak belirlediği doğu sınırını notalar aracılığıyla kıta sahanlığı olarak ilan etmiştir. 2004/Turkuno DT/4739, 2005/Turkuno DT/16390 tarih ve sayılı notalarda kıta sahanlığının niteliklerine de geniş şekilde yer verilmiş, kıta sahanlığının ilan edilmesi ile Türkiye'nin toprak ülkesinin varlığı gereği bu alana sahip olduğu bildirilmiştir. Türkiye 18 Mart 2019'da BM nezdindeki daimi elçisi Feridun Sinirlioğlu'nun imzasıyla BM'ye bir mektup gönderip; mektupta Türkiye'nin kıta sahanlığının doğu ve güney sınırlarını yineleyip, batı sınırını da ayrıca deklare etmiştir.³⁰⁹ 18 Mart 2019 tarihli mektupta, Türkiye'nin Akdeniz'deki kıta sahanlığı sınırları şu şekilde ortaya konulmuştur;

“32 derece, 16 dakika, 18 saniye Doğu Meridyeni ile 28 derece Doğu Meridyeni arasında kalan bölgede Türkiye'nin çıkarları vardır. Mısır ile Türkiye deniz yetki alanının

³⁰⁸ Maritime Delimitation & Offshore Activities in Eastern Mediterranean, P. 10

³⁰⁹ Doğu Akdeniz'de Mavi Vatan Sınırları Çekildi, Erişim Tarihi: 25.06.2019, <https://tgb.gen.tr/turkiye/dogu-akdeniz-de-mavi-vatan-sinirlari-cekildi-28527>

eşit uzaklık hattı Türkiye'nin kıta sahanlığı hudutlarıdır. 28 derece boylamının batısı da müteakip sınırlamalara esastır.”³¹⁰

Türkiye bu alanda kıta sahanlığının tanıdığı yetkileri kullanmakta ve bu yetkilerin münhasır³¹¹ olması sebebiyle başka devletlere bu yetkileri kullandırmamaktadır. Örneğin; Türk Dışişleri Bakanlığının yaptığı 2 Ağustos 2016 tarihli açıklamada Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin, iddia ettiği münhasır ekonomik bölgesindeki bazı sahalar için açtığı üçüncü uluslararası hidrokarbon arama ihalesi çerçevesinde teklif veren şirketlerin 27 Temmuz 2016 tarihinde açıklandığı, sözkonusu ihalenin kapsadığı sözde ruhsat sahaları arasında yer alan 6 numaralı sahanın önemli bir bölümünün ülkemizin kıta sahanlığı sınırları içerisinde yer almakta olduğu, bu sebeple yabancı şirketlerin ilgili alanlarda izinsiz hidrokarbon arama ve çıkarma faaliyetlerinde bulunması mümkün olmadığı belirtilmiştir.³¹²

³¹⁰Doğu Akdeniz'de Mavi Vatan Sınırları Çekildi, Erişim Tarihi: 25.06.2019, <https://tgb.gen.tr/turkiye/dogu-akdeniz-de-mavi-vatan-sinirlari-cekildi-28527>

³¹¹1982 BMDHS, m.77

³¹²Altı Numaralı Petrol Arama Sahasının Çakışması Hakkında Açıklama, Erişim Tarihi: 01.02.2019, <http://turkuno.dt.mfa.gov.tr/Mission/ShowAnnouncement/310942>

Şekil 4.5: Türkiye'nin 2004/Turkuno DT/4739, 2005/Turkuno DT/16390 ile bildirilen kıta sahanlığı haritası³¹³

Şekil 4.6: 18 Mart 2019'da verilen mektupla deklare edilen Türk kıta sahanlığı sınırları³¹⁴

³¹³ Maritime Delimitation & Offshore Activities in Eastern Mediterranean, p.7

³¹⁴ Türk Dışişleri Bakanlığı'ndan büyük skandal!, Ümit YALIM, 22.03.2019, Erişim Tarihi:25.06.2019, <https://www.millidevletgazetesi.net/turk-disisleri-bakanligindan-buyuk-skandal/> (Bu haberin yalnızca görsellerinden faydalanılmıştır.)

Yunanistan ve GKRY'nin uluslararası kamuoyuna deklare ettiği haritalar Türkiye'nin ilan ettiği kıta sahanlığının 104.000 km²'lik kısmı çakışmaktadır.³¹⁵

Anlatılanlardan hareketle; Doğu Akdeniz'deki Türkiye'nin tarafı olduğu ana uyuşmazlığın Kıbrıs adasındaki politik belirsizlik ve Yunanistan'ın sahibi olduğu adalara tam yetki alanlarının tanınması isteminin Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki çıkarlarıyla çatışması ve diğer kıyıdaş devletlerin bu durum karşısında aldığı pozisyon olduğu söylenebilir.

4.1.3. KKTC-GKRY Boyutu

Dördüncü bölümde geniş olarak yer verildiği üzere İngiltere hâkimiyetindeki Kıbrıs adası, adadaki iki büyük çoğunluk olan Türklerin ve Rumların hareketlenmesiyle belli konferanslara konu olmuş ve bu konferanslara Türkiye ve Yunanistan'ın katılımıyla adada bağımsız bir devlet olan 16 Ağustos 1960'ta Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuş; ancak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşu barış ve huzur ortamını sağlayamamış; Enosis fanatiği olan Rum çetelerince Türkler katledilmiş bunun sonucunda Türkiye Cumhuriyeti, 20 Temmuz 1974'te Kıbrıs Barış Harekatı'nı hayata geçirmiştir. Güney Kıbrıs'ta kurulan Rum Yönetimi Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurucu sözleşmelerine aykırı olarak kendi tüzel kişiliğinin tüm Kıbrıs'ı temsil ettiğini iddia etmiş buna karşılık 15 Kasım 1983'te Kuzey Kıbrıs'ta Türk yönetimi altındaki bölgeleri egemenlik alanında kabul eden Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kurulmuştur.

KKTC ve GKRY arasındaki deniz alanları konusundaki uyuşmazlık hidrokarbon kaynaklarının ortaya çıkmasıyla başlamıştır. 2003 yılında KKTC Başbakan Yardımcısı Serdar Denktaş Kıbrıs adasını çevreleyen deniz alanlarında çok zengin petrol kaynaklarının bulunduğunu açıklamıştır.³¹⁶ Aynı yıl denizde hidrokarbon aramalarında oldukça tecrübeli olan Mısır'la GKRY deniz yetki alanları sınırlandırma sözleşmesi imzalamıştır. Bu anlaşma Kıbrıslı Türklerin onayı alınmadan yapılmış olduğu için esasen uluslararası hukuka aykırıdır. GKRY'nin kendisini Kıbrıs Devleti'nin tek ve yetkili hükümeti olarak görmesi sebebiyle bu anlaşmayı imzaladığı malumdur. Ancak bu durum hem Kıbrıs'ın kurucu anlaşmalarına hem de fiili duruma tezat oluşturmaktadır.

³¹⁵Bilgesam, S. 22

³¹⁶ÇALIK ORHUN, S. 37

Anlaşmayı müteakiben GKRY, 2007’de Lübnan’la, 2010’da ise İsrail’le deniz yetki alanları sınırlandırma sözleşmesi imzalamıştır. Lübnan’la imzalanan anlaşma halen onaylanma aşamasındadır; İsrail’le yapılan anlaşmada ise Lübnan’ın kendi deniz yetki alanı olarak ilan ettiği tartışmalı bölge İsrail’in egemenlik alanı olarak kabul edilmiştir.

GKRY 2006 yılında adanın güneyinde 51.000 m²’lik bir alanda sismik araştırmalar yapmış takiben 2007’de 13 ayrı hidrokarbon arama ruhsat sahası ilan etmiştir. Bu ilan sahalarında arama yapma hakkının verilmesi için açılan ilk ihalede Amerikan Noble şirketine 12. Parselde arama ruhsatı GKRY’ce tevdi edilmiştir. Amerikan Noble şirketi 28 Aralık 2011’de 12. Parselde “*Afrodite*” adı verilen sahada ciddi boyutlarda bir hidrokarbon yatağı keşfettiğini açıklamıştır.³¹⁷

Önemli hususlardan birisi de 2. Tur ihalede GKRY’nin ruhsat sahası olarak ilan etmesine rağmen Türkiye’nin doğrudan hak iddia ettiği 5,6,7 parselleri için ruhsat vermemiş olması ve yine Türkiye’nin kıta sahanlığında kalan 1 ve 4 parselleri için teklif gelmemiş olmasıdır.³¹⁸ Bu durum 2016 yılına kadar Doğu Akdeniz’de adeta zımni bir paylaşım olduğunu ve her ne kadar başka devletler hak iddia etse de bahsi geçen parsellerde Türkiye’nin fiili üstünlüğü bulunduğunu göstermektedir; ayrıca Türkiye’nin güçlü deniz kuvvetlerinin caydırıcı etkisini göz önüne sermektedir. Ancak 2016 yılında yapılan 3. Tur ihalede 6. Bölge için de ruhsat verilmiştir. Bu durum GKRY’nin önceki yıllara kıyasla hareket alanının arttığını göstermektedir.

³¹⁷ Bilgesam, s.25

³¹⁸ Bilgesam, s.32

Şekil 4.7:3.Tur ihale sonucunda GKRY'nin ilan ettiği hidrokarbon arama ruhsat sahaları ve ruhsat alan şirketler³¹⁹

GKRY'nin yaptığı anlaşmalar, dağıttığı hidrokarbon arama sahası ruhsatları ve ruhsat sahiplerinin yapmış olduğu araştırmalar, sondaj çalışmaları KKTC ve Türkiye'yle Doğu Akdeniz'de çıkarlarının çatışmasına sebep olmuştur. Adanın güneyinde yapılan araştırmalar, sondaj çalışmaları için KKTC'nin de iznine ihtiyaç olduğu gibi orada çıkarılacak olan hidrokarbon kaynaklarında KKTC'nin de hakkı bulunmaktadır. Türkiye de garantör devlet yetkisini kullanarak bu alanlarda araştırma yahut sondaj hareketlerini engellemekte, Deniz Kuvvetleri eşliğinde aynı bölgelerde araştırmalar yapmaktadır.³²⁰ 22 Eylül 2011'de KKTC Bakanlar Kurulu kararı ile Türkiye; Kıbrıs deniz yetki alanlarında sismik araştırma ve sondaj ruhsatı elde etmiştir. Bu çerçevede TPAO tarafından adanın güneyinde de sismik araştırma çalışmaları yapılmaktadır.³²¹

³¹⁹12 Maddede Güney Kıbrıs Doğal Gazı, 03.08.2016, Erişim Tarihi: 12.01.2019, <http://arsiv.petroturk.com/HaberGoster.aspx?id=15707&haber=12-maddede-Guney-Kibris-dogal-gazi>

³²⁰Bakan Dönmez: Barbaros Hayreddin Paşa gemisi, Akdeniz'de çalışmalarına devam edecek, 19.10.2018, Erişim Tarihi:25.02.2019, <https://www.ntv.com.tr/video/ekonomi/bakan-donmez-barbaros-hayreddin-pasa-gemisi-akdenizde-calismalarina-devam-edec,21qQ2z2qE0qYk7Wf6RZ-xQ>

³²¹KKTC'nin Bakanlar Kurulu, TPAO'ya petrol ve doğal gaz arama ruhsatı verdi, 22.09.2011, Erişim Tarihi: 25.02.2019 http://www.kibrispostasi.com/mobile/index.php?news_id=62530

4.1.4. Türkiye-KKTC Boyutu

Güney Kıbrıslı Rumların ve Yunanların ortak politika üretme anlayışları ve Türkiye'nin Kıbrıs üzerindeki garantörlük hakları KKTC ile Türkiye'yi birlikte hareket etmeye yöneltmiştir.

GKRY'nin yaptığı birinci tur ihalenin ardından bölgede sismik araştırmalara başlanmasıyla Türkiye harekete geçmiş; sismik araştırma faaliyetlerine başlanması durumunda KKTC ile kıta sahanlığı sınırlandırma anlaşması yapılacağı açıklanmıştır.³²² 21 Eylül 2011 tarihinde KKTC ile Türkiye arasında “Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması” imzalanmıştır. Bu anlaşma BM Genel Kurulu çalışmaları yapılırken New York'ta imzalanmıştır. Dışişleri Bakanlığının anlaşmayı duyurduğu basın açıklamasında Kıbrıs'ta yaşayan tüm milletlerin hakları dikkate alınarak hakkaniyet ilkesi esas alınarak coğrafi koordinatların belirlendiğine yer verilmiştir.³²³ Bu sözleşmeyle aslında Türkiye, Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanları belirlenirken hakkaniyete uygun çözüm istediğini ve enstrüman olarak “kıta sahanlığını” belirlediğinin mesajını vermiştir. Bu sözleşmeyle Kıbrıs'ın kuzeyi ve Türkiye'nin güneyi arasındaki deniz alanları hakkaniyet ilkesi baz alınarak paylaşılmıştır. KKTC'yle Kıbrıs'ın doğusu ve batısındaki alanları belirleyecek bir anlaşma henüz yapılmamıştır.

KKTC'nin ulusal mevzuatına baktığımızda ilk olarak KKTC Karasuları Kanunu'nu görülmektedir.³²⁴ Bu kanun 10 Haziran 2002 tarihinde kabul edilmiştir. Karasuları genişliği 1982 BMDHS'ye uyumlu şekilde 12 mil olarak kabul edilmiştir.³²⁵ Ardından 14 Kasım 2005 tarihinde kabul edilen Kuzey Kıbrıs Türk

³²²KKTC ile Türkiye Arasında Yapılacak Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması Hk., Erişim Tarihi:25.02.2019 http://www.mfa.gov.tr/no_206_-15-eylul-2011_-kktc-temsalcileriyle-gerceklestirilen-teknik-gorusrmeler-hk_.tr.mfa

³²³No: 216, 21 Eylül 2011 Türkiye – KKTC Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklaması, Erişim Tarihi:25.02.2019 http://www.mfa.gov.tr/no_-216_-21-eylul-2011-turkiye-_-kktc-kita-sahanligi-sinirlandirma-anlasmasi-imzalanmasina-iliskin-disisleri-bakanligi-basin-ac_.tr.mfa

³²⁴KKTC Karasuları Kanunu Erişim Tarihi:25.02.2019 <http://evrak.cm.gov.nc.tr/siteler/belgeler/Yasalar/Shared%20Documents/2002/42-2002.doc?Mobile=1&Source=%2Fsiteler%2Fbelgeler%2FYasalar%2F%5Flayouts%2Fmobile%2Fview%2Easpx%3FList%3Dbddede%252D458c%252D4cd2%252D9e69%252D4adf85428f0e%26View%3Dc416ca3f%252D0780%252D45d0%252Db55a%252Ded521f0b17bc%26RootFolder%3D%252Fsiteler%252Fbelgeler%252FYasalar%252FShared%2520Documents%252F2002%26CurrentPage%3D1>

³²⁵KKTC Karasuları Kanunu Erişim Tarihi:25.02.2019 <http://evrak.cm.gov.nc.tr/siteler/belgeler/Yasalar/Shared%20Documents/2002/42-2002.doc?Mobile=1&Source=%2Fsiteler%2Fbelgeler%2FYasalar%2F%5Flayouts%2Fmobile%2Fview%2Easpx%3FList%3Dbddede%252D458c%252D4cd2%252D9e69%252D4adf85428f0e%26View%3Dc416ca3f%252D0780%252D45d0%252Db55a%252Ded521f0b17bc%26RootFolder%3D%252Fsiteler%252Fbelgeler%252FYasalar%252FShared%2520Documents%252F2002%26CurrentPage%3D1>

Cumhuriyeti Deniz Yetki Alanları Yasası'nı görürüz.³²⁶Bu kanunda Genel Kurallar bölümünde ““Sözleşme” 10 Aralık 1982’de Montego Bay’da yapılan Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesini anlatır.” denilmek suretiyle kanunun 1982 BMDHS’ye atıf yaparak ilerlediğinin anlaşılması mümkündür. Zira devam eden bölümlerde zikredilen; içsular, karasuları, kıta sahanlığı, münhasır ekonomik bölge kavramları ve tanımlamaları 1982 BMDHS’yle eşgüdüm içerisinde.

KKTC, deniz hukukundan kaynaklanan haklarını kullanarak ada etrafında A, B,C,D,E,F,G olmak üzere 7 adet hidrokarbon araştırma ruhsat sahası ilan etmiş; TPAO ile de 7 adet denizde 2 adet karada olmak üzere toplam 9 adet “Petrol Sahası Hizmetleri ve Üretim Paylaşım Sözleşmesi” imzalanmıştır.³²⁷ KKTC tarafından ilan edilen hidrokarbon araştırma ruhsat sahalarından F ve G adanın güneyinde yer almaktadır. Bu sahalarda TPAO araştırma ruhsatının verdiği yetki ile araştırma ve sondaj faaliyetleri yürütmektedir.

Şekil 4.8:KKTC tarafından ilan edilen ruhsat sahaları³²⁸

[%2Easpx%3FList%3Dbdddeade%252D458c%252D4cd2%252D9e69%252D4adf85428f0e%26View%3Dc416ca3f%252D0780%252D45d0%252Db55a%252Ded521f0b17bc%26RootFolder%3D%252Fsiteler%252Fbelgeler%252FYasalar%252FShared%2520Documents%252F2002%26CurrentPage%3D1](#)

³²⁶KKTC Deniz Yetki Alanları Yasası, Erişim Tarihi:31.01.2019, www.cm.gov.nc.tr/dir_docs/63-2005.doc

³²⁷Arif Bulut yazılı Soru Önergesi, Erişim Tarihi:25.02.2019, <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-22363c.pdf>

³²⁸Bilgesam, s.30

Türkiye'nin de araştırmalar yaptığı GKRY'ye göre 3, KKTC'ye göre F parselinde yapılan araştırmalar sonucu Cuttlefish sahası keşfedilmiştir.³²⁹ Bunun yanında keşfedilen Afrodite ve Kalipso³³⁰ sahalarında da uluslararası hukuka göre KKTC'nin hakkı bulunmaktadır.

Şekil 4.9: Cuttlefish, Aphrodite ve Calypso sondaj sahalarını gösteren harita³³¹

GKRY yoğun hidrokarbon kaynakları içerdiği iddia edilen bu üç sondaj sahasından elde ettiği gazı EASTMED boru hattı projesiyle yahut bir LNG istasyonu ile Avrupa'ya iletme hedefindedir. Ancak bahsi geçen iki yolda yapılan çalışmalar

³²⁹Doğu Akdeniz'de doğal gaz keşifleri, pazarlama senaryoları, enerji güvenliği ve jeopolitika, Özer BALKAŞ, 14.03.2019, s.10 Erişim Tarihi:25.06.2019, https://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/9a30643920bb533_ek.pdf

³³⁰Doğu Akdeniz'de doğal gaz keşifleri, pazarlama senaryoları, enerji güvenliği ve jeopolitika, Özer BALKAŞ, 14.03.2019, s.10 Erişim Tarihi:25.06.2019, https://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/9a30643920bb533_ek.pdf

³³¹PAMİR, s.15

neticesinde “makul çözüm” (*feasible solution*) olarak nitelendirilememiştir.³³² Şu ana kadar yapılan çalışmalar da “makul çözümün” bir boru hattı yoluyla ilgili pazarlara Türkiye üzerinden iletmek olduğu değerlendirilmiştir.³³³ Ancak Kıbrıs meselesinde çözüme yönelik adımların atılamaması, karşılıklı restleşmelerin artması Doğu Akdeniz gazı için bir çıkmaz yaratmaktadır. Kıbrıs meselesinde makul ve hakça çözüme yanaşılması KKTC ve Türkiye hattında gerilime sebep olmakta, bu durum bölgede ticari faaliyet yapılmasının önüne geçmektedir. Elbette bu krizin tırmanmasına sebebiyet veren en önemli olaylardan birisi de GKRY’nin tek başına tüm Kıbrıs’ı temsil edercesine 2004 yılında Avrupa Birliği’ne alınmasıdır. GKRY’nin Avrupa Birliği’ne alınması bir yandan Türkiye’nin üyelik sürecini çıkmaza sokmuş ve uluslararası mekanizmalara olan güvenini kaybetmesine sebep olmuş bir yandan da Kıbrıslı Rumların çözüme olan isteklerini baltalamıştır.³³⁴

4.2. Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin Deniz Yetki Alanları Bakımından Uluslararası İçtihatlar ve Devlet Uygulamaları Işığında Uluslararası Deniz Hukuku İlkeleri

Egemen devletlerin sınırları ilk bakışta sadece kara sınırymış gibi görülse de aslında deniz sınırlandırmasını da içermektedir.³³⁵ Türkiye’nin kara sınırları konusunda herhangi bir uyuşmazlık olmamasına karşın deniz alanlarına ilişkin özellikle Ege ve Doğu Akdeniz’de çeşitli belirsizlikler mevcuttur.

Bu çalışmanın konusu Doğu Akdeniz’de devletlerarası ortak bir “consensus” sağlanamadığından bu coğrafyada fiili durumun ve devletlerarası ikili anlaşmaların belirleyici güç taşımaktadır. Bu anlaşmalar genel olarak GKRY’nin bölge devletleriyle yaptığı ikili anlaşmalardır. Buna karşılık Türkiye’nin de KKTC ile yaptığı kıta sahanlığı sınırlandırma anlaşması mevcuttur. Fakat bu anlaşmalarla belirlenen sınırlar çakışmakta

³³²Doğu Akdeniz’de doğal gaz keşifleri, pazarlama senaryoları, enerji güvenliği ve jeopolitika, Özer BALKAŞ, 14.03.2019, s.24 Erişim Tarihi:25.06.2019, https://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/9a30643920bb533_ek.pdf

³³³Doğu Akdeniz’de doğal gaz keşifleri, pazarlama senaryoları, enerji güvenliği ve jeopolitika, Özer BALKAŞ, 14.03.2019, s.26 Erişim Tarihi:25.06.2019, https://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/9a30643920bb533_ek.pdf

³³⁴T.C. Dışişleri Bakanlığı’nın GKRY’nin AB üyeliği ile ilgili Açıklaması (1 Mayıs 2004), Erişim Tarihi:26.06.2019, http://www.mfa.gov.tr/tc-disisleri-bakanligi_nin-gkry_nin-ab-uyeligi-ile-ilgili-aciklamasi-1-mayis-2004_tr.mfa

³³⁵Deniz TEKİN APAYDIN, The Evolution and Convergence of Maritime Delimitation: From Equidistance to Equitable Equidistance, Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl 2014, Cilt 2, Sayı 2, Aralık 2014, s.15

ve bu konularda devletlerin çıkarları uyuşmamaktadır. 1969 Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi m.34'e göre; bir anlaşma rızası olmadıkça bir devlet için hak yahut yükümlülük yaratmaz. Anlaşmaların BM nezdinde tescil edilmesi önem arz etse de hiçbir devlet imzalamadığı bir anlaşmanın hükümleriyle bağlı değildir.

Kıta sahanlığının sınırlandırılması konusunda üç sınır bulunduğu kabul edilmiştir. Bunlar; iç sınır, dış ön sınır ve yan sınırdır.³³⁶ İç sınırın belirlenmesi konusunda devlet uygulamaları ve doktrinde kabul edilmiş ortak görüş karasularının dış sınırından itibaren hesaplanacağıdır.³³⁷ Bu sebeple uyuşmazlık yaşanan sınırlar; dış ön sınır ve yan sınırdır.³³⁸ Dış ön ve yan sınırın belirlenmesinde genellikle karşılıklı veya kıyıdaş devletlerin deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusunda uyuşmazlık çıkmaktadır. Kıta sahanlığının kıyıları karşılıklı veya yan yana olan ülkeler arasında sınırlandırılmasını ele alan, pek çok devletin taraf olduğu uluslararası anlaşmalardan ilki 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesidir. 1958 CKSS m. 6'da kıta sahanlığının kıyıları karşılıklı yahut yan yana olan devletler arasında sınırlandırılması konusu ele alınmıştır. Maddede bu sınırın anlaşmayla belirleneceği, anlaşma yapılamamışsa ve özel durumlar başka bir sınırlandırmayı gerektirmiyorsa sınırın iki devletin karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarına eşit uzaklıkta bulunan orta hat olduğu belirtilmiştir. Günümüzde pek çok devletin taraf olduğu, bir kısmının ise örf ve adet hukuku olarak belli hükümlerini uyguladığı 1982 BMDHS'de ise m. 83'te kıyıları karşılıklı veya yan yana olan devletler arasında kıta sahanlığının sınırlandırılması konusu ele alınmıştır.

Uluslararası yargı organlarının kararları sadece o davanın tarafları için o dava konusu hakkında bağlayıcıdır.³³⁹ Ancak başta Uluslararası Adalet Divanı olmak üzere uluslararası mahkemelerin uluslararası hukuka katkılarının bulunduğu doğrudur.³⁴⁰ UAD bakmakta olduğu davalarda uygulanacak hukuku belirlerken sık sık kendi eski kararlarına göndermeler yapmakta ve kararları arasında tutarlılık sağlamaya çalışmaktadır.³⁴¹ Örnek

³³⁶PAZARCI, s.285

³³⁷PAZARCI, s.285

³³⁸PAZARCI, s.285

³³⁹AYBAY, ORAL, s.136

³⁴⁰Ibid, s.136

³⁴¹Ibid, s.136

vermek gerekirse Uluslararası Adalet Divanı Senegal-Gine Bisseau Kararında eski kararlarına atıfta bulunmuştur.³⁴²

Bu bölümde uluslararası hukukta kendine yer edinmiş, Birleşmiş Milletler'in yargı organı olan Uluslararası Adalet Divanı tarafından atıf mevzu yapılmış ilkeler incelenecektir.

Öncelikle Uluslararası Adalet Divanı hakkında genel bir bakış kazanacak olursak; Uluslararası Adalet Divanı Statüsü m. 34'e göre Divan'da görülen davalara yalnız devletler taraf olabilir. Bu maddeyle UAD, bireysel başvuruya kapalı olduğunu deklare etmiş bulunmaktadır. Uluslararası Adalet Divanı Statüsü m. 40'a göre devletler aralarında anlaşma yapmak suretiyle Divana başvurabilecekleri gibi bir devlet diğer devletin aleyhine de Divana başvurabilir. Bu durumda Yazmana başvuru yapmak suretiyle dava Divan önüne getirilir. UAD'nın, önündeki davayı görürken uygulayacağı hukuk açısından nelere uyacağı Uluslararası Adalet Divanı Statüsü m. 38'de belirtilmiştir. Şöyle ki;

“Kendisine sunulan uyuşmazlıkları uluslararası hukuka uygun olarak çözmekle görevli olan Divan :

- Gerek genel gerekse özel uluslararası anlaşmaları
- Hukuk olarak kabul edilmiş genel bir uygulamanın kanıtı olarak uluslararası yapılageliş kurallarını,
- 59. madde hükmü saklı kalmak şartıyla, hukuk kurallarının belirlenmesi yardımcı araç olarak adli kararları ve çeşitli ulusların en yetkin yazarlarının öğretilerini uygular.
- Bu hüküm, tarafların görüş birliğine varmaları halinde, Divan'ın ***hakça ve eşitçe karar verme*** yetkisini zedelemesiz.”³⁴³

Buna göre Divan öncelikle taraflar arasında yapılan sözleşmeleri, ardından uluslararası teamül kurallarını dikkate alacak; görüş oluştururken içtihattan ve bilimsel görüşlerden faydalanacaktır. 38. maddenin son fıkrasında ise hakkaniyet ve nısfete değinilmiştir. Tarafların istemi halinde Divan, hakkaniyet ve nısfet ilkeleri ışığında karar

³⁴² Arbitral Award of 31 July 1989, Judgment, I.C.J. Reports 1991, p..21

³⁴³ Uluslararası Adalet Divanı Statüsü, Erişim Tarihi: 15.07.2019, http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/adalet_divani.pdf

verebilecektir. Hakça ilkelerin içeriğine ilişkin bilgilere 4.4.1.2. başlığı altında genişçe yer verileceğinden kavram burada açıklanmamıştır.

Uluslararası Adalet Divanı, sınırlandırma hukukuna ilişkin pek çok önemli karar vermiş; içtihat kimi zaman yön değiştirmiş, kimi zamanda birbirini tamamlayan unsurlarla zenginleşmiştir. Bu bölümde içtihadın değişim süreci kararlar bazında ele alınacaktır.

4.2.1. Eşit Uzaklık İlkesi

Eşit uzaklık ilkesinin geçtiği ilk uluslararası sözleşme 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesidir. Sözleşmenin 6. maddesinde,

“Aynı kıta sahanlığının, kıyıları karşı karşıya olan iki ya da daha fazla devletin ülkesine bitişik olduğu yerlerde, bu devletlere ait kıta sahanlığının sınırı bu devletler arasında anlaşma ile belirlenecektir.

Anlaşma yoksa ve özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa, sınır her noktası her bir devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarına eşit uzaklıkta olan hattır.”

1958 CKSS kıta sahanlığının sınırlandırılmasını düzenlerken terditli bir sistem benimsemiştir. Buna göre öncelikle devletler anlaşma yoluna gidecek, anlaşamadıkları takdirde özel şartlar değerlendirilecek, özel şartlar mevcutsa ve bu özel şartlar eşit uzaklıktan başkaca bir sınırlandırmayı gerektiriyorsa buna göre sınırlandırma yapılacaktır; özel şartlar bulunmuyorsa iki devletin karasularının belirlendiği esas hatlardan itibaren eşit uzaklık hattı hesaplanacak ve sınırlandırmada bu hat esas alınacaktır. Aynı kıta sahanlığı kıyıları yan yana olan devletler hakkında da aynı terditli sistemin uygulanacağı 1958 CKSS m. 6/2’ de açıkça yer almaktadır.

Eşit uzaklık ilkesi, 1958 CKSS yapılırken sınırlamanın nasıl olacağına ilişkin teknik görüş verilmesi için “Ekspertler Komitesi” ne danışılmasıyla ortaya çıkmıştır.³⁴⁴ Yani eşit uzaklık ilkesi hukuken zorunlu bir düzenleme değildir.³⁴⁵

³⁴⁴Sevin TOLUNER, Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi, 5. Basım, İstanbul, Beta Yayınevi, 1996, s.203

³⁴⁵TOLUNER, s. 203

1982 BMDHS'nin doğumuyla sınırlandırma rejimine bambaşka kavramlar eklenmiştir. 1982 BMDHS m. 83'te kıyıları karşıya veya yan yana olan devletler arasında kıta sahanlığının sınırlandırılması düzenlemiştir. Buna göre devletler arasında kıta sahanlığının sınırlandırılması, hakça çözüm bulmak üzere, Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün 38. maddesine zikredilen uluslararası hukukun kaynaklarına uygun olarak anlaşmayla yapılmalıdır. Eğer makul bir zamanda anlaşmaya varılamamışsa sözleşmenin XV. Bölümünde açıklanan yöntemlere başvurulmalıdır. Bahsi geçen XV. Bölüm uyuşmazlıkların çözümü için hakem mahkemesi gibi çeşitli yollar önermektedir. Yine anlaşmaya varılincaya kadar geçiş döneminde devletler pratik uygulamalar geliştirmekle ve bu dönemde nihai anlaşmayı tehlikeye düşürecek herhangi bir davranış yapmamakla mükelleftir. Bahsi geçen hükümdeki en önemli yenilik hakça çözüme ulaşmak üzere anlaşma yapılması yönünde devletleri teşvik etmiş olması ve uluslararası hukukun kaynaklarını sayarken UAD Statüsü'ne göndermede bulunmasıdır. Sınırlandırma yapma kıstası olarak eşit uzaklık sayılmamıştır. Bunun sebeplerinden en önemlisi de hiç şüphesiz 1982 BMDHS'nin hazırlanmasına kadar olan dönemde çıkan uyuşmazlıklarda eşit uzaklığın hakça çözümü pek çok zaman tek başına sağlayamadığının görülmesidir.

Kıyıları yan yana ya da karşı karşıya olan devletler arasında münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılması rejimi uluslararası anlaşma bazında ilk defa 1982 BMDHS m. 74'te kodifiye edilmiştir. BMDHS m. 74 incelendiğinde karşılıklı ya da yan yana kıyıları olan devletlerin kıta sahanlıklarını sınırlandırırken uygulanacak metodun bire bir aynısı olduğu görülmektedir. 1982 BMDHS'si kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırmasında eş çözüm üzerinde durmuştur.

1958 CKSS'nin 6. maddesinin irdelendiği en önemli kararlardan birisi 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Kararı'dır.³⁴⁶ Almanya, Danimarka ve Hollanda arasındaki kıta sahanlığı uyuşmazlığını konu alan bu dava sonucunda verilen kararda taraflara uyuşmazlıkta uygulanabilecek yöntemlerden ve ilkelerden bahsedilmiştir.³⁴⁷ Yani Divan herhangi bir sınır belirlememiştir. Bu davayla ilgili en çok önem arz eden husus ise “eşit uzaklığın bir uluslararası teamül kuralı olmadığının”

³⁴⁶TOLUNER, s.206

³⁴⁷North Sea Continental Shelf, Judgement, ICJ Reports, 1969, p.6

Divan tarafından belirlenmesidir.³⁴⁸ 1958 CKSS m.6’da eşit uzaklık açıkça zikredilmesine karşın, Divan bunu uluslararası hukukun bir gereği olarak kabul etmemiştir. Davada Danimarka ve Hollanda eşit uzaklığın ana ilke olduğunu, eşit uzaklığın uygulanamayacağı durumlarda özel durumların söz konusu olduğunu savunmuşlardır.³⁴⁹ Divan Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı kararında özel durumların, coğrafi realitelerin ve diğer dikkate değer durumların göz önünde tutulmak suretiyle değerlendirmede bulunulduğunu belirtmiştir.³⁵⁰ Kararda belirtilen bir başka husus ise Danimarka ve Hollanda’nın 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi’ne taraf oldukları için onlar için bağlayıcı olduğu ancak Almanya için böyle bir bağlayıcılığın söz konusu olmamasıdır.³⁵¹ Divan’ın Almanya’yı eşit uzaklık ilkesine uymakla yükümlü görmemesi, eşit uzaklığın uluslararası teamül hukuku olarak kabul edilmediğinin de göstergesidir. Divan, kararda genel olarak kıta sahanlığı olgusunun gelişimini irdilemiş ve sonuç olarak eşit uzaklık kuralının kıta sahanlığının belirlenmesi için bir zorunluluk olmadığını vurgulamıştır. Buna göre hiçbir yöntem tek başına uygulandığında bütün özel durumlar için tatmin edici sonuç doğuramaz; 1958 CKSS önceliği sınırlamanın anlaşmayla yapılmasına vermiştir.³⁵² Divan, yapılması gereken anlaşmanın nitelikleriyle ilgili olarak, *“hukukun genel ilkeleriyle çelişmeyen, iyi niyete uygun, hakça ilkelere hizmet edecek”* şekilde olması gerektiğinden bahsetmiştir.³⁵³ Bunun yanında tarafların bir anlaşmaya varmak için müzakerelere katılmalarının onların yükümlülüğü olduğundan ve devletlerin kıta sahanlıklarının kara ülkesinin uzantısı olması gerektiğinden bahsetmiştir.³⁵⁴

1979 İngiltere- Fransa Kıta Sahanlığı Tahkim Kararı’nda da (Manş Denizi Davası) eşit uzaklık kuralı ve uygulanmasıyla ilgili önemli tespitlere yer verilmiştir.³⁵⁵ İngiltere ve Fransa arasındaki uyuşmazlık esasen İngiltere’nin Kanal Adaları adı verilen Fransa kıyılarına oldukça yakın olan adalarının sınırlandırmaya İngiltere

³⁴⁸North Sea Continental Shelf, Judgement, ICJ Reports, 1969, p.12

³⁴⁹North Sea Continental Shelf, Judgement, ICJ Reports, 1969, p.20

³⁵⁰Ibid. p.4

³⁵¹Ibid. p.21

³⁵²Ibid. p.36

³⁵³Ibid. p.46

³⁵⁴Ibid. p.46

³⁵⁵TOLUNER, s.214

tarafından dâhil edilmesinin istenmesiyle çıkmıştır.³⁵⁶ Fransa eşit uzaklık kuralının iki ana kara arasında uygulanması gerektiğini ve adalara sınırlı etki tanınması gerektiğini savunurken; İngiltere adalara tam deniz yetki alanı tanımlanması gerektiğini ve eşit uzaklık hattının Fransa kıyılarıyla İngiltere Kanal Ada kıyıları esas alınarak belirlenmesi gerektiğini savunmuştur.³⁵⁷ Tahkim Kurulu; İngiltere ve Fransa'nın Manş Denizi'ne bakan kıyılarının hemen hemen eşit uzunlukta olduğunu, İngiltere'nin bölgede kanal adalarına sahip olmaması durumunda iki ana kara arasında eşit uzaklığa göre sınırlandırmanın hakkaniyete uygun olacağını belirtmiştir.³⁵⁸ Ancak adalara tam yetki tanınması hakkaniyete uygun olmayacağı gibi adaların Fransa'nın kıta sahanlığı sebebiyle denizlerden faydalanamaması de hakkaniyete uygun değildir.³⁵⁹ Bu sebeple Tahkim Kurulu; adalara 12 millik cep alanlar bırakarak eşit uzaklık hattından kıta sahanlığı sınırlaması yapılmasını uygun bulmuştur.³⁶⁰ Yani bu tahkim kararında Tahkim Kurulu, eşit uzaklık ilkesini kıyı uzunluğu gibi hakça ilkelerle kombine ederek uyumsuzluğu hakça ilkelere uygun şekilde çözümlenmiştir. İngiltere de Fransa'da 1958 CKSS'ye tarafken dahi Tahkim Kurulu eşit uzaklık ilkesini tam olarak uygulamamıştır.

1979 Ege Denizi Kararı'nda Yunanistan, Divan'dan Ege Denizi'ndeki adaların bir kısmının Yunanistan'ın egemenliğinde olduğundan bahisle bunların da uluslararası hukuka göre kıta sahanlığı hakkına sahip olduğunun tespitini, Ege'deki kıta sahanlığı sınırının tespitini ve Türkiye'nin Yunanistan'ın iddia ettiği kıta sahanlığında araştırma ve sondaj faaliyetlerinin durdurulmasını talep etmiştir.³⁶¹ Türkiye ise esasa hiç girmemiş ve Divan'ın bu yetkisiz olduğunu iddia etmiştir.³⁶² Divan bu kararda kendisini yetkisiz bulmuş, davanın esasına geçmemiştir.³⁶³ Ayrıca Divan bu kararda Ege'deki kıta sahanlığının 1931'deki uluslararası hukuka göre değil de meri hukuka

³⁵⁶Delimitation of the Continental Shelf between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, and the French Republic, Reports of International Arbitral Awards. Vol.XVIII., 1977, p.83

³⁵⁷Delimitation of the Continental Shelf between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, and the French Republic, Reports of International Arbitral Awards. Vol.XVIII., 1977, p. 40-41

³⁵⁸Ibid. p. 9

³⁵⁹Ibid. p.91

³⁶⁰Ibid. p. 90, 91, 119,120

³⁶¹Aegean Continental Shelf Case, ICJ Reports,1978, p.6,7

³⁶²Ibid. p.8

³⁶³Ibid. p.45

göre belirlenmesi gerektiğine işaret etmiştir.³⁶⁴ Divan, devamında uluslararası hukuktaki kıta sahanlığına ilişkin gelişmeleri dikkate aldığını da belirtmiştir.³⁶⁵ 1978 Ege Denizi Kararı her ne kadar şekle ilişkin bir karar olsa da Divan bu değerlendirmeleriyle anlaşmaların yanı sıra uluslararası hukuktaki gelişmelerin olası bir karara yansiyebileceğinin mesajlarını vermektedir.

Tunus ve Libya arasında yaşanan kıta sahanlığının sınırlandırılması uyuşmazlığının çözümü için taraflar aralarında anlaşmış ve Uluslararası Adalet Divanına başvurmuştur.³⁶⁶ Uluslararası Adalet Divanı'nın 1982 yılında verdiği bu kararda eşit uzaklığın uluslararası teamül hukukunun bir parçası olmadığını hatırlatmış, hakkaniyete uygun bir sonuç yaratıyorsa uygulanması gerektiğini aksi halde diğer yöntemlerin kullanılmasının uygun olacağını belirtmiştir.³⁶⁷ Bu kararla ilgili önem arz eden hususlardan birisi ise coğrafi kıta sahanlığı ile hukuki kıta sahanlığının farklı mefhumlar olduğunun bildirilmesidir.³⁶⁸

Maine Körfezi Deniz Yetki Alanları Sınırlandırma Kararı'nda (1984) Divan, eşit uzaklıktan bahsederken eşit uzaklık yönteminin sınırlandırma için oldukça pratik bir yöntem olduğunun yadsınamayacağını, ancak bunun uluslararası teamül hukukunun bir parçası haline gelmediğini ve bu kurala bir öncelik tanınmadığını dile getirmiştir.³⁶⁹ Kanada ve ABD 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'ne taraf olmalarına rağmen Divan, eşit uzaklık ilkesinin bu davada uygulanmasının hakça ilkeler doğrultusunda sonuç vermeyeceği sebebiyle eşit uzaklığı uygulamamıştır. Kanada, her ne kadar eşit uzaklık ilkesinin genel bir ilke olduğunu ve bu davada eşit uzaklık ilkesinin özel bir yansımasının gerekli olduğunu söylese de Divan bunu kabule değer bulmamıştır. Divan taraflar 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'ni imzalamış olsa dahi bu davada belirlenecek ortak deniz yetki alanları sınırına eşit uzaklık ilkesini uygulama konusunda kendisini yükümlü görmemiştir.³⁷⁰

³⁶⁴Ibid. p.34

³⁶⁵Ibid. p.34

³⁶⁶Continental Shelf (Tunisia/Libyan Arab Jamahiriya),Judgement, ICJ Report 1982, p.18

³⁶⁷Ibid. p.65

³⁶⁸Ibid., p.65

³⁶⁹Case Concerning Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area (Canada /United States of America), Judgment, ICJ Reports, 1984, p.55

³⁷⁰Ibid. p. 61

Libya ve Malta Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Kararı (1985) ise Malta'nın 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'ne taraf olması ve Libya'nın aynı sözleşmeye taraf olmaması açısından önemlidir. Nitekim taraflar bu olgu sebebiyle 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesinin uygulanmasının zorunluluk olmadığı konusunda hemfikirlerdir.³⁷¹ Ancak bu kararda Divan iki aşamalı bir yöntem izleyip, öncelikle eşit uzaklık ilkesine göre geçici bir sınır belirleyip peşine özel durumları inceleyip bu sınır üzerinde tadilat yapacağını belirtmiştir.³⁷²

Danimarka ile Norveç arasındaki deniz yetki alanları uyuşmazlığını karara bağlayan Jan Mayen Kararı'nda Uluslararası Adalet Divanı, karşılıklı kıyılar arası sınırlandırmada eşit uzaklık uygulamasının çoğu zaman hakça çözüme ulaştıracağını deklare etmiştir.³⁷³ Bu kararda Divan yöntem olarak eşit uzaklığı benimsemiş olsa da; amacın hakça çözüme ulaşmak olduğunu da vurgulamıştır.³⁷⁴

Uluslararası Adalet Divanı'nın 2001 yılında Katar ile Bahreyn arasındaki deniz yetki alanlarının sınırlandırmasına yönelik verdiği kararda kıyıları yan yana olan ülkeler arasında deniz alanlarının sınırlandırılmasının eşit uzaklık uygulaması ile başlayabileceği ardından bu sınır üzerinde yapılacak düzeltmelerle hakça çözüme ulaşılacağını belirtmiş,³⁷⁵ aynı hususu Nijerya- Kamerun Kararı'nda da yinelemiştir.³⁷⁶

2006 yılında verilen Barbados, Trinidad ve Tobago devletleri arasındaki deniz yetki alanlarını belirleyen karar, Tahkim Kurulu tarafından iki aşamalı bir sınırlama metodunun kullanımı açısından önem arz etmektedir. Buna göre öncelikle eşit uzaklık bağlamında bir sınır çizilecek, özel durumlar göz önünde bulunularak ilk sınırın üzerinde gerekli değişiklikler yapılacaktır.³⁷⁷

³⁷¹Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya/Malta), Judgement, ICJ Reports 1985,p. 20

³⁷²Ibid. p. 37

³⁷³Maritime Delimitation in the Area between Greenland and Jan Mayen, Judgment, I.C.J. Reports 1993, p.32

³⁷⁴Ibid. p.26

³⁷⁵Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar/Bahreyn (Qatar/Bahreyn), Judgement (2001), ICJ Reports, p.75

³⁷⁶Land and Maritime Boundary Between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nigeria:Equatorial Guinea Intervening), Judgement (2002), ICJ Reports, p. 142

³⁷⁷Barbados v. Trinidad and Tobago, Award of Arbitration Tribunal, (2006), p. 215

2009 yılında Romanya ile Ukrayna arasındaki deniz yetki alanlarını belirleyen karar üçlü bir sınırlandırma yöntemi izlemesi açısından önem arz etmektedir. Buna göre; öncelikle eşit uzaklık kapsamında bir sınır belirlenecek,³⁷⁸ özel durumlar göz önünde bulundurularak sınır tadil edilecek, son olarak kıyı uzunluklarıyla deniz alanlarının oranı dikkate alınmak suretiyle hakça çözüm elde edilip edilmediği değerlendirilecektir.³⁷⁹ Bu yöntem, deniz yetki alanlarının belirlenmesinde uygulanacak ilkeleri göstermesi ve objektif verilerle hakça çözüme ulaştırması açısından oldukça önemlidir.³⁸⁰ Divan bu yöntemi 2012 yılında verdiği Nikaragua-Kolombiya Kararı'nda da tatbik etmiştir.³⁸¹

Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi (ITLOS) 2012 yılında Bangladeş ile Myanmar arasındaki deniz yetki alanları belirlediği kararında bu üç aşamalı yöntemi uygulamıştır.³⁸²

Doğu Akdeniz'e ilişkin uyuşmazlık bir uluslararası mahkemeye yahut tahkime taşındığı takdirde yapılacak olan olası bir sınırlandırmada bu üç aşamalı yöntemin kullanılması kuvvetle muhtemeldir.³⁸³

Yunanistan, Ege ve Doğu Akdeniz için olası sınırlandırmalarda en doğudaki adalar esas alınmak kaydıyla eşit uzaklığa göre sınırlandırma yapılması gerektiğini savunmaktadır.³⁸⁴ GKRY ise Kıbrıs adası ile Türkiye ana karası arasında eşit uzaklık esasına göre deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasının ardından Mısır ve Yunanistan ile yine eşit uzaklığa göre deniz alanlarını sınırlandırmak istemektedir.³⁸⁵ Türkiye ise kıta sahanlığının güneyde Mısır ile eşit uzaklık hattı, batıda Rodos adasından, doğuda

³⁷⁸Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine), Judgment, I.C.J. Reports 2009, p.44

³⁷⁹Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine), Judgment, I.C.J. Reports 2009, p.46

³⁸⁰AKSAR, s. 61

³⁸¹Territorial and Maritime Dispute (Nicaragua v. Colombia), Judgment, I.C.J. Reports 2012, p.75

³⁸²Delimitation of the maritime boundary in the Bay of Bengal (Bangladesh/Myanmar), Judgment, ITLOS Reports 2012, p.67

³⁸³Yunus Emre AÇIKGÖNÜL, Uluslararası Adalet Divanı'nın Nikaragua/Kolombiya Kararının Türkiye'nin Deniz Uyuşmazlıklarına Yansımaları, Uluslararası Hukuk ve Politika Cilt. 10, Sayı. 40, 2014, s.13

³⁸⁴Yunus Emre AÇIKGÖNÜL, Uluslararası Adalet Divanı'nın Nikaragua/Kolombiya Kararının Türkiye'nin Deniz Uyuşmazlıklarına Yansımaları, Uluslararası Hukuk ve Politika Cilt. 10, Sayı. 40, 2014, s.21

³⁸⁵KURAN, s.270

Kıbrıs' tan itibaren çizilen hatlar içerisinde bulunduğunu beyan etmiştir.³⁸⁶ Yunanistan ve GKRY 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'ne tarafken, Türkiye taraf değildir. Yunanistan ve GKRY, Doğu Akdeniz'de ilan ettikleri deniz yetki alanlarını adalara tam yetki tanımak suretiyle eşit uzaklık prensibini gerekçe göstererek ilan etmektedir. Türkiye'nin 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesine taraf olmadığı, olsa bile öncelikle devletler arasındaki anlaşmaların yoksa özel durumların dikkate alınması gerektiği bu noktada gözden kaçmamalıdır. Doğu Akdeniz'deki en uzun sahil şeridi Türkiye Cumhuriyeti'ne aittir.³⁸⁷ Türkiye kara ülkesinin mütemmim cüzü niteliğindeki deniz ülkesinin üzerinde egemenlik hakkını kullanarak kıta sahanlığının verdiği münhasır yetkilerden faydalanmaktadır.

Eşit uzaklık ilkesi 1958 CKSS'nde açıkça yer alırken 1982 BMDHS'nde yer almamaktadır. Bu durum Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı sürecinde devletlerin kendi çıkarlarına uymayan sınırlama yöntemlerini kabul etmeye yanaşmamalarından kaynaklanmıştır.³⁸⁸ Eşit uzaklığın teamül hukukunun tek başına bir unsuru olmadığı pek çok UAD kararında dile getirilmiştir. Eşit uzaklık yukarıda anlatılan üç aşamalı sınırlandırma usulünün birinci basamağıdır. Dolayısıyla olası bir sınırlandırmada eşit uzaklık hattı çizilse bile hakça çözüme ulaşmak için öncelikle özel durumlar değerlendirilecek ardından ortaya çıkan sonucun hakça paylaşıma uygun olup olmadığı belirlenecektir.

Yunanistan ve GKRY'nin Doğu Akdeniz'de kalıcı bir çözüme Türkiye'nin de dahil olacağı kolektif bir kararla ulaşılabileceğini idrak etmesi müzakerelere anlaşma yapma niyetiyle başlaması ve müzakereleri bu şekilde devam ettirmesi gerekmektedir. Uluslararası Adalet Divanı'nın eşit uzaklık ilkesinin 1958 CKSS'nde yer almasını dahi tarafları anlaşmaya yönlendirme amacı taşıdığını deklare etmesi göstermektedir ki; Doğu Akdeniz'de ada ve adacıklara tam yetki tanınmasını ve devamında bu adalardan karşı kıyıya eşit uzaklık prensibinin uygulanmasıyla çizilecek eşit uzaklık hattının deniz yetki alanı olarak dayatılması hukuka ve hakkaniyete uygun değildir, hakça

³⁸⁶Türk Dışişleri Bakanlığı'ndan büyük skandal!, Ümit YALIM, 22.03.2019, Erişim Tarihi:25.06.2019, <https://www.millidevletgazetesi.net/turk-disisleri-bakanligindan-buyuk-skandal/>

³⁸⁷Hulusi Akar'dan Doğu Akdeniz açıklaması, Erişim Tarihi: 03.07.2019, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201905251039153263-hulusi-akardan-dogu-akdeniz-aciklamasi/>

³⁸⁸AKSAR, s.58

çözümü de sağlayamaz. Bu sebeple Yunanistan ve GKRY, eşit uzaklık ilkesinin uygulanması konusunda 1958 CKSS'ne dayandırdıkları tezlerini uzlaşa için bir kenara bırakıp hakça çözümü tüm taraflar için üretmeye yönelmelidir.

4.2.2. Anlaşma ile Sınırlama

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması bir nevi kıyı devletinin denizsel egemenlik haklarının ve yargı yetkisinin nerelerde geçerli kabul edebileceğini belirlemektir. Bu sınır belirleme işlemi iki devletin egemenlik hakkı iddia ettiği yerler çakıştığında ya da karşılıklı bir sınırlama söz konusu olduğunda sınırlandırma (delimitation) olarak adlandırılırken, bir devletin denizde hakim olduğu alanların belirlenmesinde hat belirleme (maritime limit) söz konusudur.³⁸⁹

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması egemenliğin bir görünümü olarak ortaya çıkmaktadır. Bunu sağlayacak olan ana araç anlaşmadır. Zira 1958 CKSS'nde de ve 1982 BMDHS'nde devletlerin deniz alanları sınırlandırması yapmasına ilişkin maddelerde ilk olarak zikredilen yöntem anlaşmadır. Anlaşma ile sınırlamadan bahsederken aslında bu ilkenin iki yönü olduğunu gözden kaçırmamak gerekir. Bunlardan birinci sınırlandırmanın ilgili taraflarca anlaşma ile yapılması, ikincisi ise üçüncü bir devletle yapılan anlaşmanın uyumsuzluğun taraflarına dayatılamamasıdır. Tarafların anlaşması perspektifinden baktığımızda tek taraflı yapılan sınırlandırmaların ya da iç hukukta belirlenen sınırlama kurallarının üçüncü devletlere dayatılamayacağını belirtmek gerekir.³⁹⁰ Bu bağlamda, Uluslararası Adalet Divanı, Tunus-Libya Kararı'nda devletlerin diğer ülkelerin durumlarını dikkate almadan, tek taraflı olarak uluslararası deniz sınırı belirleme girişimlerinin, uluslararası hukukun ilkelerine aykırı olduğunu belirtmiştir.³⁹¹

1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesinde, 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 83. maddesinde, Uluslararası Adalet Divanı kararlarında kıta sahanlığının sınırlandırılması konusunda ortak olarak vurgulanan en önemli husus sınırlandırmanın öncelikle anlaşma ile yapılması gerektiğidir.

³⁸⁹Yoshifumi TANAKA, Predictability and Flexibility in the Law of Maritime Delimitation, P. 8, Hart Publishing, 2006

³⁹⁰ Age., p.71

³⁹¹Continental Shelf (Tunisia/Libyan Arab Jamahiriya), Judgement, ICJ Report 1982, p.52

Uluslararası hukuk gereği tüm devletler Dünya devletler ailesinin kıymetli ve eşit üyeleridir. 1969 Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi m. 34 ve 35'te devletlerin irade beyanları olmaksızın bir hukuki borç altına sokulamayacağı veya bir fiili durumu kabul etmek zorunda olmayacaklarını belirtilmiştir. Aksine yapılan devletlerarası tasarruflar uluslararası hukuka aykırıdır.

İkinci olarak üçüncü bir devletle uyuşmazlığın tarafı arasında yapılan anlaşmanın diğer tarafa dayatılamayacağı perspektifinden ilkeye baktığımızda, 1969 Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 34. maddesinde "Bir andlaşma, rızası olmadan üçüncü bir Devlet için ne hak ne de yükümlülük yaratır." denilmiştir. Bu maddeden kasıt uyuşmazlığın taraflarından birisinin üçüncü bir devletle yaptığı anlaşmayı sınırlandırma hukukunda dayanılacak bir hukuki gerekçe olarak sunamayacağıdır. Zira Uluslararası Adalet Divanı, 2007 yılında deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin verdiği Nikaragua- Honduras kararında Nikaragua'nın üçüncü devletlerle yapmış olduğu anlaşmaları, uyuşmazlığın çözümü bağlamında dikkate alınmamıştır.³⁹²

İlk perspektife dönecek olursak; Uluslararası Adalet Divanı hemen hemen bütün kararlarında tarafların anlaşmalarının öneminden bahsetmiş, benimsenen ilkelerin ve yöntemlerin tarafları tatmin edecek ortak bir karar üzerinde birleştirmek için ortaya çıktığını belirtmiştir.

Tunus-Libya Kıta Sahanlığı Kararı'nda Divan, diğer ülkelerin hukuki pozisyonlarını dikkate alınmadan tek taraflı bir işlemle uluslararası deniz sınırı belirleme girişimlerinin, uluslararası hukukun kabul gören ilkelerine aykırı olduğunu belirtmiştir.³⁹³

Maine Körfezi Deniz Yetki Alanları Sınırlandırma Davası'nda Divan'ın üzerinde durduğu en önemli husus tarafların anlaşma yapmak suretiyle bir sonuca ulaşmaları gerektiğidir. Divan ayrıca anlaşma ile sınırlamanın öneminden bahsederken tarafların iyi niyetle, gerçekten bir sonuca ulaşmak için müzakere yapması gerektiğini belirtmiştir.³⁹⁴

³⁹²Territorial and Maritime Dispute between Nicaragua and Honduras in the Caribbean Sea (Nicaragua v. Honduras), Judgment, I.C.J. Reports 2007, p.71

³⁹³Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya/Malta), Judgement, ICJ Reports 1985, p.66

³⁹⁴Case Concerning Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area (Canada /United States of America), Judgment, ICJ Reports, 1984, p.50

Manş Denizi Tahkim kararında Tahkim Kurulu, Fransa ve İngiltere'nin 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesine taraf olmalarından bahisle 1958 CKSS m. 6'dan bahsederken taraf devletler için eşit uzaklık ilkesini anlaşma yapmaya yönelten bir uygulama olarak değerlendirmektedir.³⁹⁵ Yani Tahkim Kurulu anlaşma yapmanın önemine değinmiş, eşit uzaklık kuralının ana kural olmadığına aslında anlaşma yapmaya iten bir geçici hukuki çözüm olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir.

4.2.3. Özel Şartlar (İlgili Durumlar)

1958 CKSS'nin 6. maddesinde, *“Anlaşma yoksa ve özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa, sınır her noktası her bir devletin karasularının genişliğini ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarına eşit uzaklıkta olan ortay hattır.”* demek suretiyle anlaşma yoksa özel şartlara bakılacağı herhangi bir özel şart mevcut değilse eşit uzaklık hattının sınır kabul edileceği belirtilmiştir. Ancak 1958 CKSS'nde özel koşulların açıklandığı bir madde bulunmamaktadır. 1982 Sözleşmesi'nde de özel şartları tanımlayan, örnekleyen ya da sınırlayıcı olarak sayan bir madde bulunmamaktadır.³⁹⁶

Eşit uzaklık ilkesinin uygulanması sonucu hakça sonuca ulaştırmayan her durum, özel şarttır. Bu görüş üzerine doktrinde ve mahkeme kararlarında görüş birliği mevcuttur.³⁹⁷

Kıyının coğrafi yapısı da özel şart olarak UAD tarafından dikkate alınmaktadır. Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası'nda Divan, sahilin içbükey yapısını özel şart olarak değerlendirmiştir.³⁹⁸ Divan hakça çözüme ulaşmak için 1958 CKSS m. 6'yı sadece eşit uzaklıkla sınırlamanın uygulaması olarak görmemiş; özel şartları da her dava için ayrı ayrı değerlendirmiştir.

³⁹⁵Delimitation of the Continental Shelf between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, and the French Republic, Reports of International Arbitral Awards, Vol.XVIII., 1977, p. 45

³⁹⁶Hüseyin PAZARCI, Uluslararası Hukuk Dersleri, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, s.324, Ankara, 1989

³⁹⁷KURAN, s.228

³⁹⁸Malcolm D. EVANS, International Law, First Edition, Oxford University Press, 2003, p.648

Tunus Libya Kıta Sahanlığı Kararı'nda kıyı şeridinin konfigürasyonu, bölgedeki adalar, adaların konumu, dava öncesinde verilen petrol arama ruhsatları ve bunlardan kaynaklanan fiili durum gibi özel şartlara değinilmiş, karar verilirken bu unsurlar göz önünde bulundurulmuştur.³⁹⁹

Uluslararası Adalet Divanı Libya- Malta Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Davası'nda, münhasır ekonomik bölge ile kıta sahanlığı arasında günümüz hukukuna göre bir bağ bulunduğunu deklare ettikten sonra doğal uzantı önemli olsa da bu iki enstrüman belli ortak hakları barındırdıkları için kıyıya olan uzaklığın (distance principle) sınırlandırmada bir o kadar önemli olduğunu belirtmiştir.⁴⁰⁰ Burada kıyıya olan uzaklıktan kasıt münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığının ölçüldüğü esas hatlardan itibaren uzanabileceği son sınırdır. Kıta sahanlığının ilgili kıyı devletinin deniz altında uzanan mütemmim cüzü olması, kıyıya olan mesafe şartının peşine gelen ve mesafe kıstasını tamamlayan bir unsurdur. Kıta sahanlığının zorunlu en yüksek dış sınırının berisinde biten kıta sahanlıkları için doğal uzantı ilkesi önem arz etmektedir.⁴⁰¹ Yani münhasır ekonomik bölgenin 1982 BMHS'nde yer almasıyla doğal uzantı ilkesi önemini eskiye nazaran kaybetmiş olsa da, kıta sahanlığının örneğin karşılıklı kıyıların 400 mili bulmadığı alanlarda sınırlandırılması söz konusuysa önem arz etmektedir.⁴⁰² Buna göre doğal uzantıyla mesafe ilkesi birbirini tamamlayan iki ilkedir ve ikisi de hukuki kıta sahanlığının unsurlarıdır.⁴⁰³

Nitekim Divan'ın talebi yahut tarafların dava dosyasına sunmasıyla görmekteyiz ki pek çok iddia doğal uzantının nerede bitip okyanus/deniz tabanının nerede başladığına ilişkin yapılan jeolojik ve coğrafi araştırmalara dayandırılmaktadır. Ayrıca Libya- Malta davasında Libya, *kıyı şeridinin berisinde kalan kara küttlesinin büyüklüğünün* de kıta sahanlığı sınırlandırmasında özel bir şart yarattığını iddia etmiştir. Ancak Divan, karayla denizin iletişimini sağlayan unsurun kıyı olduğundan bahisle Libya'nın bu tezini yerinde bulmamıştır.⁴⁰⁴

³⁹⁹ÖZBİLENLER, s. 107

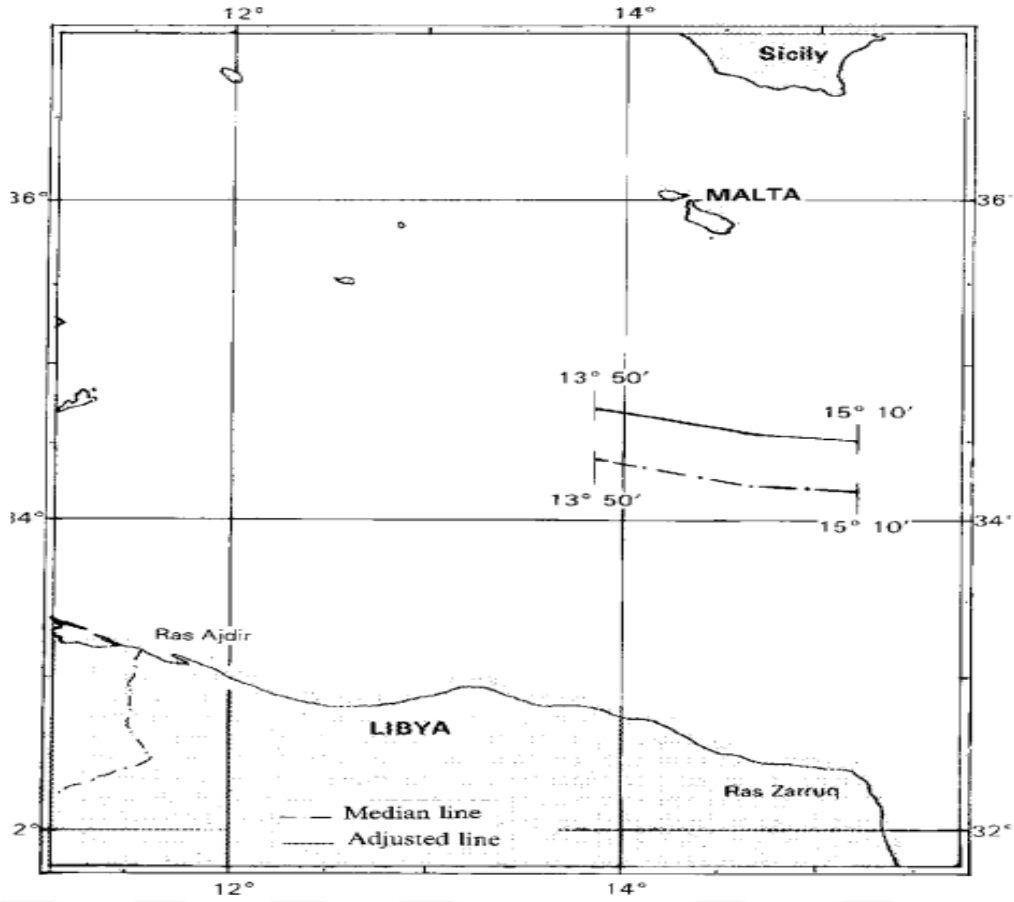
⁴⁰⁰Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya/Malta), Judgement, ICJ Reports 1985, p.33

⁴⁰¹Ibid. p.34

⁴⁰²Ibid. p.33

⁴⁰³ÖZBİLENLER, s.112

⁴⁰⁴Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya/Malta), Judgement, ICJ Reports 1985, p.32

Şekil 4.10: Libya- Malta Sınırları⁴⁰⁵

1958 CKSS 6. maddede geçen özel şartlar terimi ile Uluslararası Adalet Divanı'nın kullandığı ilgili durumlar (relevant circumstances) terimleri arasındaki ilişkiye değinmek gerekirse; özel şartlar, anlaşma yapılmadığı takdirde eşit uzaklık ilkesinin hakkaniyete aykırı olacağı bütün durumları betimlemek amacıyla sözleşmeye dercedilmiştir. UAD, kararlarında özel şartları değerlendirirken ilgili koşullar olarak zikretmiştir. Her iki kavramında amacı esasen hakkaniyete uygun çözüme taşımak olduğundan bu iki kavramın aynı şey olduğunu söylemekte bir sakınca bulunmamaktadır. Zira Doktrinde de buna ilişkin tespitler yapılmıştır.⁴⁰⁶

Amerika Birleşik Devletleri'yle Kanada'nın Maine Körfezi'ndeki kıta sahanlığı ve balıkçılık bölgesinin belirlendiği Maine Körfezi Davası'nda; Divan, Maine körfezinin coğrafi yapısının Amerika kıtasının uzantısı olması sebebiyle

⁴⁰⁵Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya/Malta), Judgement, ICJ Reports 1985, p.54

⁴⁰⁶İbrahim GÖKALP, Milletlerarası Adalet Divanı'nın Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasına Dair Kararlarında Dikkate Aldığı İlkeler, Beta, İstanbul, 2008, s.109

değerlendirmeye gerek görmemiştir. Ayrıca Divan kıta sahanlığının tek olması sebebiyle jeomorfolojik olarak da herhangi bir farklılık olmadığını bu sebeple jeomorfolojik kıstasların da değerlendirilmeyeceğini deklare etmiştir.⁴⁰⁷ Divan'ın bu davada coğrafi yapının ya da fiziki, jeomorfolojik verilerin dikkate alınmayacağını açıklamasının sebebi bu verilerin bu dava için ayırıcı bir kıstas olmamasıdır. Divan, kıta sahanlığı ile birlikte balıkçılık hakkında da karar verdiğinden su kütlesinin sınırlandırılmasıyla ilgili de tespitlerde bulunmuştur. Divan, okyanusun suları, floraları ve faunası gibi unsurların sınırlandırmayı etkileyecek kesin ve istikrarlı bir doğal sınırı ayırt edileceğine ihtimal vermemiştir.⁴⁰⁸ Bu da aslında özel şartların değerlendirildiğini göstermektedir. Divan bu konuda değerlendirme yapmış ve bu özellikli durumların bu dava için ayırt edici olmadığına karar vermiştir.

Ekonomik faktörler ve güvenlikle ilgili hususlar da özel ve ilgili koşullar arasında sayılabilir. Libya- Malta Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Davası'nda Malta gelişmekte bir ada ülkesi olduğunu, enerji kaynaklarının azlığından ve balıkçılık faaliyetlerinin kapsamından bahisle daha geniş bir kıta sahanlığına ihtiyacı olduğunu iddia etmiştir.⁴⁰⁹ Ancak Divan enerji ve kaynak yetersizliği yaşayan iki ülkenin durumlarının uluslararası hukukun uygulanmasına etkili olmayacağını belirtmiştir. Ancak işletilecek önemli bir kaynak bulunduğu takdirde ekonomik sebepler etkili olacaktır. Güvenlik konusundaki endişelerini de Malta yargılama sırasında dile getirmiş; fakat Divan olası hattın güvenlik için endişe uyandıramayacak uzaklıkta olduğunu belirtmiştir.⁴¹⁰

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'e ilişkin tezlerine bakıldığında Doğu Akdeniz'deki Türk kıyılarının uzunluğu, deniz alanlarının önünün kapatılmaması, yanlış taraftaki adalara karasuları dışında deniz yetki alanı tanınamayacağı, hakça paylaşım, güvenlik gibi pek çok özel durumun dile getirildiği görülmektedir.⁴¹¹ Yunanistan ve GKRY'nin tezleri ise Kıbrıs'ın uluslararası topluluk nazarında tanınmış bir devlet olması sebebiyle kendi deniz alanlarını sınırlayabileceği, eşit uzaklık yönteminin uluslararası

⁴⁰⁷Case Concerning Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area (Canada /United States of America), Judgment, ICJ Reports, 1984, p. 31

⁴⁰⁸Ibid. 1984, p. 35

⁴⁰⁹Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya/Malta), Judgement, ICJ Reports 1985, p.32

⁴¹⁰Ibid. p.32

⁴¹¹ÖZBİLENLER, s.80

teamül olmasından hareketle adalardan itibaren çizilecek eşit uzaklık hattıyla deniz alanlarının sınırlandırılması gerektiğidir. Türkiye'nin hakça paylaşım için özel durumlara ilişkin tezlerle daha fazla önem verdiği görülmektedir. Doğu Akdeniz coğrafyasının kendine özgü durumu ve adaların konumu bu durumun önemli sebeplerindendir.

4.2.4. Hakkaniyet ve Nısfet (Contra legem)

Yasal bir kavram olarak hakkaniyet (equity), adalet ideasının uygulamaya yansıtılma şeklidir.⁴¹²

Uluslararası Adalet Divanı, Tunus- Libya Kıta Sahanelığı Kararı'nda hakkaniyeti tanımladıktan hemen sonra hakkaniyet ve nısfetin (ex aequo et bono), hakkaniyetten farklı olduğuna da değinmiştir. Hakkaniyet bir düşünce ise hakça ilkeler ile hakkaniyet ve nısfet ilkeleri hakkaniyetin sunduğu hakça çözüme götüren iki ayrı patikadır. Uluslararası hukuk doktrininde hukuksal adalete "hakça ilkeler", hukuk dışı adalete ise "hakkaniyet ve nısfet" (ex aequo et bono) adı verilmektedir.⁴¹³ Şöyle ki hakkaniyet ve nısfet olarak adlandırılan ex aequo et bono, zamanın ve koşulların değişmesiyle hakça çözüme götürmeyen rijit hukuk kurallarının uygulanmasının önüne geçecek bir yöntemdir.⁴¹⁴ Tarafların karşılıklı olarak anlaşmaları şartıyla Uluslararası Adalet Divanı ex aequo et bono kurallarını uyuşmazlığa uygulayabilir.⁴¹⁵

Hukuk kuralları içinde yaşanan zamanın sosyolojik gerçekleriyle ve dönemin hukuki fenomenleriyle doğrudan ilişkilidir. Bazen dönemsel popülizm kapsamında yapılan düzenlemeler, koşulların değişmesi, teknolojinin gelişmesi ve en önemlisi kavramsal farklılıkların oluşmasıyla yetersiz yahut anlamsız kalabilir.⁴¹⁶ Hukuk kuralları çerçevesinde adaletin, hakça çözümün sağlanamadığı durumlarda hakkaniyet ve nısfet bir yöntem olarak kullanılabilir.

⁴¹²Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya/Malta), Judgement, ICJ Reports 1985, p. 60

⁴¹³Yunus Emre Açıkgönül, Deniz Yetki Alanlarının Hakça İlkeler Çerçevesinde Sınırlandırılması, İstanbul, Legal Yayınevi, 2012, s.61

⁴¹⁴Continental Shelf (Tunisia/Libyan Arab Jamahiriya), Judgement, ICJ Report, 1982, p.46

⁴¹⁵Birleşmiş Milletler Anlaşması ve Uluslararası Adalet Divanı Statüsü, m. 38/2, Erişim Tarihi: 27.02.2019, http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/chart_turkce.pdf

⁴¹⁶AÇIKGÖNÜL, s.62

Kuzey Kıta Sahanelığı Kararı'nda Uluslararası Adalet Divanı hakkaniyetten bahsederken, Divan'ın edindiğı misyon sebebiyle hangi hukuk kuralına dayanır sa dayansın adil olmayan bir karar veremeyeceğinden bahsetmiştir. Ancak Divan'a göre bu durum hakkaniyet ve nısfetin uygulanacağı şekilde yorumlanmamalıdır. Zira hakkaniyet ve nısfet ancak tarafların karşılıklı anlaşmaları halinde uygulanabilir.⁴¹⁷

Uluslararası Adalet Divanı henüz hakkaniyet ve nısfet ilkesine başvurarak bir uyuşmazlığı çözümlemiş değildir.⁴¹⁸

Doğu Akdeniz'deki deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin devletler arasında bir anlaşma sağlanamazsa, taraflar bu konuda Uluslararası Adalet Divanı'na gitme kararı alırsa, Türkiye eşit uzaklık kuralının Doğu Akdeniz'de sert bir şekilde uygulanmasının hakkaniyete aykırı sonuçlar yaratacağından bahisle Uluslararası Adalet Divanı Statüsü m. 38/2 uyarınca bir yargılama yapılmasını talep edebilir. Ancak bunun için gerekli karşılıklı çözüm anlayışının gelişmesi çok önemlidir. Bununla birlikte hakkaniyet ve nısfet göz önünde bulundurularak yapılan yargılama rijit hukuk kurallarının hakça çözümü engellememesi için ortaya çıkmış olsa da Divan'a geniş takdir yetkisi tanınması sebebiyle öngörülemeyen bir alandır. UAD henüz hakkaniyet ve nısfet çerçevesinde bir karar vermiş değildir. Bu sebeple Uluslararası Adalet Divanı Statüsü m. 38/2 uyarınca verilecek karar kapsamında düşünülen çözüm öngörülebilir değildir.

4.2.5. Hakça İlkeler (Infra Legem)

Hakça ilkeler; hakkaniyete götüren, çözümü var olan (mer'i mevzuat) hukuk kuralları çerçevesinde ortaya çıkaran yapı taşlarıdır. Hakça ilkelerin geçtiğı ilk kayda değer uluslararası metin Truman Bildirisidir.⁴¹⁹ Truman Bildirisi'nde ABD'nin diğer ülkelerle çakışan kıta sahanlığı alanlarında hakça ilkelerle paylaşım yapılacağı deklare

⁴¹⁷North Sea Continental Shelf, Judgement, ICJ Reports, 1969, p. 48

⁴¹⁸İbrahim GÖKALP, Milletlerarası Adalet Divanı'nın Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasına Dair Kararlarında Dikkate Aldığı İlkeler, İstanbul, Beta Yayınevi, 2008, AÇIKGÖNÜL, 2012, s. 63

⁴¹⁹1945 US Presidential Proclamation No. 2667, Policy of the United States With Respect to the Natural Resources of the Subsoil and Sea Bed of the Continental Shelf, (1945) 10 Fed. Reg. 12304 Erişim Tarihi:09.07.2019, <https://www.archives.gov/federal-register/codification/proclamations/02668.html>

edilmiştir.⁴²⁰ 1958 CKBBS ve 1958 CKSS kodifiye edildikten sonra deniz hukukunda ortaya çıkan gelişme içtihat hukukunun önemli etkisiyle ortaya çıkan hakça ilkelerdir.⁴²¹

Hakça ilkelerin evrimleşen, durumdan duruma ve davadan davaya değişebilen yapısı esas alındığında sınırlı sayıda (numerus clausus) olmadığı görülmektedir.⁴²² Hakça ilkelerin neler olduğu konusunda doktrinde ve mahkeme kararlarında da bir eşgüdüm bulunmamaktadır. Bu sebeple, bu çalışmada pek çok mahkeme kararında kendisine yer bulmuş belli başlı unsurlardan bahsedilecektir.

Hakça ilkelere göre sınırlamanın öne çıktığı uluslararası deniz yetki alanları sınırlandırma davalarının en önemlileri Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası'dır.⁴²³

Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Kararı'nda Divan eşit uzaklığın hiçbir zaman kıta sahanlığı sınırlandırmasının doğal bir gereği olmadığından bahsederken, hiçbir sınırlandırma metodunun aslında her durumda karşılıklı tatmini sağlayıp süreci anlamaya götüremeyeceğini belirtmiştir. Bu sebeple de sınırlandırmanın hakça ilkelere dayandırılmak suretiyle yapılması gerektiğini deklare etmiştir.⁴²⁴

Manş Denizi Tahkim Kararı hakça ilkelere vurgu yapılan en önemli kararlardan birisidir. Nitekim bu kararda Tahkim Kurulu, taraflar arasında yapılmış bir anlaşma yoksa kıta sahanlığı sınırlandırmasının hakça ilkelere uygun şekilde yapılması gerektiğinin uluslararası örf ve adet kuralı niteliğinde olduğunu vurgulamıştır.⁴²⁵

Maine Körfezi Deniz Yetki Alanları Sınırlandırma Davası'nda Divan, Hakça İlkelerin sistematik bir tanımının bulunmamasını deniz yetki alanlarının

⁴²⁰1945 US Presidential Proclamation No. 2667, Policy of the United States With Respect to the Natural Resources of the Subsoil and Sea Bed of the Continental Shelf, (1945) 10 Fed. Reg. 12304 Erişim Tarihi:09.07.2019, <https://www.archives.gov/federal-register/codification/proclamations/02668.html>

⁴²¹Deniz TEKİN APAYDIN, The Evolution and Convergence of Maritime Delimitation: From Equidistance to Equitable Equidistance, Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl 2014, Cilt 2, Sayı 2, Aralık 2014, s.13

⁴²²AÇIKGÖNÜL, s.69

⁴²³Barbara KWIATKOWSKA, The International Court of Justice and Equitable Maritime Boundary Delimitation, Environmental Policy & Law, Vol 28, Issue 6, 1999, s. 1,

⁴²⁴North Sea Continental Shelf, Judgement, ICJ Reports, 1969, p.36

⁴²⁵Delimitation of the Continental Shelf between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, and the French Republic, Reports of International Arbitral Awards. Vol.XVIII., 1977, p.54

sınırlandırılması davalarında pek çok değişik durumun ve değişken unsurların varlığına bağlamıştır.⁴²⁶

Hakça ilkelerin uluslararası hukukun bir parçası olarak kabul edilmesi sadece sınırlandırma davalarında yahut tahkimlerde kullanılması açısından önemli değildir. Hakça ilkeler müzakerelerde uygulanacak olmasından ötürü ve dahi hakça çözüme götürecek yol olması açısından da önem arz etmektedir. Öncelikle önemli olan tarafların anlaşmaya gidecek yolda dürüstçe, sonuca ulaşmak üzere ilerlemeleridir. Ayrıca hakça ilkeler denildiğinde akla ülkeler arasındaki coğrafi eşitsizliğin giderilmesi gelmemelidir. Coğrafya bu prensiple yeniden yapılandırılmaz.⁴²⁷ Doğanın eşit yaratmadığını hakça ilkelerin uygulanması suretiyle eşit hale getirmek ya da bu durumu bir dağıtıcı adalet problemi gibi yorumlamak uygun değildir. UAD bu konuya Libya- Malta Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Davası'nda geniş olarak değinmiştir.⁴²⁸

Tunus Libya Kıta Sahanlığı Kararı'nda Uluslararası Adalet Divanı hakça ilkelere uygun ve tüm ilgili durumların dikkate alınarak karar verileceğini bildirmiştir.⁴²⁹ Bu kararda hakça ilkelerle birlikte ilgili durumların zikredilmesinin sebebi hakça ilkelerin değişken yapısıdır.

Jan Mayen Sınırlandırma Kararı'nda Uluslararası Adalet Divanı örf ve adet hukukuna göre yapılacak olan sınırlandırmanın hakça ilkelere uygun olması gerektiğini belirtmiştir.⁴³⁰

Hakça ilkeleri değerlendirirken bir sınırlama yöntemi olarak değerlendirmek bir bakış açısı yanlışlığı olur; hakça ilkeler sınırlandırmaya giden yolda aynı zamanda bir amaçtır.⁴³¹ Hakça ilkeleri göz önünde bulundururken tüm sürece hâkim olduğunu da

⁴²⁶Case Concerning Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area (Canada /United States of America), Judgment, ICJ Reports, 1984, p. 70

⁴²⁷Continental Shelf (Tunisia/Libyan Arab Jamahiriya), Judgment, ICJ Report 1982, p.13

⁴²⁸Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya/Malta), Judgment, ICJ Reports 1985, p.30, 40

⁴²⁹Continental Shelf (Tunisia/Libyan Arab Jamahiriya), Judgment, ICJ Report 1982, p.92

⁴³⁰Maritime Delimitation in the Area between Greenland and Jan Mayen, Judgment, I.C.J. Reports 1993, p. 28

⁴³¹Land and Maritime Boundury between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nigeria: Equatorial Guineu intervening), Judgment, 1. C. J. Reports 2002, p. 144

gözden kaçırmamak gerekir. Zira Maine Körfezi davasında UAD bu hususa değinmiştir.⁴³²

Doğu Akdeniz için Türkiye'nin hakça ilkeler bazında ileri sürebileceği düşünülen hakça ilkeler aşağıda başlıklar altında incelenmiş, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanları politikasıyla uyuşan yönleri irdelenmiştir.

4.2.5.1. Ana Karanın Sınırlamaya Etkisi (Coğrafyanın Üstünlüğü)

Ana karanın sınırlamaya etkisinden bahsederken aslında pek çok perspektiften bakılması gerekmektedir. Kıyı şeridinin uzunluğu, ana karanın denizin altında devam eden uzantısı, hatta ana kara kütesinin sınırlamada belirli olup olmayacağı doktrinde ve pek çok mahkeme kararında değerlendirilmiştir.

Öncelikle kıyı uzunluğunu ele alacak olursak; Uluslararası Adalet Divanı'nın kararlarında kıyı uzunluklarını dikkate aldığı görülmektedir. Örneğin; Tunus-Libya Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Kararı'nda Divan, Libya kıyılarının küçük lagün, girinti, çıkıntı hesaba katılmamak kaydıyla ölçüldüğünde 185 km olduğunu buna karşılık sınırlandırma konusu deniz alanlarına bakan Tunus kıyılarınsa 420 km olduğunu belirtmiştir.⁴³³ Bu coğrafi farklılık Divan tarafından dikkate alınmıştır.⁴³⁴ Yine Manş Denizi Kararı'nda Tahkim Kurulu, İngiltere ve Fransa'nın sınırlandırma konusu deniz bakan kıyı şeritlerinin eşit olduğunu bölgede İngiltere'ye ait adaların bulunmasının sınırlandırmada özellik arz ettiğini belirtmiştir.⁴³⁵ Tahkim Kurulu'na göre İngiltere'nin bölgedeki adalarının bulunmaması durumunda Fransa ve İngiltere ana karalarından hesaplanacak eşit uzaklık hattı hakkaniyete uygun olacaktır.⁴³⁶ Bu kararda da kıyı uzunluklarını Tahkim Kurulu'nun önemli bir kıstas olarak değerlendirdiği görülmektedir.⁴³⁷

Kıyı uzunluklarıyla ilgili ele alınacak hususlardan bir tanesi de bunların orantılılık testine tabi tutulmasıdır. Deniz alanlarının sınırlandırılmasında orantılılık ilkesi, her bir

⁴³²Case Concerning Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area (Canada /United States of America), Judgment, ICJ Reports, 1984, p.67

⁴³³Continental Shelf (Tunisia/Libyan Arab Jamahiriya), Judgement, ICJ Report 1982, p.77

⁴³⁴Continental Shelf (Tunisia/Libyan Arab Jamahiriya), Judgement, ICJ Report 1982, p.77

⁴³⁵Delimitation of the Continental Shelf between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, and the French Republic, Reports of International Arbitral Awards. Vol.XVIII., 1977, p. 9

⁴³⁶Ibid. p. 9

⁴³⁷Ibid. p. 9

devletin ilgili kıyılarıyla, söz konusu devlete verilen deniz alanlarının arasında makul bir oranın bulunması demektir.⁴³⁸ Orantılılık ilkesinin ilk ortaya çıkış sebebi yan yana kıyıların kıyı uzunluklarının ve projeksiyonlarının farklı sınırlandırma gereksinimi doğurmasıdır. Orantılılık ilkesinin uygulanması için üç şart aranmaktadır. Bunlar;

- Sınırlandırma coğrafyasında bitişik kıyıların olması,
- Bu kıyıların coğrafi olarak düz bir sınırlamaya elverişli olmayacak şeklide çarpık olması,
- Tarafların kıyı uzunluklarının birbirine yakın olması.⁴³⁹

Ancak ilerleyen dönemlerde kullanım alanı genişlemiştir. ⁴⁴⁰Uluslararası Adalet Divanı, karşılıklı kıyılar arasında sınırlandırma yaptığı Libya- Malta, Jan Mayen, ve Eritre-Yemen kararlarında orantılılığı dikkate almıştır.⁴⁴¹

Kıyı uzunluğu değerlendirilirken sınırlamaya esas alınan bölgedeki ilgili kıyı uzunluklarının esas alınması gerektiğine de pek çok mahkeme kararında yer verilmiştir. İlgili kıyı, sınırlandırmaya konu deniz alanlarının kıyıları demektir; Divan, orantılılık testi yaparken yalnızca bu ilgili kıyıları dikkate alır.⁴⁴² Kamerun- Nijerya Deniz Yetki Alanları Sınırlandırma Kararı'nda "sınırlandırmada önemli hususun ülkenin tüm kıyı hattı uzunluğu değil, yalnızca sınırlandırma coğrafyasındaki kıyı hattı uzunluğu olduğu" açıkça deklare edilmiştir.⁴⁴³ Romanya- Ukrayna arasındaki deniz yetki alanlarının sınırlandırıldığı kararda da Divan, Serpent adaları ilgili kıyı olarak dikkate alınmamıştır.⁴⁴⁴ Barbados ve Trinidad- Tobago Kararı'nda da Tahkim Kurulu, ilgili kıyılara vurgu yapıp deniz alanlarının belirlenmesini etkilemesi sebebiyle ilgili kıyıların seçiminin objektif olması gerektiğini vurgulamıştır.⁴⁴⁵

⁴³⁸Yoshifumi TANAKA, Predictability and Flexibility in the Law of Maritime Delimitation, Portland, Oxford and Portland, Oregon, 2006, p.11

⁴³⁹TANAKA, p.177

⁴⁴⁰TANAKA, p. 177

⁴⁴¹TANAKA, p. 177

⁴⁴²AÇIKGÖNÜL, p.102

⁴⁴³Case Concerning the Land and Maritime Boundary Between Cameroon and Nigeria, Judgement, ICJ Reports, 1998, p. 363

⁴⁴⁴Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine), Judgment, I.C.J. Reports 2009, p. 52

⁴⁴⁵Arbitration between Barbados and the Republic of Trinidad and Tobago, relating to the delimitation of the exclusive economic zone and the continental shelf between them, decision of 11 April 2006, p. 212, Erişim Tarihi: 05.07.2019, http://legal.un.org/riaa/cases/vol_XXVII/147-251.pdf

“Kara denize hâkimdir” ilkesini de ana karanın sınırlamaya etkisi kapsamında değerlendirmek mümkündür.⁴⁴⁶ Bu ilkenin çıkış noktası da aslında “doğal uzantı” ilkesidir.⁴⁴⁷ Kıta sahanlığında özellikle belirgin bir şekilde ortaya çıkan bu ilkenin dayanağı Truman Bildirisi’ndeki “*Kıta sahanlığı kıyı devletinin kara ülkesinin uzantısıdır, bu nedenle doğal olarak ona aittir.*” ifadesidir.⁴⁴⁸

Coğrafyanın denizler üzerindeki etkisini incelerken değinilmesi gereken bir başka husus da denize kıyısı olan devletlerin deniz alanları üzerinde hak iddia edebileceğidir. Zira Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Kararı’nda Divan bu hususu açıkça dile getirmiştir.⁴⁴⁹ Ancak kıyıya yakın olan deniz alanları değil de okyanuslar için sınırlandırma söz konusuysa ana karanın etkisi bu deniz alanlarının sınırlandırılmasında etkili değildir. Barbados, Trinidad- Tobago Sınırlandırma Tahkim kararında Tahkim Kurulu bu esası vurgulamıştır.⁴⁵⁰

Coğrafyanın yeniden yapılandırılabilmesi de Uluslararası Adalet Divanı’nın üstünde durduğu ilkelerden birisidir. Buna göre bir devletin denize kıyısı olması sebebiyle elinde olan hakları başka bir devletin lehine yahut başka bir devletin lehine olmaksızın kısıtlanamaz.⁴⁵¹ Romanya- Ukrayna Kararı’nda Divan, Serpent adalarının kıyılarına ilgili kıyı olarak dikkate alınmanın ciddi bir değişiklik yaratacağından bahisle coğrafyayı yeniden şekillendirmeye gireceğini belirtmiş ve kararında bu adaların kıyılarına ilgili kıyı olarak dikkate almamıştır.⁴⁵²

Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki durumu incelendiğinde, ana karanın sınırlamaya etkisi kapsamında ilk olarak Doğu Akdeniz’e olan kıyıların ilgili kıyı olmasından bahisle Doğu Akdeniz’de en uzun kıyılara sahip olması göz önünde bulundurulmalıdır. Türkiye’nin uzun kıyı şeridi sebebiyle bulunduğu coğrafyanın nimetlerinden

⁴⁴⁶Continental Shelf (Tunisia/Libyan Arab Jamahiriya), Judgment, I.C.J. Reports 1982, p. 47

⁴⁴⁷AÇIKGÖNÜL, s.108

⁴⁴⁸1945 US Presidential Proclamation No. 2667, Policy of the United States With Respect to the Natural Resources of the Subsoil and Sea Bed of the Continental Shelf, (1945) 10 Fed. Reg. 12304 Erişim Tarihi:09.07.2019, <https://www.archives.gov/federal-register/codification/proclamations/02668.html>

⁴⁴⁹North Sea Continental Shelf, Judgement, ICJ Reports, 1969, p. 51

⁴⁵⁰Arbitration between Barbados and the Republic of Trinidad and Tobago, relating to the delimitation of the exclusive economic zone and the continental shelf between them, decision of 11 April 2006, P. 233, Erişim Tarihi: 13.03.2019, http://legal.un.org/riaa/cases/vol_XXVII/147-251.pdf

⁴⁵¹AÇIKGÖNÜL, s. 109

⁴⁵²Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine), Judgment, I.C.J. Reports 2009, p. 52

faaydalanması doğalıdır. Doğanın bir devlete bahęettięi değer coğrafyanın yeniden yapılandırılması suretiyle o devletin aleyhine değiştirilemez. Doğu Akdeniz’de kıta sahanlığı ya da münhasır ekonomik bölge özelinde Yunanistan ile yapılacak sınırlandırmalarda Meis Adası’nın sınırlandırmada ilgili kıyı olarak alınması ve tam yetki tanınması halinde Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin kıyılarına oranla çok küçük bir deniz alanından faydalanması söz konusu olacaktır.⁴⁵³ Bununla birlikte üç aşamalı yöntemin uygulanması halinde üçüncü aşama olarak orantılılık testinin uygulanması Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin hâkim olacağı sahayı belirlemek adına önem arz etmektedir.

4.2.5.2. Kapatmama- Kesmeme Prensibi

Hakça ilkelerin içeriğinde yer alan bir başka ilke ise kapatmama-kesmeme ilkesidir.⁴⁵⁴ Kapatmama- kesmeme ilkesi, esasen denize kıyısı olan bir devletin doğanın ona bahęettięi nimetleri kullanmasını engellemenin önüne geilememesidir.⁴⁵⁵ Diğer bir deyişle her devletin kıyısının bulunduğu deniz alanı üzerinde hakkı bulunmaktadır.

Maine Körfezi Kararı’nda Divan kapatmama ve kesmeme ilkesinden bahsederken; kapatmama (non-encroachment) ilkesinden anlaşılması gerekenin her bir devletin kıyısına yakın olan deniz alanlarının (deniz uzantısının) o ülkeye verilmesi, kesmeme (cut-off) ilkesinden anlaşılması gerekeninse her bir devletin kıyısının genel projeksiyonunun kesilmemesi olduğunu dile getirmiştir.⁴⁵⁶

Uluslararası Adalet Divanı, yargılama faaliyetlerinde hakça çözüme ulaşmanın şartlarından bir tanesinin de kapatmama ve kesmeme prensibi olduğunu sık sık kararlarında işaret etmektedir. Barbados ile Trinidad-Tobago arasındaki sınırlandırma davası kararında Tahkim Kurulu, *“izilen geçici eşit uzaklık hattının ayarlanması/kaydırılması sonrasında tespit edilen sınırlandırma hattının kesme etkisi*

⁴⁵³ Benzer görüş için bkz. AÇIKGÖNÜL, s. 113

⁴⁵⁴ TANAKA, p. 76

⁴⁵⁵ Thomas COTTIER, *Equitable Principles of Maritime Boundary Delimitation*, Cambridge, Cambridge University Press, 2015, p. 530

⁴⁵⁶ *Case Concerning Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area (Canada /United States of America)*, Judgment, ICJ Reports, 1984, P. 56

yaratmamasına dikkat edilmelidir. Divan, eşit uzaklık hattını ayarlarken olası kapatma etkilerini gidermelidir” ifadesine yer vermiştir.⁴⁵⁷

Yine Divan, Libya- Malta Deniz Yetki Alanları Sınırlandırma Kararı’nda ise “ *taraflardan birisinin deniz alanının diğer devletin doğal uzantısını kapatmaması ilkesi*” ibaresine yer vererek kapatmama ilkesini işaret etmiştir.⁴⁵⁸

Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Kararı’nda Divan, ülkelerin kıta sahanlıklarının onların topraklarının doğal uzantısı olması ve başka bir devletin topraklarının doğal uzantısına girmemesi gerektiğini belirtmek suretiyle kapatmama- kesmeme prensibine üstü kapalı olarak yer vermiştir.⁴⁵⁹

Yunanistan ve GKRY’nin uluslararası topluma ilan ettikleri haritalar ve üzerinde hak iddia ettikleri deniz alanları düşünüldüğünde Doğu Akdeniz uyuşmazlığında hakça çözüme ulaşmak için kapatmama- kesmeme ilkesinin önemi açıktır. Yunanistan’ın iddia ettiği üzere adalarla Türk kıyıları arasında çizilecek olan eşit uzaklık hattıyla belirlenecek deniz alanları Türkiye’nin büyük oranda açık denizlerle iletişimini kesecek, kendi doğal uzantısı üzerindeki ve mesafe ilkesi uyarınca Türkiye’ye en yakın bulunan deniz alanlarını başka ülkelere bahşedecektir. Bu durum hakça paylaşımdan gerçekleşmesini engelleyecek niteliktedir. Bu sebeple Türkiye’nin olası müzakere yahut anlaşmalarda öne sürebileceği hakça ilkelerden birisi de kapatmama-kesmeme ilkesidir. Bununla birlikte bölgede yer alan önemli limanlar ve bu limanların hinterlandının nasıl etkileneceği de göz önünde bulundurulmalıdır. Türkiye’nin bölgedeki önemli limanları; İskenderun Limanı, Mersin Uluslararası Limanı (MIP) ve Antalya Limanı’dır. Bu limanların önünün kesilmesi demek Türkiye’nin konteyner aktarma limanı kapasitesinin düşmesi anlamına gelmektedir.⁴⁶⁰

4.2.5.3. Adaların Etkisi

1982 BMDHS m. 121’e göre ada, “*Sularla çevrili olan ve sular yükseldiğinde su üstünde kalan, doğal olarak meydana gelmiş bir kara parçasıdır.*” Yine 1982 BMDHS’ne göre insanların oturmasına elverişli olmayan ya da kendisine özgü bir

⁴⁵⁷Barbados v. Trinidad and Tobago, Award of Arbitration Tribunal, (2006), p.193

⁴⁵⁸Continental Shelf (Tunisia/Libyan Arab Jamahiriya), Judgement, ICJ Report, 1982, P.39

⁴⁵⁹North Sea Continental Shelf, Judgement, ICJ Reports, 1969, p. 47

⁴⁶⁰Benzer görüş için: AÇIKGÖNÜL, s. 130

ekonomik yaşantısı bulunmayan kayalıkların münhasır ekonomik bölgesi ya da kıta sahanlığı bulunmamaktadır.⁴⁶¹

1982 BMDHS m. 121/2’de geçen bir diğer husus ise *“adaların karasularının, bitişik bölgelerinin, münhasır ekonomik bölgelerinin ve kıta sahanlığının sınırlandırılmasının diğer kara parçalarına uygulanan yöntemlerle yapılacağı”* kuralıdır. Bu kuralı adalara ana karalara tanınan yetki benzeri bir tam yetki tanınması olarak yorumlamak doğru olmayacaktır. Davanın niteliğine uyuşmazlığın türüne ve bölgenin özelliklerine göre durum değerlendirmeli hakça çözümü sağlayacak maddeler kombine edilerek uygulanmalıdır. Zira UAD, pek çok kararında bu şekilde uygulamalar ve formüller geliştirmiştir.

Adaların deniz yetki alanlarını sınırlandırmaya etkisini incelemek için adaları belli özelliklerine göre sınıflandırmak gerekmektedir.⁴⁶² Hakça ilkelerin uygulanışı açısından adaların hangi özellikleriyle dikkate alındıklarına genel olarak bakılacak olursa;

- Eşit uzaklık hattının doğru tarafında kalan adalar,
- Eşit uzaklık hattının yanlış tarafında kalan adalar,
- Müstakil adalar (Ana karadan oldukça uzak bulunan adalar)
- Ada devletleri⁴⁶³

Bu ada tipleri sınırlı sayıda değildir, her yeni uyuşmazlıkta ada sınıflandırmasına yeni bir unsur eklenebilir. O sebeple ortaya çıkan uyuşmazlıklarda tarafların mahkemenin önüne somut uyuşmazlığı etkileyebilecek tüm durumları tespit edip, getirmeleri gerekmektedir.

1982 BMDHS’nin 46. maddesinde Takımada Devleti, *“bütünüyle bir veya bir çok takımadadan oluşan ve başka adaları da ihtiva edebilen bir devlet”* olarak tanımlanmış; takımada kavramı ise, *“birbirleri ile olan bağları coğrafi, ekonomik ve politik yönden bir bütün oluşturacak derecede sıkı olan veya tarihi açıdan bu şekilde kabul edilen ada kısımlara, bunlara bitişik sular ve diğer doğal unsurlar da dahil*

⁴⁶¹1982 BMDHS, m. 121/3

⁴⁶²TANAKA, s. 185

⁴⁶³TANAKA, s. 185

olmak üzere, bir adalar grubu anlaşılır.” şeklinde tanımlanmıştır. Hangi adaların takımda olarak anılacağı bu tanım kapsamında son derece net bir şekilde belirlenebilir. Öncelikle takımda devletin bütün parçalarının adalardan müteşekkil olması önem arz etmektedir. Deniz yetki alanları sınırlandırma rejiminde takımda devletlerinin deniz alanlarıyla bölünemez bir bütün olarak nitelendirildikleri görülmektedir. Buna karşılık ana karası ve adaları bulunan devletlerin deniz alanlarının sınırlandırılmasında önem arz eden husus ise bu adaların ana karaya olan yakınlıklarıdır. Ana karayla ekonomik ve siyasi anlamda bütünlük arz eden adalar sınır çizilirken ana kara gibi değerlendirilirken ana karayla ekonomik ve siyasi bütünlük arz etmeyen adalar için farklı sınırlandırma türleri mevcuttur.⁴⁶⁴ En sınırlı yetkinin tanındığı adalar ise başka bir devletin ana karasına kendi egemenliğinde olduğu ülkenin ana karasından daha yakın olan “yanlış tarafta” olarak nitelendirilen (wrong side) adalardır.⁴⁶⁵ UAD kararlarında genellikle bu adalara cep alanlar öngörüldüğü yani sınırlı etki tanındığını görülmektedir. Zira 2001 yılında verilen Katar-Bahreyn Kararı’nda ise UAD, Fasht al Azm adasına hattın Katar’a çok yaklaşacağı gerekçesiyle, hakkaniyete uygun olmayacağı için tam etki tanımamış; diğer taraftan tam tersi bir durumun oluşmaması için sınırlı etki tanımayı uygun görmüştür.⁴⁶⁶ 2007 yılında UAD tarafından verilen Nikaragua- Honduras Kararı’nda ise Nikaragua ile Honduras arasındaki sınırlandırma davasında Divan, Bobel, Savanna, Port Royal ve South adalarına 12 millik karasuları tanımış ancak kıta sahanlığı ya da münhasır ekonomik bölge tanımamıştır.⁴⁶⁷

⁴⁶⁴AÇIKGÖNÜL, s.168

⁴⁶⁵AÇIKGÖNÜL, s.182

⁴⁶⁶Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar/Bahreyn (Qatar/Bahreyn), Judgement (2001), ICJ Reports, p.44

⁴⁶⁷Territorial and Maritime Dispute Between Nicaragua and Honduras in the Caribbean Sea (Nicaragua v. Honduras), Judgment, ICJ Reports 2007, p.96

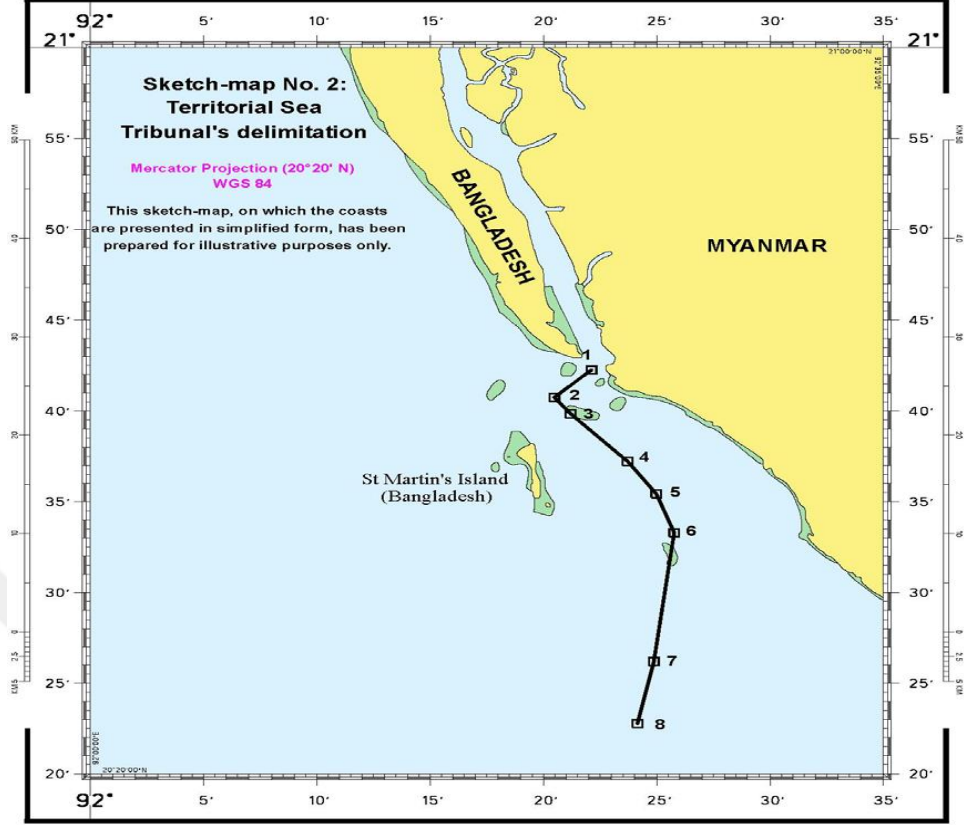
Uluslararası Adalet Divanı'nın önüne gelen davalarda adalar konusunda verdiği kararlara ve yaptığı tespitlere bakacak olursak;

- Nikaragua- Honduras kararında, öncelikle egemenlikleri tartışmalı olan adaların Honduras'a verilmesine karar vermiştir. Divan, sınır çizimi konusunda iki devletin de önerdiği sınırı reddetmiş ve bisektör yöntemini kullanarak sınırı çizmiştir. Çizilen bu hatla egemenliği Honduras'a ait olan bu adalar Honduras deniz yetki alanları sınırının ötesinde kalmıştır. Bu alanlarda adalara tanınacak yetkiye ilişkin olarak Divan, adalara 12 millik bir karasuyu tanımlarken, Nikaragua'nın egemenliğinde bulunan Edinburg adası arasında kalan bölüm için eşit uzaklık prensibini uygulamıştır.⁴⁶⁸
- Uluslararası Adalet Divanı, Maine Körfezi Kararı'nda hakça bir paylaşım yapılırken adaları, kayaları, kıyı projeksiyonlarının dikkate alınmaksızın yapılamayacağını belirtmiştir.⁴⁶⁹ Yani UAD bu kararıyla adaları sınırlandırmada pek çok yönüyle ele aldığını belirtmiştir.
- Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi'nde görülen Bangladeş-Myanmar Sınırlandırma Kararı'nda, Myanmar St. Martin adasının ters tarafta olduğunu ve buna göre karasuları konusunda sınırlı etki tanınması gerektiğini savunmuş; Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi ise bunu karasularının sınırlandırılmasında adaların sınırlı olarak dikkate alınması halinde deniz alanları sınırlamasındaki rolünün çok küçüleceğinden bahisle reddetmiştir.⁴⁷⁰

⁴⁶⁸Territorial and Maritime Dispute Between Nicaragua and Honduras in the Caribbean Sea (Nicaragua v. Honduras), Judgment, ICJ Reports 2007, P. 107

⁴⁶⁹Case Concerning Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area (Canada /United States of America), Judgment, ICJ Reports, 1984, P. 87

⁴⁷⁰Delimitation of the maritime boundary in the Bay of Bengal (Bangladesh/Myanmar), Judgment, ITLOS Reports 2012, p.51

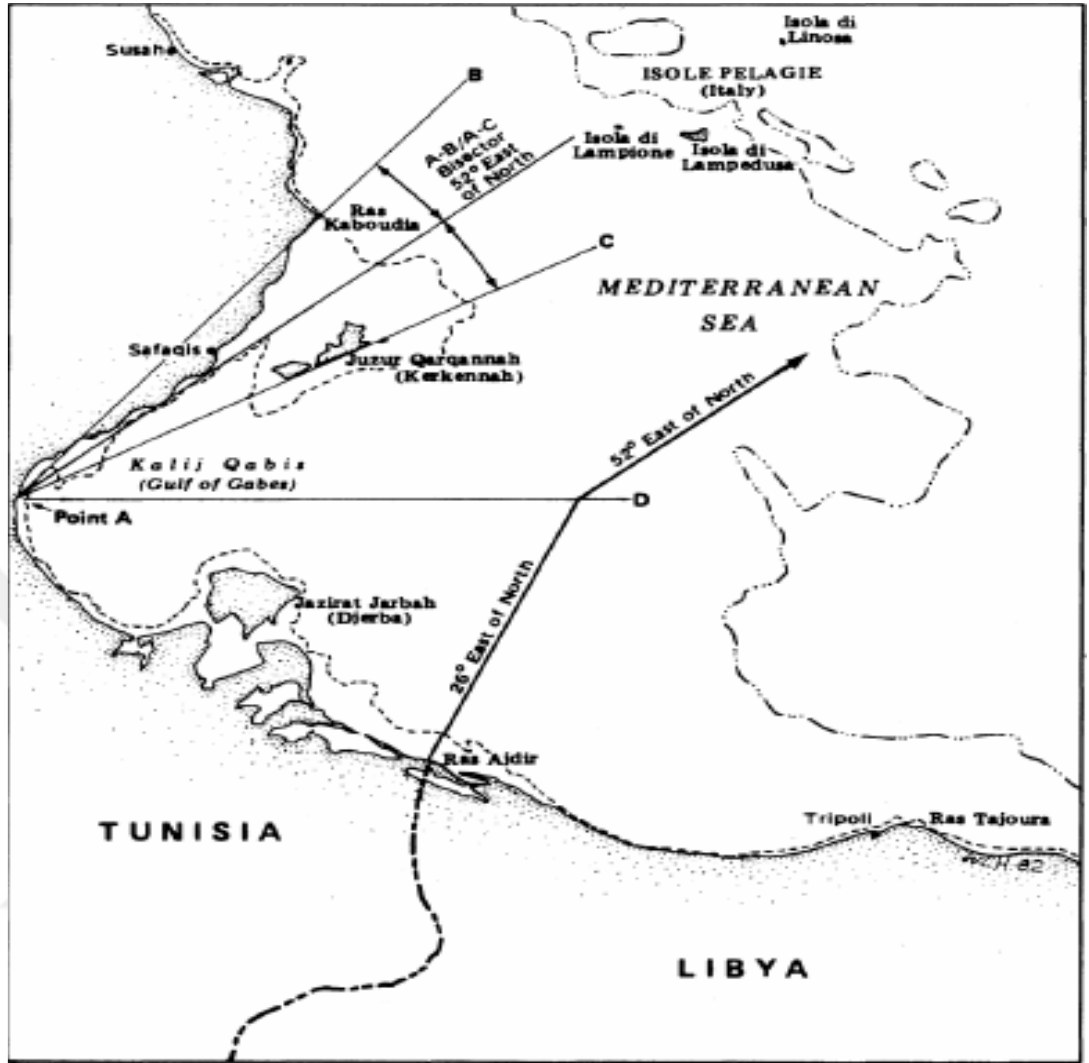

Şekil 4.11: Bangladeş- Myanmar Deniz Alanları Sınırlandırması⁴⁷¹

- Tunus-Libya Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Kararı'nda Divan ana kara ile siyasi ve ekonomik bütünlük arz eden Jerba Adası kıyılarını da kıyı uzunluğunun belirlenmesinde hesaba katmıştır. Ancak yine Tunus' a ait olan Kerkennah Adasını kıyı uzunluğu hesaplanırken dikkate almamıştır.⁴⁷² Bu kararda Divan, Jerba adasına tam etki tanımıştır.

⁴⁷¹Delimitation of the maritime boundary in the Bay of Bengal (Bangladesh/Myanmar), Judgment, ITLOS Reports 2012, p.57

⁴⁷²Continental Shelf (Tunisia/Libyan Arab Jamahiriya), Judgement, ICJ Report, 1982, p. 89

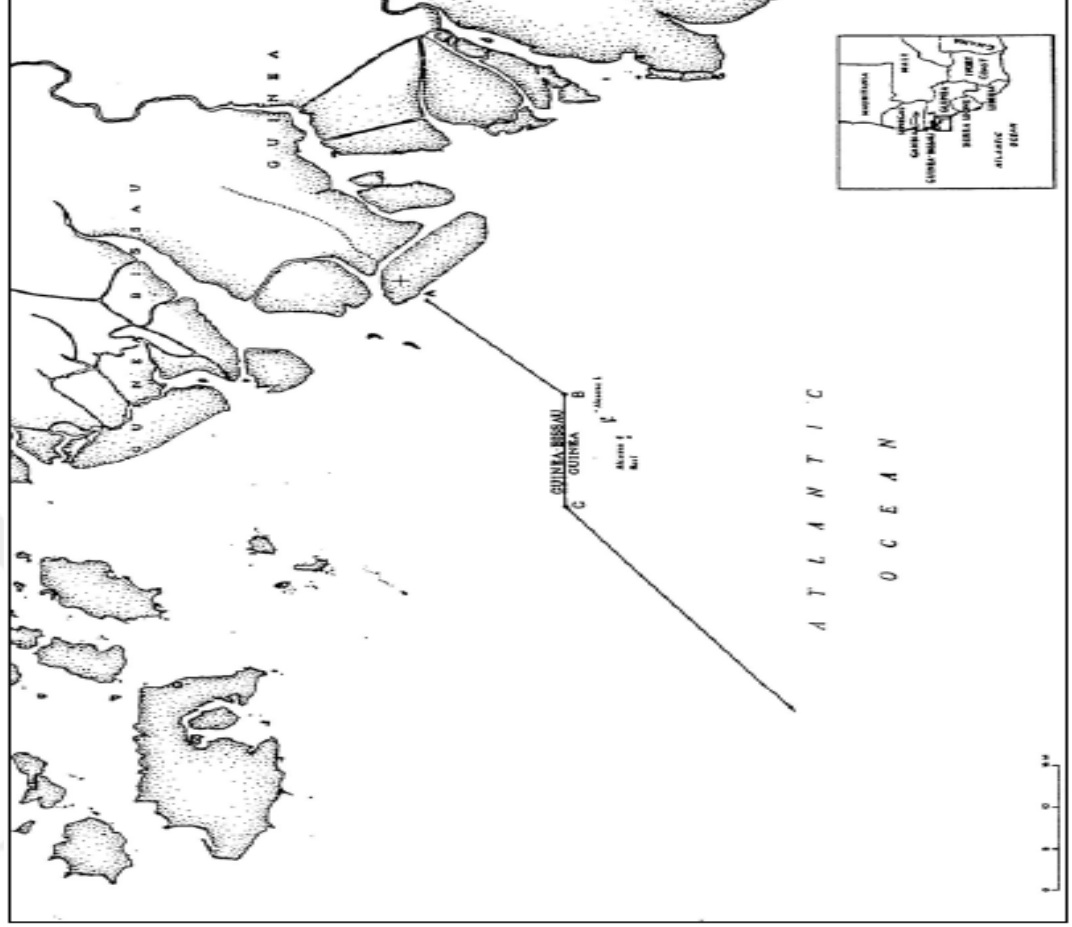

Şekil 4.12: Tunus- Libya Kıta Sahaneliği Sınırları⁴⁷³

- Gine ile Gine-Bissau arasındaki sınırlandırma kararında Tahkim Kurulu, anakaraya çok yakın olan adaları anakaranın parçası olarak değerlendirmiş ve kıyıyı buna göre belirlemiştir.⁴⁷⁴ Bu kararda Tahkim Kurulu adalara tam etki tanımıştır.

⁴⁷³Continental Shelf (Tunisia/Libyan Arab Jamahiriya), Judgement, ICJ Report, 1982, p. 83

⁴⁷⁴Thomas COTTIER, *Equitable Principles Of Maritime Boundary Delimitation The Quest for Distributive Justice in International Law*, Cambridge University Press, 2015, s. 293

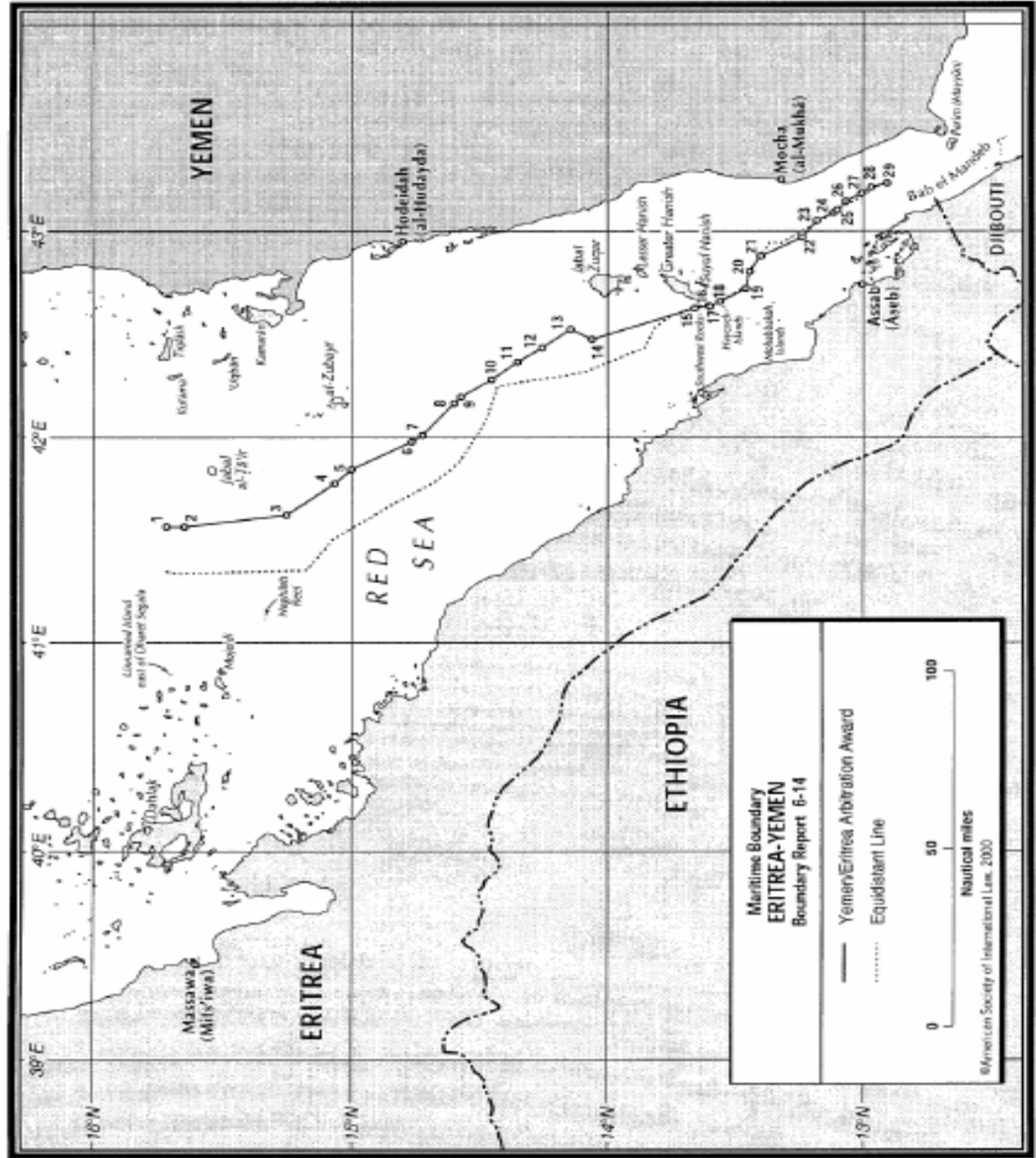

Şekil 4.13:Gine ile Gine-Bissau Arasındaki Sınırlandırma⁴⁷⁵

- Eritre ile Yemen arasındaki davada Eritre'nin egemenliğindeki 350 kadar ada ve adacıklardan oluşan Dahlak Adaları, tarafların da anlaşması üzerine, Eritre anakarasının bir parçası olarak kabul edilmiştir. Bu sebeple, deniz yetki alanları sınırlandırılırken esas hattın çiziminde Dahlak Adalarının dış sınırı dikkate alınmıştır.⁴⁷⁶ Bu davada Divan Dahlak Adaları'na tam etki tanımıştır.

⁴⁷⁵KAYA, s. 99

⁴⁷⁶Barbara KWIATKOWSKA, "The Eritrea-Yemen Arbitration: Landmark Progress in the Acquisition of Territorial Sovereignty and Equitable Maritime Boundary Delimitation", Ocean Development & International Law, Vol. 32, 2001, s. 9

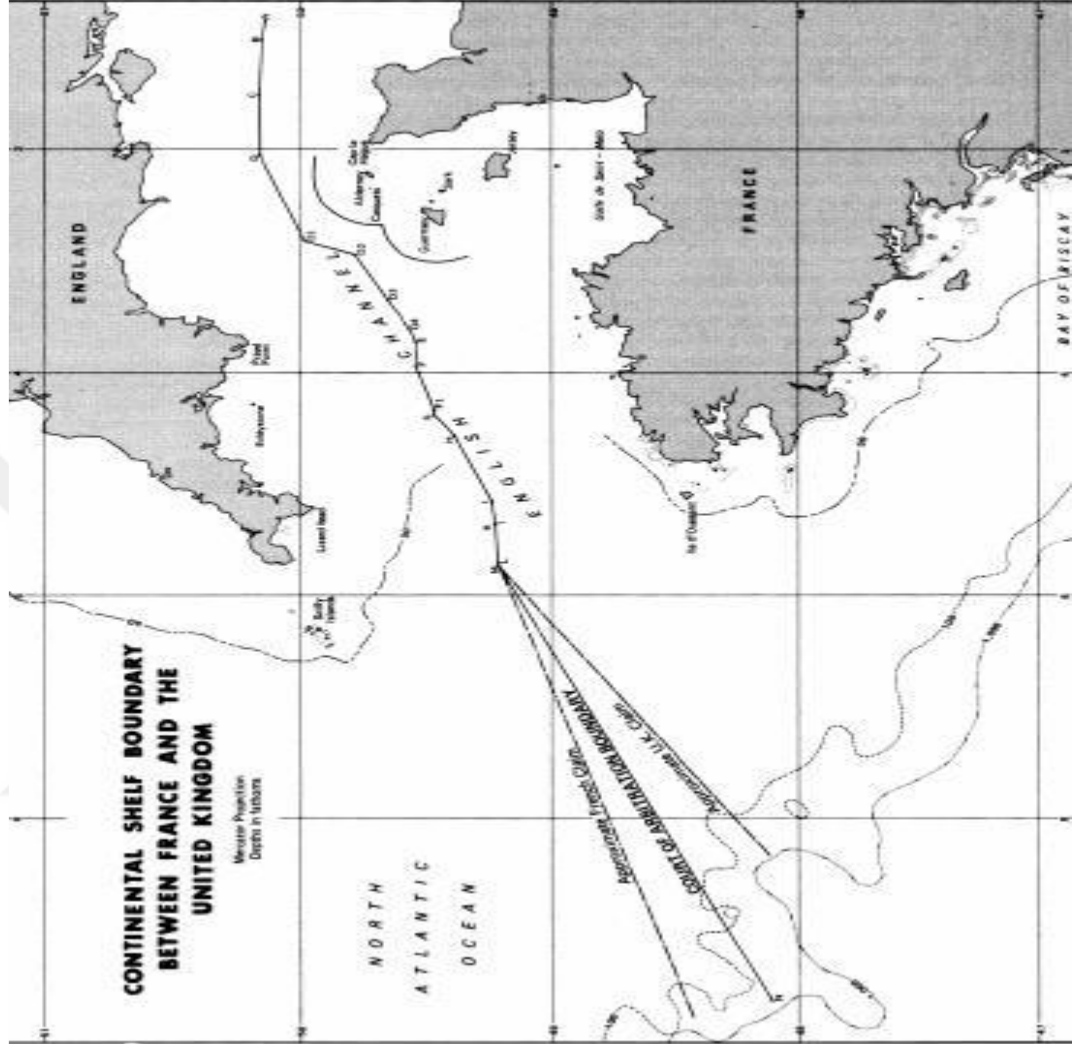

Şekil 4.14: Eritre Yemen Deniz Sınırları⁴⁷⁷

- Katar- Bahreyn Deniz Yetki Alanları Sınırlama Kararı'nda Divan, “Adalar, büyüklüklerinden bağımsız olarak, bu bakımdan aynı statüye sahiptirler ve bu nedenle diğer kara bölgeleri ile aynı denizcilik haklarını oluştururlar.” ifadesine yer vermek suretiyle adalara tanınan hakların onların boyutlardan arı olduğunu vurgulamıştır.
- İngiltere- Fransa arasındaki Manş Denizi Sınırlandırma Davası'nda Kanal Adaları'nın ters tarafta bulunması sebebiyle adalara sınırlı etki tanınmıştır.

⁴⁷⁷Ibid. s.16

Sınırlama İngiltere ve Fransa ana karalarından eşit uzaklık hattı çizmek suretiyle yapılmış; Kanal Adaları'na 12 millik cep alanlar bırakılmıştır.⁴⁷⁸

Şekil 4.15: Manş Denizi Sınırlandırma Alanları⁴⁷⁹

Yunanistan ve GKRY'nin tezleri değerlendirilirken adalara verilecek yetkinin nasıl olacağı Ege için önemli olduğu kadar Doğu Akdeniz için de önemlidir. Yunanistan tezleriyle birlikte uluslararası topluma deklare ettiği haritalarda kendisine tahsis ettiği deniz alanlarını Meis, Karaada ve Fener adasına dayandırmaktadır.⁴⁸⁰

⁴⁷⁸Delimitation of the Continental Shelf between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, and the French Republic. 1977. Reports of International Arbitral Awards. Vol.XVIII., p.22

⁴⁷⁹KAYA, s.71

⁴⁸⁰Çağatay ERCİYES, Maritime Issues, Maritime Boundry Delimitation,& Turkey's Off-Shore Activities in the Eastern Mediterranean, Erişim Tarihi:05.07.2019, http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/maritime-delimitation-10-5-2019-presentation.pdf , p.17

Şekil 4.16: Yunanistan'ın Meis'e dayandırarak iddia ettiği deniz yetki alanlarını gösterir harita⁴⁸¹

Öncelikle Meis'e ilişkin bir egemenlik tartışması olmamakla birlikte Karaada ve Fener adası konusunda egemenliğin kimde olduğuna dair farklı görüşler bulunmaktadır. Bu adaların, karasuyuna sahip oldukları kabul edilmekle birlikte, çeşitli kıstaslara göre, örneğin üzerlerinde iskân olup olmaması, Doğu Akdeniz'de Yunan kıyılarından çok uzakta, ancak Türk kıyılarının dibinde olmak suretiyle “ters tarafta bulunmaları” gibi durumlar sebebiyle kıta sahanlıkları olup olmadığı tartışmalıdır.⁴⁸² Fener Adası'nın Anadolu kıyısına mesafesi 3,3 mil, üzerindeki Türk egemenliği tartışmasız olan Sariada'ya mesafesi 1.900 metre, Meis Adası'na mesafesi ise 3.700 metredir.⁴⁸³ Benzer bir durum Meis'e mesafesi 5.200 metre olan Karaada için de söz konusudur.⁴⁸⁴ Meis'ten jeolojik ve jeomorfolojik olarak ayrılmış olan Karaada, Meis gibi müstakil bir ada

⁴⁸¹Çağatay ERCİYES, Maritime Issues, Maritime Boundry Delimitation, & Turkey's Off-Shore Activities in the Eastern Mediterranean, Erişim Tarihi: 05.07.2019, http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/maritime-delimitation-10-5-2019-presentation.pdf, p.17

⁴⁸²Gökhan AK, Meis, Karaada Ve Fener Adası'nın Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sorununa Muhtemel Etkileri, S.135, Uluslararası Hukuk ve Politika Cilt. 11, Sayı. 41, S. 123-151, 2015

⁴⁸³Sertaç Hami BAŞEREN, Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset, (Ali Kurumahmut, Karaada, Meis ve Fener Adası), AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 2013, s. 327

⁴⁸⁴BAŞEREN, KURUMAHMUT, s. 327

statüsündedir.⁴⁸⁵ Karaada, Anadolu sahiline 5.350 metre, tartışmasız Türk egemenliğindeki adalardan biri olan Gürmenli'ye ise 4.200 metre mesafededir.⁴⁸⁶ Anadolu kıyısına mesafesi 1.950 metre olan Meis Adası gibi Karaada ve Fener Adası da Anadolu'nun doğal uzantısı üzerindedir.⁴⁸⁷ Karaada ve Fener adasının egemenliğinin tartışmalı olmasının en önemli sebebi Lozan Barış Anlaşması m. 15'tir. Lozan Barış Anlaşması m. 15'te "*Türkiye aşağıda sayılan Adalar üzerindeki tüm hak ve senetlerinden İtalya yararına vazgeçer: Bugün İtalya'nın işgali altında bulunan Astampalya (Astropalia), Kodoş (Rhodes), Kalki (Calki), Skarpanto, Kazos (Casso), Piskopis (Tilos), Misiros (Misyros), Kalimnos (Kalymnos), Lcros, Patmos, Lipsos (Lipso), Sombeki (Simi) ve İstanköy (Kos) Adaları ile bunlara bağlı olan adacıklar ve Meis (Castellorizo) Adası*"⁴⁸⁸ denilmek suretiyle İtalya egemenliğine geçen adalar tek tek lafzen sayılmıştır. Jeolojik ve jeomorfolojik olarak Meis'ten bağımsız bulunan Fener adası ve Karaada ise bu maddede sayılmamaktadır.⁴⁸⁹ Ayrıca maddede lafzen "Meis'e bağlı" ifadesi de kullanılmamıştır. İtalya'dan Yunanistan'a yapılan egemenlik devri düşünüldüğünde Karaada ve Fener adasının egemenliğinin Lozan'la devredilmediği görülmektedir.⁴⁹⁰ Karaada (Rho) ve Fener adasının (Hypsili) egemenliği 4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan sözleşmesi ile devredilmiştir.⁴⁹¹

⁴⁸⁵Sertaç Hami BAŞEREN, Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset,(Ali Kurumahmut, Karaada, Meis ve Fener Adası) , AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 2013, s. 327

⁴⁸⁶Ibid. s.327

⁴⁸⁷Ibid. s.327

⁴⁸⁸Lozan Barış Antlaşması, m. 15, sam.baskent.edu.tr/belge/Lozan_TR.pdfErişim Tarihi:14.03.2019

⁴⁸⁹Lozan Barış Antlaşması, m. 15

⁴⁹⁰Sertaç Hami BAŞEREN, Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset,(Ali Kurumahmut, Karaada, Meis ve Fener Adası) , AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 2013, s. 330

⁴⁹¹4 Ocak 1932 tarihli Türk- İtalyan Sözleşmesi, Erişim Tarihi: 30.03.2019 <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2313.pdf>

Şekil 4.17: Meis, Karaada ve Fener adası⁴⁹²

Uluslararası hukuka göre egemenlik devrinin tamamlanması için egemenliği devreden anlaşmanın akabinde fiili egemenliğin de kurulmuş olması gereklidir.⁴⁹³ İtalya bu adada fiili egemenliği hiçbir zaman kurmamıştır. Yalnızca Fener adası üzerinde Osmanlı zamanından beri işletile gelen bir fener mevcuttur, Karaada ise 1996 yılına kadar gayrimeskûndur.⁴⁹⁴ Velez ki bu egemenlik devri geçerli kabul edilsin; İtalya Yunanistan’la 10 Şubat 1947’de yaptığı Paris Barış Anlaşmasının 14. maddesiyle Meis ve bağlı adacıklarını devretmiş, aynı sözleşmenin 43. maddesiyle de Karaada ve Fener adası üzerindeki haklarından lehdarını belirtmeksizin vazgeçmiştir. Paris Barış Antlaşması’nın 43. maddesinde, “İtalya 24 Temmuz 1923’te imzalanan Lozan Antlaşması’nın 16’ncı maddesi gereğince sahip olabileceği bütün hak ve yükümlülüklerden vazgeçer.” ifadesi yer almaktadır. Buna göre İtalya 4 Ocak 1932 sözleşmesiyle egemenliğini devraldığı adalar üzerindeki haklarından -Meis’in bitişik adası olmamaları sebebiyle- yararlanıcısı belirli olmaksızın feragat etmiştir. Zira Lozan’ın 16. maddesinde “*Türkiye işbu andlaşmada belirtilen sınırlar dışında bulunan*

⁴⁹²Uluslararası Deniz Hukukunda Kıyı Devletinın Gemilere El Koyma Yetkisinin Sınırları Sempozyumu, Orsam, Erişim Tarihi: 05.07.2019, http://www.avklaw.com/wp-content/uploads/2011/11/201238_orsamkitap2_karadeniz.pdf

⁴⁹³Sevin TOLUNER, Milletlerarası hukuk Dersleri, 4. Baskı, İstanbul, 1989, s.8, Aktaran: Ali KURUMAHMUT, s. 328

⁴⁹⁴Ibid. s.334

topraklar üzerindeki ya da bu topraklara ilişkin olarak, her türlü haklarıyla sıfatlarından ve egemenliği işbu andlaşma ile tanınmış adalardan başka bütün öteki adalar üzerindeki her türlü haklarından ve sıfatlarından vazgeçmiş olduğunu bildirir; bu toprakların ve adaların geleceği, ilgililerce düzenlenmiştir ya da düzenlenecektir..." ifadesi yer almaktadır. Burada bahsedilen ilgililerden birisinin de Türkiye olduğu Lozan Andlaşması tutanakları, andlaşma metninin ilk ve son hali okunduğunda açıkça görülecektir. Lozan'ın 16. maddesi ile İtalya kazandığı hukuki statü ile 1932 Andlaşmasını yapmış ve Paris Barış Anlaşması'nın 43. maddesi ile de 4 Ocak 1932 Sözleşmesi ile elde ettiği haklardan yararlanı belirtmeksizin vazgeçmiştir.⁴⁹⁵ Zira 4 Ocak 1932 Sözleşmesi'nin başlangıcında geçen "*Lozan Muahedenamesinin olbaptaki ahkâmının tefsiri neticesinde, ciheti aidiyeti aralarında bir ihtilâf mevzuu teşkil etmiş bulunan mezkûr adacıkları ihata eden kara sularının tahdidine tevessül etmeğe karar vermişlerdir.*"⁴⁹⁶ ifadesi açıkça bu sözleşmenin Lozan'ın verdiği yetkiyle onun ardılı niteliğinde yapıldığını göstermektedir.

Türkiye'nin bu konuda aşamalı bir sistem izlemesi esasen uygun olacaktır. Öncelikle adaların egemenliği konusunda gerekli incelemeler yapılmalı, bu konudaki tezleri güçlendirecek hukuki dayanaklar ve fiili durumlar öne sürülmeli egemenlik yetkisinin sahibi belli olduktan sonra adalara tanınacak yetkinin niteliği konuşulmalıdır. Karaada ve Fener adasının Türk egemenliğinde olduğunun ispatlanması Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de var olan haklarını anlaşılmaya taşınması adına önemli bir etken olacaktır.

4.2.6. Uti Possidetis Juris

Uti possidetis juris doktrini, ayrılma veya parçalanma nedeniyle ortaya çıkan devletlerin ardışık olması halinde, bölge egemenliğinin, sömürgeci seleflerden haleflere geçişinin daha önce var olan sınırların korunması suretiyle yapılması demektir.⁴⁹⁷ *Uti possidetis juris* ülkesel bütünlüğü ifade eden ilkedir. 1986 tarihli Burkina Faso ve Mali

⁴⁹⁵Ibid. s. 332

⁴⁹⁶4 Ocak 1932 tarihli Türk- İtalyan Sözleşmesi, Erişim Tarihi: 30.03.2019 <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2313.pdf>

⁴⁹⁷Arman SARVARIAN, UtiPossidetis Iuris in the Twenty-First Century: Consensual or Customary International Journal On Minority And Group Rights 22 (2015) 511-532, s.512

arasındaki sınır uyumsuzluğuna ilişkin UAD Kararı'nda *uti possidetis juris* ilkesine ilişkin şu değerlendirmelerde bulunmuştur:

- İki tarafta koloni döneminden kalan sınırlandırmayı koruma konusunda anlaştığı için Divan, *uti possidetis juris* ilkesini göz önünde bulundurmak zorundadır.⁴⁹⁸
- İlke ilk olarak İspanyol sömürgesindeki tek bir metropolitan devletten ayrılan Amerikan devletleriyle ortaya çıkmıştır.⁴⁹⁹
- İlke yalnızca belirli bir uluslararası hukuk sistemine ilişkin özel bir kural değildir. Bu ilke nerede olursa olsun bağımsızlık kazanma olgusuyla bağlı olan genel bir ilkedir.⁵⁰⁰
- Bu ilkenin bariz amacı, yeni devletlerin bağımsızlık ve istikrarını, yönetim gücünün geri çekilmesini takiben sınır mücadeleleriyle kaybetmelerini engellemektir.⁵⁰¹

İlkenin özünde ülkenin varoluşunda bağımsızlık anındaki sınırların korunması vardır. Bu sınırlar aynı egemen devlete tabi idari yapılarla sömürge sınırlarından farklı değildir.⁵⁰²

Bu ilke daha önce koloni ülkeler için uygulamaya konulmuştur.⁵⁰³ Sömürge bir ülke bağımsızlık talebiyle ortaya çıktığında, sömürgeyken sahip olduğu sınırlarını korumaya devam eder.⁵⁰⁴ *Uti possidetis juris* ilkesinin sadece sömürgeci imparatorluklardan ayrılan devletlere uygulanacağını savunmak aslında bir bakıma bazı sosyolojik ve tarihsel gerçeklikleri reddetmek olacaktır. Fransız akımının etkisiyle milliyetçiliğin baş göstermesi pek çok sömürgeci olmayan imparatorluğun dağılmasına da sebep olmuştur. Bunlara Avusturya İmparatorluğu, Çarlık Rusya'sı ve Osmanlı İmparatorluğu örnek gösterilebilir. Bahsedilen sömürgeci anlayıştan çok tebaa anlayışıyla yönetilen imparatorlukların dağılımı sırasında self determinasyon ilkesinin öne çıkmış olması *uti*

⁴⁹⁸Frontier Dispute, Judgment, I.C.J. Reports 1986, p. 15

⁴⁹⁹Ibid. p. 15

⁵⁰⁰Ibid. p. 15

⁵⁰¹Ibid. p. 15

⁵⁰²Ayşe Nur TÜTÜNCÜ, El Salvador ve Honduras Arasındaki Kara, Ada ve Deniz Sınırlarına İlişkin Uyuşmazlık, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Yıl:12, Sayı:1-2, 1992, s. 95

⁵⁰³MALANCZUC, p. 162

⁵⁰⁴Abdullah KIRAN, Uluslararası Hukukta Devletleri Tanıma ve Tanıma Teorileri, S. 938, Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Journal of Social Sciences of Muş Alparslan University Yıl/Year: 2017, Cilt/Volume: 5, Sayı/Number: 3

possidetis juris'in uygulama alanının olmadığı anlamına gelmemelidir. Ayrıca *uti possidetis juris*, self determinasyon ilkesinden önce, Amerika kıtasındaki İspanyol sömürgelerinin özgürlüklerini kazandıkları dönemde ortaya çıkmıştır. Daha sonra Afrika kıtasının özgürleşmesinde geniş olarak kendine yer bulmuştur.

Uluslararası Adalet Divanı, “*Uti possidetis juris*” doktrinini Nikaragua- Honduras Kararı’nda ele almıştır.⁵⁰⁵ Buna göre Nikaragua ve Honduras devletleri kuruldukları tarihte Nikaragua ve Honduras şehirleri olarak bulunan toprakların egemenliğine sahiptir.⁵⁰⁶ Nikaragua ve Honduras’tan tam yetkili görevlilerin yer aldığı bir kurul sınırları dostane yollardan belirlemek üzere toplanmıştır.⁵⁰⁷ Honduras, Nikaragua’yla aralarında “*Uti possidetis juris*” gereğince deniz alanları sınırının bulunduğunu beyan etmiştir.⁵⁰⁸ Nikaragua ise 1821’deki pozisyonun “*Uti possidetis juris*” gereğince korunmasının hakkaniyete aykırı olduğunu belirtmiştir.⁵⁰⁹ Divan tarafından “*Uti possidetis juris*” doktrinine dayanılmak suretiyle eskiden 15’inci paralelin kuzeyinde İspanya’ya ait olan adalar, yeni Honduras Cumhuriyeti’nin adaları olarak kabul edilmiştir.⁵¹⁰

Bu doktrinin göz önünde tutulabileceği coğrafyalardan birisi de Doğu Akdeniz’dir. *Uti possidetis juris* ilkesi Osmanlı İmparatorluğu’ndan ayrılan Yunanistan ve Türkiye arasında ne oranda uygulanabilir bunu belirlemek için öncelikle fiili olarak yönetimin kimde olduğuna bakılmalı ve egemenliği geçiren sözleşmelere eğilmeli, bu sözleşmeler tüm detaylarıyla yorumlanmalıdır. 4.4.1.5. Bölümünde bahsedildiği üzere bölgedeki adaların İtalya’ya Lozan’la egemenliği devredilirken Karaada ve Fener adası sayılmamaktadır.⁵¹¹ Ayrıca Meis’in bağlı adacıkları gibi bir ifade de yer almamaktadır.⁵¹² Kaldı ki Karada ve Fener adası Meis’ten ayrı jeolojik ve jeomorfolojik yapıya sahip iki adadır. Bu adaların egemenliği 4 Ocak 1932 Türk-İtalyan Sözleşmesi ile

⁵⁰⁵Territorial and Maritime Dispute between Nicaragua and Honduras in the Caribbean Sea (Nicaragua v. Honduras), Judgment, I.C.J. Reports 2007, p.4

⁵⁰⁶Ibid. p.18

⁵⁰⁷Ibid. p.19

⁵⁰⁸Ibid. p.30

⁵⁰⁹Ibid. p.32

⁵¹⁰Ibid. p.97

⁵¹¹BAŞEREN, KURUMAHMUT, s.330

⁵¹²BAŞEREN, KURUMAHMUT, s.331

devredilmiştir.⁵¹³ Akabinde Paris Barış Andlaşması'nın 43. maddesi ile İtalya bu adalar üzerindeki haklarından yararlanıcısını belirtmeksizin vazgeçmiştir. Bu adaların egemenliği tartışmaya açık kabul edilirse; taraflar haklarını Uti Possidetis Juris'e de dayandırabilirler. Nitekim bahsi geçen adalar Osmanlı İmparatorluğu topraklarıyken pek çok sömürgeye sahip İtalya tarafından belli bir süre egemenliği ele geçirilmiştir. Sonrasında bu egemenlik hakkında feragat edilmiştir. Lakin bu feragatın akabinde Türkiye tarafından bir iddia ortaya atılmamış ya da bir fiili durum yaratılmamıştır. Doğu Akdeniz'in deniz yetki alanları belirlenirken önemli stratejik kazanımlar sağlayabilecek bu adaların egemenliği üzerine oluşturulacak tezler büyük önem taşımaktadır.

Doğu Akdeniz'deki Karaada ve Fener adası egemenlik uyuşmazlığında Uti Possidetis Juris doktrininin Türkiye'nin tezlerini güçlendirebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Zira Osmanlı döneminden itibaren Fener adası üzerinde bir Fener'in işletilmiş olması ve Karaada'nın gayrimeskûn olması devletlerin halefiyeti kuralı gereği Osmanlı'nın halefi olan Türkiye'nin bu bölgeler üzerinde fiili egemenliği olduğunu kanıtlar niteliktedir.⁵¹⁴

4.3. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Uyuşmazlık Kapsamında Kullanabileceği Enstrümanlar ve Etkileri

Kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge kavramları farklı tarihsel süreçleri aşmış olsalar da denizlerdeki egemenlik sahası olarak betimledikleri bölge esasen çakışmaktadır. Her ikisi de karasularının bitiş noktasını başlangıç noktası kabul eder, içlerinde bitişik bölge gibi değişik yetkiler içeren deniz alanlarını elimine ederler.

Münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığının kıyıdaş devlete sağladıkları münhasır haklardan deniz yatağı ve deniz yatağının altıyla ilgili olan haklar örtüşmektedir. Bunun yanında münhasır ekonomik bölge su kütesini de içerirken kıta sahanlığı su kütesine ilişkin özel ve münhasır bir yetki düzenlemez; kıyıdaş devleti uluslararası hukukun genel kurallarına tabi kılar.

⁵¹³ BAŞEREN, KURUMAHMUT, s.332

⁵¹⁴ BAŞEREN, KURUMAHMUT, s.334

Şekil 4.18: Kıta sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölgenin Kesiştiği Noktalar⁵¹⁵

Uluslararası Adalet Divanı, Jan Mayen Kararı'nda Libya- Malta Kararı'na atıf yapmak suretiyle, kıta sahanlığıyla münhasır ekonomik bölge kavramlarının günümüz hukukunda birbirleriyle bağlantılı olduğunu ve bu sebeple mesafe esasının sınırlandırmada öne çıktığını vurgulamıştır.⁵¹⁶ Barbados ile Trinidad, Tobago Kararı'nda ise Tahkim Kurulu, münhasır ekonomik bölge kavramının ortaya çıkmasıyla mesafe ölçütü önem kazanmış olsa da doğal uzantı esasının tamamen ortadan kalkmış sayılmayacağını belirtmiştir.⁵¹⁷ Uluslararası yargı organları her ne kadar tanımlamalar ve bakış açıları değişse de kararlarında kullandıkları hukuki mefhumların yanı sıra bilimsel gerçeklerden de faydalanmaktadır.⁵¹⁸

Bir devletin kıta sahanlığı sebebiyle deniz yatağı ve altında edindiği haklar, ilan edilebilecek münhasır ekonomik bölge ile çakışabilir. Bu sebeple kıta sahanlığı sınırlandırması yapılırken dikkate alınan hususlardan birisi de münhasır ekonomik

⁵¹⁵ PAMİR, S. 11

⁵¹⁶ Maritime Delimitation in the Area between Greenland and Jan Mayen, Judgment, I.C.J. Reports 1993, p.24

⁵¹⁷ Barbados v. Trinidad and Tobago, Award of Arbitration Tribunal, (2006), p.211

⁵¹⁸ Xuexia LIAO, Evaluation of Scientific Evidence by International Courts and Tribunals in the Continental Shelf Delimitation Cases, Ocean Development & International Law. Apr-Jun2017, Vol. 48 Issue 2, p. 136-157., p. 136

bölgenin uzanabileceği genişliktir. UAD'nın kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge için ortak sınır belirlediği pek çok karar vardır.⁵¹⁹ Bu durum esasen münhasır ekonomik bölgenin kıta sahanlığını da kapsadığı anlamına gelmez. Yani Doğu Akdeniz'de Türkiye hangi hukuki enstrümanı kullanmayı tercih ederse diğeriyle bağlantılı olduğunu da göz önünde bulundurarak bu tercihi yapmalıdır.

Bu sebeple Türkiye hukuki enstrüman seçimi yaparken en sağlam dayanaklarla Doğu Akdeniz üzerinde hak iddia edebileceği enstrümanı seçmelidir. Kıyıya olan mesafe gibi her iki kavram için de ortak olan unsurlara deniz yetki alanları sınırlandırması yapılırken özel bir ihtimam gösterilmesi gerekmektedir.⁵²⁰ Bu enstrümanı seçerken sınırlar bazında bir değerlendirme yapıldığında 200 milin gerisinde kalan alanlar için UAD'nin pek çok kararında kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgenin bağından ötürü mesafe kıstasını kullandığı görülmektedir. Barbados ve Trinidad, Tobago Kararı'nda Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Kararı'nda göz önünde bulundurulmuş doğal uzantı ve orantılılık ilkelerine dönüş de bu konuyla ilgili önemli bir gelişmedir.⁵²¹

Kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge UAD tarafından da bağlantılı kabul edildiğinden sınırlamaların eş sınırlar üzerinden yapılması olasılığı yüksektir. Dolayısıyla burada en sağlam alt yapı ve dayanaklara sahip olan enstrümanı kullanmak kanımızca daha uygundur.

4.3.1. Kıta Sahanlığı

Kıta sahanlığı kavramını tanımlayan pek çok uluslararası hukuki metin ve sözleşme mevcuttur. Bunlardan en önemlilerinden birisi de kıta sahanlığı kavramından adını alan 1958 CKSS'dir. Sözleşme'nin 1. maddesinde kıta sahanlığını tanımlanmıştır ve burada yapılan tanımlama daha çok coğrafi gerçeklerle ilgili, tabi hak kuramına dayanan bir tanımlamadır. 1982 BMDHS'nde ise bu tanımlamadan olumsuz etkilenen devletlerin görüşleriyle tanımlama coğrafi gerçeklere dayanan tabi hak içeriğinden hukuksal bir gerçeklik kazanmış ve karşılıklı iradelerin uyuşmasına bağlanmıştır.⁵²² Kıta

⁵¹⁹Örneğin Romanya- Ukrayna Kararı'nda tek sınır belirlenmiştir. Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine), Judgment, I.C.J. Reports 2009, p.74

⁵²⁰Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya/Malta), Judgment, ICJ Reports 1985, p.33

⁵²¹AKSAR, s. 60

⁵²² Benzer görüş için; TOLUNER s. 200

sahanlığının bu tabi hak olma ve coğrafi gerçekliklere dayanma özelliği Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki konumunu bir hukuki enstrüman olarak kullanıldığında hiç kuşkusuz ki güçlendirecektir. Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin kıta sahanlığı olarak deklare ettiği bölgeler Anadolu'nun doğal uzantısıdır. Doğal uzantının, hakkın varlığı açısından değil deniz sınırların belirlenmesi açısından uluslararası mahkemelerin ikinci plana attığı gözden kaçırılmamalıdır. Netice itibariyle kıta sahanlığının ilk ortaya çıkışı doğal uzantı sebebiyledir. Türkiye'nin bu deniz alanları üzerindeki hakkı bir anlaşmaya yahut consensusa değil bizzat Türkiye'nin egemenliği altında bulunan ana kara coğrafyasına ve kıyılarına dayanmaktadır. Hiç kuşkusuz kıta sahanlığı konusunda da kıyıdaş devletlerle anlaşma yapmak hakkın doğal hak karakterine hâlel getirmekten ziyade hakkı güçlendirecektir. Ancak bu anlaşmaların kurucu bir etki yaratmayacağına dikkat çekmek gerekir.

1958 CKSS'nin 2. maddesinde ise kıta sahanlığı yetkisinin kıyı devletine sağladığı hak, yetkileri tanımlayıp bunların niteliklerine ilişkin genel bilgiler verilmiştir. 1982 BMDHS'de de bu haklar aynen korunmuştur. Öncelikli olarak kıyı devleti kıta sahanlığı içerisinde tanımlanan alanda deniz tabanında ve altında araştırmalar yapabilir, kaynak araştırması yapabilir ve bu kaynakları çıkarabilir. Bu kaynakları kıyı devleti çıkarmasa dahi başka bir devlet çıkaramaz. Kıta sahanlığının tanıdığı yetkiler münhasırdır.

Kıyı devletinin kıta sahanlığı üzerindeki yetkileri işgale yahut bir fiili duruma bağlı değildir; *ab initio* ve *ipso facto* yetkililerdir.⁵²³ Yani kendiliğinden olan ve başından beri bulunan yetkililerdir. Bir devletin kıta sahanlığına sahip olması hukuki bir mefhumdan ziyade coğrafi bir gerçekle ilgilidir. Kıyı devletinin var olan kara ülkesinin deniz altında okyanus tabanına değin devam etmesi hasebiyle kıyı devleti bu toprak parçası üzerinde egemenlik hakkını şüpheye yer bırakmadan kullanabilecektir. Doğanın verdiği imkânlar sebebiyle doğan bir hakkın bir devlete tanınmasını engellemek, coğrafyayı değiştirmeye çalışmak olacaktır ki bu pek çok Uluslararası Adalet Divanı kararında hukuka uygun olmaması itibariyle zikredilmiştir.

⁵²³Malcolm D. EVANS, International LawFirst Edition, Oxford University Press, 2003, s. 192

Türkiye'nin 2004'ten beri değişmeyen Doğu Akdeniz'e ilişkin politikası kıta sahanlığı üzerine kurulmuştur. Türkiye'nin uluslararası kamuoyuna deklare ettiği ve doğal hak olması sebebiyle hâlihazırda sahip bulunduğunu iddia ettiği bir hakta ısrarcı olması konumunu güçlendirecektir.

Türkiye'nin kıta sahanlığı enstrümanını kullanması durumunda dayandıracağı hukuki gerekçeler oldukça güçlü ve nettir. En başta Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de en uzun kıyı şeridine sahip ülke olması, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'e açılan kıyılarının önünün kesilmemesi gerektiği, yanlış tarafta bulunan adalara uluslararası hukuka göre sınırlı etki tanınması gerektiği bunlardan bazılarıdır.

Bununla birlikte kıyı devletinin bir bölgeyi kıta sahanlığı olarak benimsemesi, o deniz alanının açık deniz olma statüsünü etkilemeyeceği gibi, geçiş serbestisini, balıkçılık gibi suya bağlı faaliyetleri, hava sahasını da etkilemez.⁵²⁴

4.3.2. Münhasır Ekonomik Bölge

Münhasır ekonomik bölge, kıyı devletinin deniz yatağında, deniz yatağının altında ve su kütlelerinde canlı ya da cansız kaynakların araştırılması, işletilmesi, muhafaza ve idare edilmesi ve dahi o bölgede sudan, akıntılardan ve rüzgârdan enerji elde edilmesi gibi konularda münhasır haklara sahip olduğu rejimdir.⁵²⁵ Tanımdan da anlaşılacağı üzere münhasır ekonomik bölgenin su kütlelerini de içermektedir. Bununla birlikte su kütlelerinin sunacağı ekonomik faydalar daha büyük önem kazanmıştır. Münhasır ekonomik bölge kavramının ortaya çıkışı balıkçılığa dayansa da teknoloji ilerledikçe su kütlelerinin ve içindeki canlı cansız varlıkların pek çok ayrı kullanımının olabileceği belirlenmiştir. Bu sebeple gün geçtikçe su kütlelerine verilen önem artmaktadır.

Münhasır ekonomik bölge kavramı hukuki yapısı itibarıyla “*ab initio ipso facto*” olmaması sebebiyle ilana tabidir.

Münhasır ekonomik bölge su kütlelerini de kapsamı itibarıyla ilgili deniz alanı üzerinde kıta sahanlığına kıyasla geniş yetkiler sağlamaktadır. Günümüzde artık su kütlelerinin sürdürülebilir kullanımı ve canlı kaynakların korunması üzerine pek çok çalışma yapılmaktadır. Örneğin; Birleşmiş Milletlerin 2030 Sürdürülebilir Kalkınma

⁵²⁴ EVANS, p. 193, 1982 BMDHS. m. 78, 79

⁵²⁵ 1982 BMDHS m. 56

Hedeflerinden 14.'sü “Denizde Yaşam” (Life Below Water), denizlerin sürdürülebilir bir şekilde kullanımı için bazı hedefler belirlemiştir. Bunlardan bazıları;

- Okyanuslardaki ekosistemi korumak, bozulmuş ekosistemleri restore etmek,
- 2020 yılına kadar, balık stoklarını en kısa sürede ve en azından sürdürülebilir verimi sağlayacak seviyelere getirmek için, aşırı avlanmayı, yasa dışı, rapor edilmemiş ve düzenlenmemiş avlanma ve yok edici balıkçılık uygulamalarını etkin bir şekilde düzenlemek ve bitirmek,
- Ada devletlerinin ve az gelişmiş ülkelerin su ürünleri ve turizm de dahil olmak üzere deniz kaynaklarının sürdürülebilir kullanımından elde edecekleri ekonomik faydayı arttırmak,
- Okyanuslar konusundaki bilimsel bilgiyi ada devletlerinin ve küçük devletlerin de katkısını sağlayarak arttırmak,
- Küçük ölçekli esnaf balıkçıların pazarlara ulaşmasını sağlamak,
- BMDHS'yi çerçevesini çizdiği uluslararası hukuku uygulayarak okyanuslar ve onların kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir kullanımını geliştirilmesi⁵²⁶

Bunun yanında Birleşmiş Milletler nezdinde okyanusların sürdürülebilir kullanımı ve biyolojik çeşitliliğin korunması konusunda uluslararası sözleşme yapılması amacıyla çeşitli toplantılar yapılmaktadır.⁵²⁷ Açık denizlerde, denize kıyısı olsun olmasın bütün devletlerin hakkının bulunduğu göz önüne alırsak aslında bu hedeflerin ve yapılacak olan sürdürülebilir okyanus kullanımı sözleşmesinin alt metninin okyanusların paylaşımı ve devletlerce ortak kullanımı konusundaki temel sınırları çizmek olduğu açıkça görülecektir.

Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin münhasır ekonomik bölge enstrümanını kullanmayı seçmesi halinde balıkçılık konusunda ne gibi etkilerin doğacağı da analiz edilmelidir. Türkiye hali hazırda bu değişiklikten en çok balıkçılık anlamında etkilenecektir. Çünkü münhasır ekonomik bölgede kıyı devletine tanınan hakların arasında su kütlesindeki canlı varlıklardan münhasıran yararlanma yetkisi de mevcuttur. Türkiye’nin ICCAT üyeliği,

⁵²⁶Birleşmiş Milletler 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, Erişim Tarihi :26.03.2019 <https://www.un.org/sustainabledevelopment/oceans/>

⁵²⁷Intergovernmental Conference on Marine Biodiversity of Areas Beyond National Jurisdiction <https://www.un.org/bbnj/> Erişim Tarihi:26.03.2019

GFCM üyeliği düşünüldüğünde üyelik kapsamında balık kaynaklarını üye ülkelerle paylaşmaya devam etmesi gerekecektir. Nitekim üçüncü bir tarafla yapılan anlaşma yahut tek taraflı bir bildirim daha önce kabul edilmiş bir anlaşmayı yürürlükten kaldırmaz.

Münhasır ekonomik bölge rejimi de seçilse kıta sahanlığı rejimi de tercih edilse Türkiye'nin kıta sahanlığındaki ya da münhasır ekonomik bölgesindeki su kütlesi açık deniz rejimine tabi olacaktır. Bu da tüm devletlerin kullanımına açık olacağı anlamına gelmektedir. Bununla birlikte, Türkiye münhasır ekonomik bölge ilan edilmesi halinde bilinen biyolojik kaynakların kullanımının yanında bilinmeyen kaynakların kullanımı konusunda diğer devletleri sınırlayan münhasır haklara sahip olacaktır. Dolayısıyla Türkiye sınırları belirlenmiş bir alanda deniz yatağına ve toprak altına ve su kütlesine ilişkin haklar elde etmiş olacaktır.

Bugünün teknolojisiyle rüzgârdan, akıntıdan vb. kaynaklardan elde edilen enerjiler karlı gözükmediğinden tercih edilmese de, gelişen teknoloji, kaynakların hızla tükenmesi ilerleyen zamanlarda temiz enerji de denilen yenilenebilir enerjiye yönelimin artacağıının habercisidir. Bu bağlamda elde edilen deniz tabanı ve toprak altı kadar su kütlesi de önem arz etmektedir.

Bununla birlikte münhasır ekonomik bölgenin kıyı devletine sağladığı münhasır ekonomik bölgede her türlü tesis, araç ve yapay adaların bu alana yerleştirilmesi ve kullanılması, deniz bilimsel araştırmaları yapılması ile deniz çevresinin korunması ve düzenlenmesi hakları münhasır haklardır ve kapsamı belirsizdir. Bazı devletler bu hakları oldukça geniş yorumlamaktadır. Örneğin ABD savaş jetinin izinsiz Çin'in münhasır ekonomik bölgesine girmesi üzerine Çin askeri unsurları bu jete müdahale etmiş ve olay esnasında Çin'in uçağı düşmüş, ABD'nin jeti ise zorunlu iniş yapmıştır.⁵²⁸ ABD bu durumu açık denizlerin serbestliği kapsamında değerlendirirken Çin ABD'nin münhasır ekonomik bölge üzerinden uçuş serbestisini ihlal ettiğini savunmuştur.⁵²⁹ Münhasır ekonomik bölgede üçüncü devletlerin askeri tatbikat, askeri deniz verisi toplama faaliyetleri (marine survey), hidrografik çalışmalar, istihbari izleme gibi

⁵²⁸Fevzi TOPSOY, Münhasır Ekonomik Bölgede Yürütülen Yabancı Askerî Faaliyetlerin Hukukî Niteliği, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVI, Y. 2012, Sa. 3, s.245

⁵²⁹ Fevzi TOPSOY, Münhasır Ekonomik Bölgede Yürütülen Yabancı Askerî Faaliyetlerin Hukukî Niteliği, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVI, Y. 2012, Sa. 3, s.245

faaliyetleri kıyı devletinin izni olmaksızın yapıp yapamayacakları tartışmalıdır. Ayrıca savaş gemilerinin, nükleer güçle çalışan gemilerin, askeri denizaltıların geçişinin münhasır ekonomik bölge kapsamında düzenlenip düzenlenemeyeceği de henüz netleşmiştir. Münhasır ekonomik bölgeye ilişkin çerçeve bu kadar muğlakken Doğu Akdeniz’de seri Münhasır ekonomik bölge ilanlarının bölgeyi açık denizlerin serbestliğinden uzaklaştıracağı ve militarize edeceği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu durum deniz ticareti filolarını alternatif güzergâhlara yönlendirebilir. Tabi diğer kıyıdaş devletlerin münhasır ekonomik bölge ilanlarının Türk donanmasının hareket kabiliyetini sınırlandırabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

5. SONUÇ

Türkiye’nin GKRY ve Yunanistan ile Doğu Akdeniz’de yaşadığı deniz yetki alanları uyuşmazlığı tarafların denizsel menfaatlerini koruma çabalarının ortak akılla bir anlaşmaya dönüşmemesinden ileri gelmektedir. Bunun en önemli sebebi ise Kıbrıs sorununun çözülmemiş olmasıdır. Doğu Akdeniz gibi kıtaları birbirine bağlayan bir su kütlelerinin en kritik noktasında bulunan Kıbrıs üzerindeki egemenlik çatışmaları uzun yıllardır devam etmektedir.

Türkiye bu noktada Kıbrıs’ta Annan Planı gibi barışçıl çözümleri desteklemiş; ancak ada Türker’inin garantörü olarak onların menfaatlerini korumaktan da geri durmamıştır. Bununla birlikte Kıbrıs’ta KKTC’nin etkisinin azalmasının Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki hareket kabiliyetini olumsuz etkileyebileceği karar vericiler tarafından dikkate alınmakta, Türkiye’nin Kıbrıs politikasını etkilemektedir.

Tüm bu koşullar altında Yunanistan ve GKRY’nin ortak politikaları Türkiye’ye Girit, Kerpe, Kaşot, Rodos ve Meis hattı üzerinden Türkiye’yi Antalya ve Mersin körfeziyle sınırlayacak bir hat çizilmek suretiyle Doğu Akdeniz’de en etkin devlet olmaktır. Ayrıca, Yunanistan’ın kendi dayattığı sınırları öne sürerek Mısır’la deniz yetki alanları sınırlandırma anlaşması yapmayı hedeflediği bilinmektedir. Doğu Akdeniz’de en uzun kıyı şeridinde sahip olan ülke sıfatıyla karşı kıyısında bulunan Mısır’la deniz yetki alanları sınırlandırma sözleşmesini Türkiye’nin imzalaması yerine Doğu Akdeniz’de birkaç adası bulunan Yunanistan’ın imzalama gayretleri içinde bulunması da dikkate değerdir. Türkiye’nin de bunun gibi yaratıcı girişimlerde bulunup Doğu Akdeniz’de

yalnızlaşmasının önüne geçebileceği konusunda pek çok araştırmacı ve uzman fikir beyan etmektedir. Örneğin Libya'yla yapılacak bir sınırlandırma anlaşması uluslararası kamuoyuna duyurulan kıta sahanlığı sınırlarının tanıtımı ve bu sınırların korunmasında yalnızlaşmamak adına bir fırsat olarak değerlendirilebilir.

Yunanistan ve GKRY'nin bu deniz sınırlarını dayatma gayretlerini uluslararası hukukta yer alan eşit uzaklık, ülkesel bütünlük, adaların da anakaralar gibi deniz alanlarına sahip olması vb. ilkelere dayandırdıkları bilinmektedir. Bunlara değinecek olursak; öncelikle eşit uzaklık ilkesi 1958 CKSS'nde ve 1982 BMDHS'nde kendisine yer bulmuş; ancak Türkiye bu iki anlaşmayı da hiçbir zaman kabul etmemiştir. Eşit uzaklık ilkesinin teamül hukukunun bir parçası olmadığı da UAD kararlarında belirtilmiştir ve bu yönde doktrinde de pek çok görüş mevcuttur. Ancak eşit uzaklığın birinci basamak olarak kabul edildiği üç aşamalı bir sınırlama yöntemi uluslararası mahkemeler tarafından kullanılmaktadır. Bu yönteme göre öncelikle eşit uzaklığa göre bir hat belirlenir, özel koşullar değerlendirilmek suretiyle ihtiyaç varsa hat kaydırılır; son olarak da kıyılarla deniz alanlarının oranına bakılıp hakça paylaşım yapılıp yapılmadığı belirlenir. Ancak özellikle Türk kıyılarına yakınlığı sebebiyle ters tarafta bulunan Meis'in dikkate alınması Türkiye'nin en uzun kıyı şeridinde sahip olduğu Doğu Akdeniz'de çok sınırlı bir deniz alanıyla yetinmesine sebep olabilir. Yani Meis adasının ilgili kıyı sayılması halinde hakça bir çözüm ihtimalinden söz edilemez. Ancak anakaralar ilgili kıyı kabul edilip adalara sınırlı etki tanınması halinde Türkiye için tatmin edici bir sonuç doğabilir.

Sınırlandırma hukukunda önemli olan, hakça ilkelere göre sınırlandırmadır. UAD kararlarında da bu durum belirtilmiştir. Hakça ilkelere göre sınırlandırmada dikkate alınan hususlar; devletin kara ülkesinin denizin altında nasıl uzandığı, kıyı şeridi uzunluğu, tarihsel bir takım haklara sahip olup olmadığı, doğanın verdiği tabi bir hak bulunup bulunmadığı, ekonomik varlığı ve güvenliği gibi hususlardır. Bir diğer önemli husus ise kapatmama ilkesinin Doğu Akdeniz özelinde nasıl uygulanacağıdır. Yunanistan ve GKRY'nin ortak iddialarının dikkate alınması durumunda Anadolu kıyılarının önü Yunan ve Rum sularınca kapatılmış olacaktır. Bu ihtimalde Türkiye ayrıca güvenlik anlamında da oldukça dezavantajlı konuma gelmektedir. Nitekim GKRY Yunan tezleri

ele alındığında Türkiye'nin denize bakan iki kıyısı GKRY ve Yunan sularıyla örölü bulunacaktır. Bu durum ne hakkaniyete ne de hakça ilkelere uymamaktadır.

Uluslararası hukukta hakça çözümlü getirecek en önemli araç ise anlaşmadır. İki devletin arasında deniz yetki alanları sınırlandırması konusunda bir anlaşmaya varılmışsa artık ikincil çözümlü yollarına gidilmez. Uluslararası sözleşmelerin de devletleri anlaşma yapma yolunda yüreklendirdikleri görölmektedir. Anlaşmaların yapıldığı taraflar dışındaki 3. kişileri etkilemeyeceği de yine uluslararası hukukun yerleşmiş kurallarından birisidir. Bu kapsamda Yunanistan ve GKRY Doğu Akdeniz'e kıyıdaş ölkelerle anlaşma yapsalar dahi bunu hukuki anlamda Türkiye'ye dayatamazlar. Ancak bu durum uluslararası ilişkilerde bölgede yalnızlaşmaya sebep olabilir.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz konusundaki politikası ele alındığında uluslararası kamuoyuna deklare edilen kıta sahanlığı koordinatlarının korunması çabasının hakim olduğu görölmektedir. Türkiye bu alanlarda 3. devletlerin izinsiz girişimlerini aktif bir şekilde engellemektedir. Çalışmada anlatılan hukuki mefhumlar ve veriler dikkate alındığında kanımca Türkiye'nin deniz yetki alanlarını belirlerken izlemesi gereken yol öncelikle kıta sahanlığı konusunda ilgili kıyıdaş ölkelerle ikili anlaşmalar imzalanmasıdır. Zira Türkiye'nin kıta sahanlığı konusunda dayandırabileceği hukuki tezler oldukça sağlamdır. Kıta sahanlığı sınırlandırması konusunda uluslararası mahkemelerce verilmiş ve içtihat haline gelmiş kararlar mevcuttur ve bu kararlar incelendiğinde çoğunlukla Türk tezlerini haklı çıkaracak nitelikte olduğu görölmektedir. Kıta sahanlığı Türkiye'nin kıyıdaş olması sebebiyle doğal olarak sahip olduğu, *ab initio*, *ipso facto* bir haktır. Hiçbir hukuki mefhumla bağılı değildir. Coğrafi gerçekliklerle ortaya çıkmış bir haktır. Türkiye'nin gerek kıyı şeridi uzunluğu, gerek Anadolu'nun uzantısının deniz altında devam ettiği kütle, gerekse hakça ilkeler coğrafi olarak sahip olduğu kıta sahanlığını hukuki düzlemde iddia etmesini kolaylaştırmaktadır. Bu sebeple sınırlandırma sözleşmeleri yapılırken öncelikle bu enstrümanın kullanılması Türkiye'nin kanaatimizce daha lehine olacaktır.

Sınırlandırma anlaşmalarının kıta sahanlığı enstrümanı kullanılmak suretiyle yapılmasının akabinde değişen koşullar münhasır ekonomik bölgeyi gerekli kıldığında ise var olan sınırlandırılmış deniz alanları üzerinde münhasır ekonomik bölge ilan etmek

ve bu ilanları anlaşmalara dercetmek gibi terditli bir sistemin benimsenmesi kanaatimizce Türkiye'nin daha lehine olacaktır. Zira münhasır ekonomik bölgenin getireceği su kütlesi pek çok ekonomik yararı içinde barındırmaktadır. Bunlar, canlı kaynaklar, yenilenebilir enerji kaynakları, su üstüne kurulan tesisler, militarist anlamda çeşitli faydalar vb. olabilir. Ancak münhasır ekonomik bölge hukuken tesis edilmiş bir enstrüman olmasından mütevellit her ne kadar sınırlandırılması konusundaki düzenlemeler kıta sahanlığıyla eşgüdümlü olsa da bu konuda henüz oturmuş içtihatlar ya da uygulamalar bulunmamaktadır. Bu sebeple uyuşmazlığın bulunduğu noktalarda daha sağlam temellere sahip kıta sahanlığı enstrümanını kullanmak Türkiye'nin işini kolaylaştıracaktır. Zira tartışılacak argümanlar daha önceden uluslararası kamuoyunca tartışılmış bu konuda belli kararlar desteklenmiştir. Bu sebeple öncelikle anlaşmaların kıta sahanlığı enstrümanı üzerinden yapılması ve devamında münhasır ekonomik bölgeye lüzum görülmesi halinde çevrilmesi daha efektif sonuçlar verebilir.

KAYNAKÇA

Kitaplar ve Tezler

Ali KURUMAHMUT, Deniz Hukuku ve Türkiye'nin Yakın Deniz Havzası Konferans Notları, Ulaştırma, Denizcilik, Haberleşme Bakanlığı Yayınları, Ankara

Aslan GÜNDÜZ, The Consept of the Continental Shelf in Historical Evolution, İstanbul 1990

Burcu BİLGİN, Türkiye'nin Akdeniz'de Balıkçılık Yönetimi Çerçevesinde Avrupa Birliği Ortak Balıkçılık Politikasına Uyum, (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, Tarım ve Orman Bakanlığı, 2008)

Dursun YILDIZ, Akdeniz'in Doğusu (Tarihi Geçmişi, Stratejik Önemi ve Su Sorunu Açısından), Bizim Yayınlar Kitapevi, İstanbul, 2008

Hüseyin PAZARCI, Uluslararası Hukuk Dersleri, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1989

İbrahim Halil AYTAR, Kuruluşundan Modern Limanın İnşasına Mersin Kenti'nin Ve Limancılık Faaliyetlerinin Gelişimi, (Yayımlanmamış Master Tezi, Mersin Üniversitesi SBE, 2015)

İbrahim ÖZBİLENLER, Uluslararası Deniz Hukuku Bağlamında Doğu Akdeniz Münhasır Ekonomik Bölge Uyuşmazlığı, (Yayınlanmamış Master Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, 2015)

İbrahim GÖKALP, Milletlerarası Adalet Divanı'nın Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasına Dair Kararlarında Dikkate Aldığı İlkeler, Beta, İstanbul, 2008

İslam Safa KAYA, Uluslararası Deniz Hukuku Çerçevesinde Doğu Akdeniz'deki Petrol Ve Doğalgaz Kaynakları İle Türkiye'nin Hukuki Konumu, Kırıkkale, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi SBE, 2014)

Peter MALANCZUK, Akehurst's Modern Introduction To International Law, Seventh Revised Edition, Taylor and Francis Group, 1997

Rona AYBAY-Elif ORAL, Kamusal Uluslararası Hukuk, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2016

Rüştü YILMAZ, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Devletleşme Süreci ve Türkiye (1974-2012), (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 2014)

Selami KURAN, Uluslararası Deniz Hukuku, 4. Basım, İstanbul, 2014

Sertaç Hami BAŞEREN, Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 2013

Sertaç Hami BAŞEREN, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2010

Sevin TOLUNER, Milletlerarası Hukuk Dersleri, 5. Basım, Beta Yayınevi, İstanbul, 1996

Türklım Sektör Raporu 2016, TÜRKLİM

Malcolm SHAW, Uluslararası Hukuk, 8.Baskı, Ankara, Türkiye Bilimler Akademisi, 2018

Malcolm D. EVANS, International Law, First Edition, Oxford University Press, 2003

Melda SUR, Uluslararası Hukukun Esasları, 10. Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 2006

Nigel BANKES, Seline TREVISANUT ;Energy from the Sea : An International Law Perspective on Ocean Energy: Introduction, Leiden Boston, 2014

Thomas COTTIER, Equitable Principles Of Maritime Boundary Delimitation The Quest for Distributive Justice in International Law, Cambridge University Press, 2015

Yoshifumi TANAKA, Predictability and Flexibility in the Law of Maritime Delimitation, Hart Publishing, 2006

Yunus Emre AÇIKGÖNÜL, Deniz Yetki Alanlarının Hakça İlkeler Çerçevesinde Sınırlandırılması, İstanbul, Legal, 2012

Yusuf AKSAR, Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk, 3. Baskı, İstanbul, Seçkin Yayınevi, 2015

Makaleler

Abdullah KIRAN, Uluslararası Hukukta Devletleri Tanıma ve Tanıma Teorileri, Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Journal of Social Sciences of Muş Alparslan University Yıl/Year: 2017, Cilt/Volume: 5, Sayı/Number: 3

Arman SARVARIAN, Uti Possidetis Iuris in the Twenty-First Century: Consensual or Customary?, International Journal On Minority And Group Rights 22 (2015) 511-532

Ayşe Nur TÜTÜNCÜ, El Salvador ve Honduras Arasındaki Kara, Ada ve Deniz Sınırlarına İlişkin Uyuşmazlık, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Yıl:12, Sayı:1-2, 1992,

Barbara KWIATKOWSKA, “The Eritrea-Yemen Arbitration: Landmark Progress in the Acquisition of Territorial Sovereignty and Equitable Maritime Boundary Delimitation”, Ocean Development & International Law, Vol. 32, 2001

Barbara KWIATKOWSKA, The International Court of Justice and Equitable Maritime Boundary Delimitation, Environmental Policy & Law, Vol 28, Issue 6, 1999

Cihat YAYCI, Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya’nın Rolü ve Etkisi, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Cilt 7, Sayı 14, <http://dergipark.gov.tr/guvenlikstrjtj/issue/7529/99176> , Erişim Tarihi: 20.02.2019

Cihat YAYCI, Doğu Akdeniz'de Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, DergiPark, Yıl 2012, Cilt 4, Sayı 6, Sayfalar 1 – 70

Deniz TEKİN APAYDIN, The Evolution and Convergence of Maritime Delimitation: From Equidistance to Equitable Equidistance, Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl 2014, Cilt 2, Sayı 2, Aralık 2014

Emrah BALIKÇIOĞLU, Kıbrıs Müzakerelerinde “Taksim” Tartışmaları (1956–1959), VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi/International Journal of Historical Researches, Yıl/Vol. 1, Sayı/No. 2 Güz/Fall 2016

Fatma ÇALIK ORHUN, Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarının Kıbrıs Sorununa Muhtemel Etkileri, VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi/ International Journal of Historical Researches, Yıl/Vol. 2, Sayı/No. 2 Güz/Fall 2017, Sf. 37, Erişim Tarihi: 26.04.2018, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/362027>

Fevzi TOPSOY, Münhasır Ekonomik Bölgede Yürütülen Yabancı Askerî Faaliyetlerin Hukukî Niteliği, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVI, Y. 2012, Sa. 3

Fevzi TOPSOY, 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (Unclos) Bağlamında Denize İlişkin Bilimsel Araştırma (Msr) Kavramı ve Hukukî Statüsü, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2010, Cilt:2, No:1, Erişim Tarihi:26.06.2019, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/49/1511/16679.pdf>

Gökhan AK, Meis, Karaada Ve Fener Adası'nın Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sorununa Muhtemel Etkileri, Uluslararası Hukuk ve Politika Cilt. 11, Sayı. 41, s. 123-151, 2015

Hüseyin CANYAŞ, Süha KOCAKUŞAK, F. Orkunt CANYAŞ, Doğu Akdeniz Güvenlik Mimarisi ve Küresel Güç İlişkileri Bakımından İsrail, Kıbrıs İlişkileri, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 46, Sayı 2, Haziran 2013, s. 111 - 128.

İsmail Hakkı DEMİREL, Doğu Akdeniz Havzası Hidrokarbon (Petrol-Gaz) Potansiyeli, Erişim Tarihi: 26.04.2018

https://www.researchgate.net/profile/Ismail_Demirel/publication/295399793_DOGU_AKDENIZ_HAVZASI_HIDROKARBON_PETROL-GAZ_POTANSIYELI/links/56c9b

ce508ae96cdd06dcada/DOGU-AKDENIZ-HAVZASI-HIDROKARBON-PETROL-GAZ-POTANSIYELI.pdf

Konstantinos PAPADAKIS, The Greece-Turkey dispute in the Aegean and the ICJ sea border delimitation case of Ukraine- Romania: similarities and differences in a comparative perspective, European Quarterly of Political Attitudes and Mentalities EQPAM, Vol:7, No:3, July 2018

Mehmet Akif KÜTÜKÇÜ- İslam Safa KAYA Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz'dek iPetrol ve Doğalgaz Kaynakları ile Türkiye'nin Hukuki Durumu, Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi; Cilt 6 Sayı 2/1 (2016), Erişim Tarihi: 05.02.2019, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/313283>

Mustafa KİBAROĞLU, Ege - Doğu Akdeniz Denkleminde Kıbrıs'ın Stratejik Konumu ve Annan Planı, Mülkiye Dergisi, Cilt:28, Sayı:242, 2004

Necdet PAMİR, Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Ekseninde Enerji ve Jeopolitik, Erişim Tarihi:25.02.2019, <http://pmo.org.tr/wp-content/uploads/2018/06/Do%C4%9Fu-Akdeniz-ve-K%C4%B1br%C4%B1s-Ekseninde-Enerji-ve-Jeopolitik.pdf>

Nigel BANKES, The Regime for Transboundary Hydrocarbon Deposits in the Maritime Delimitation Treaties and Other Related Agreements of Arctic Coastal States, Ocean Development & International Law. Apr-Jun2016, Vol. 47 Issue 2, p141-164. 24p..

Oktaç ÇETİN, Denizcilik Sektöründe Mukayeseli Bir Model, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/guvenlikstrjt/article/viewFile/5000098905/5000092161> 09.04.2018

Pınar AKARÇAY, Gökhan AK, Ulusal Güvenlik Bağlamında Kıbrıs: Jeostratejik/Jeoekonomik Önem ve Gelişmeler, Çeşm-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, Cilt:5, Sayı:1, 2018

Xuexia LIAO, Evaluation of Scientific Evidence by International Courts and Tribunals in the Continental Shelf Delimitation Cases, Ocean Development & International Law. Apr-Jun2017, Vol. 48 Issue 2, p136-157.

Yunus Emre AÇIKGÖNÜL, , Reflections on the Principle of Non-Cut Off: A Growing Concept in Maritime Boundary Delimitation Law, Ocean Development & International Law. Jan-Mar2016, Vol. 47 Issue 1, p52-71. 20p.

Yunus Emre AÇIKGÖNÜL, Uluslararası Adalet Divanı'nın Nikaragua/Kolombiya Kararının Türkiye'nin Deniz Uyuşmazlıklarına Yansımaları, Uluslararası Hukuk ve Politika Cilt. 10, Sayı. 40, 2014, s.13

Uluslararası Anlaşmalar ve Devletlerin Ulusal Mevzuatları

1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, Erişim Tarihi:16.04.2018, <http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf>

Birleşmiş Milletler Anlaşması ve Uluslararası Adalet Divanı Statüsü, Erişim Tarihi: 27.02.2019, http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/chart_turkce.pdf

GKRY ile Mısır Arasında İmzalanan Deniz Yetki Alanları Sınırlandırma Sözleşmesi <http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/EGY-CYP2003EZ.pdf> Erişim Tarihi :03.02.2019

Türkiye Kıyı Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik, m. 15, Erişim Tarihi:20.06.2018, <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.4897&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=k%C4%B1y%C4%B1%20kanununun>

KKTC Deniz Yetki Alanları Yasası, Erişim Tarihi : 31.01.2019 www.cm.gov.nc.tr/dir_docs/63-2005.doc

KKTC Karasuları Kanunu Erişim Tarihi:25.02.2019 <http://evrak.cm.gov.nc.tr/siteler/belgeler/Yasalar/Shared%20Documents/2002/42-2002.doc?Mobile=1&Source=%2Fsiteler%2Fbelgeler%2FYasalar%2F%5Flayouts%2Fmobile%2Fview%2Easpx%3FList%3Dbbddeade%252D458c%252D4cd2%252D9e69>

[%252D4adf85428f0e%26View%3Dc416ca3f%252D0780%252D45d0%252Db55a%252Ded521f0b17bc%26RootFolder%3D%252Fsiteler%252Fbelgeler%252FYasalar%252FShared%2520Documents%252F2002%26CurrentPage%3D1](#)

Limanlar Yönetmeliği, Erişim Tarihi:09.08.2018
<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.16726&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch>

Lozan Barış Antlaşması, Erişim Tarihi:14.03.2019

sam.baskent.edu.tr/belge/Lozan_TR.pdf

4 Ocak 1932 tarihli Türk- İtalyan Sözleşmesi, Erişim Tarihi: 30.03.2019
<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2313.pdf>

Türkiye Sahillerinde Nakliyatı Bahriye (Kabotaj) ve Limanlarla Karasuları Dahilinde İcraı San'at ve Ticaret Hakkında Kanun, Erişim Tarihi:20.06.2019,
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.815.pdf>

Türkiye Cumhuriyeti Kıyı Kanunu, Erişim Tarihi:19.06.2019,
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3621.pdf>

Türkiye Cumhuriyeti Limanlar Kanunu, Erişim Tarihi: 25.05.2018
[http://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.Aspx?MevzuatKod=1.3.618&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=liman&Tur=1&Tertip=3&No=618,](http://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.Aspx?MevzuatKod=1.3.618&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=liman&Tur=1&Tertip=3&No=618)

Türkiye Cumhuriyeti 233 Numaralı Kanun Hükmünde Kararname, Erişim Tarihi: 30.05.2018, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/4.5.233.pdf>

Türk Ticaret Kanunu Erişim Tarihi: 20.06.2019,
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6102.pdf>

15.05.1964 Tarih ve 476 Sayılı Kanun, Erişim Tarihi:22.06.2019,
https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc047/kanuntbmmc047/kanuntbmmc04700476.pdf

20/5/1982 tarih ve 2674 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Karasuları Kanunu, Erişim Tarihi: 30.05.2018, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2674.pdf>

Uluslararası Adalet Divanı Statüsü, Erişim Tarihi: 15.07.2019, http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/adalet_divani.pdf

Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi, Erişim Tarihi: 27.02.2019 http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/Viyana_69.pdf

Mahkeme Kararları

North Sea Continental Shelf, Judgement, ICJ Reports, 1969
Delimitation of the Continental Shelf between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, and the French Republic. 30 Haziran 1977. Reports of International Arbitral Awards. Vol.XVIII. http://legal.un.org/riaa/vol_XVIII.htm (14.03.2019)

Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece V. Turkey), Judgment, ICJ Reports, 1978
Continental Shelf (Tunisia/Libyan Arab Jamahiriya), Judgement, ICJ Report 1982
Case Concerning Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area (Canada /United States of America), Judgment, ICJ Reports, 1984

Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya/Malta), Judgement, ICJ Reports 1985
Case Concerning the Delimitation of the Maritime Boundary Between Guinea and Guinea-Bissau, 14 February 1985, Erişim Tarihi:04.03.2019, http://legal.un.org/riaa/cases/vol_XIX/149-196.pdf

Frontier Dispute, Judgment, I.C.J. Reports 1986
Case Concerning the Arbitral Award of 31 July 1989 (Guinea-Bissau V. Senegal), Judgment, ICJ Reports, 1991

Maritime Delimitation in the Area between Greenland and Jan Mayen, Judgment, I.C.J. Reports 1993

Case Concerning Maritime Delimitation and Territorial Questions Between Qatar and Bahrain, Judgment, ICJ Reports, 1994

Case Concerning the Land and Maritime Boundary Between Cameroon and Nigeria, Judgement, ICJ Reports, 1998

Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar/Bahreyn (Qatar/Bahreyn), Judgement (2001), ICJ Reports

Land and Maritime Boundary Between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nigeria:Equatorial Guinea Intervening), Judgement (2002), ICJ Reports

Arbitration between Barbados and the Republic of Trinidad and Tobago, relating to the delimitation of the exclusive economic zone and the continental shelf between them, decision of 11 April 2006, Erişim Tarihi: 13.03.2019,

http://legal.un.org/riaa/cases/vol_XXVII/147-251.pdf

Territorial and Maritime Dispute Between Nicaragua and Honduras in the Caribbean Sea (Nicaragua v. Honduras), Judgment, ICJ Reports 2007

Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine), Judgement, ICJ Reports 2009

Territorial and Maritime Dispute (Nicaragua v. Colombia), Judgment, ICJ Reports, 2012
Delimitation of the maritime boundary in the Bay of Bengal (Bangladesh/Myanmar), Judgment, ITLOS Reports 2012

İnternet Kaynakları

Akdeniz Genel Balıkçılık Komisyonu (General Fisheries Commission for the Mediterranean), Erişim Tarihi:

09.01.2019https://www.tarimorman.gov.tr/ABDGM/Belgeler/Uluslararası%C4%B1%20Kurulu%C5%9Flar/GFCM_site%20pdf%20son.pdf

Altı Numaralı Petrol Arama Sahasının Çakışması Hakkında Açıklama, Erişim Tarihi: 01.02.2019, <http://turkuno.dt.mfa.gov.tr/Mission/ShowAnnouncement/310942>

Arif Bulut yazılı Soru Önergesi, Erişim Tarihi:25.02.2019

<https://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-22363c.pdf>

Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Levant Basin Province, Eastern Mediterranean, U.S. Geological Survey, Fact Sheet 2010–3014, Mart 2010 <https://pubs.usgs.gov/fs/2010/3014/pdf/FS10-3014.pdf> Erişim Tarihi:12.10.2018

Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Nile Delta Basin Province, Eastern Mediterranean, U.S. Geological Survey, Fact Sheet 2010–3027, Mayıs 2010 <https://pubs.usgs.gov/fs/2010/3027/pdf/FS10-3027.pdf> Erişim Tarihi:12.10.2018

Atlantik Ton Balıklarının Korunması Uluslararası Komisyonu (ICCAT),

Erişim Tarihi :10.01.2019

<https://www.tarimorman.gov.tr/BSGM/Belgeler/Uluslararası%C4%B1%20Kurulu%C5%9Flar/ICCAT.pdf>

Bakan Dönmez: Barbaros Hayreddin Paşa gemisi, Akdeniz'de çalışmalarına devam edecek, 19.10.2018, Erişim Tarihi:25.02.2019,

<https://www.ntv.com.tr/video/ekonomi/bakan-donmez-barbaros-hayreddin-pasa-gemisi-akdenizde-calismalarina-devam-edec,21qQ2z2qE0qYk7Wf6RZ-xQ>

Barbaros Hayrettin Paşa Gemisi Çalışmalara Devam Ediyor Başlıklı Haber, Erişim

Tarihi:25.02.2019, <https://www.ntv.com.tr/video/ekonomi/bakan-donmez-barbaros-hayreddin-pasa-gemisi-akdenizde-calismalarina-devam-dec,21qQ2z2qE0qYk7Wf6RZ-xQ>

Başlıca Ege Denizi Sorunları, Erişim Tarihi: 17.08.2018 <http://www.mfa.gov.tr/baslica-ege-denizi-sorunlari.tr.mfa>

Bilge Adamlar Stratejik Araştırma Merkezi, Doğu Akdeniz Keşifleri ve Türkiye, Rapor No:59, İstanbul, 2013, Erişim Tarihi:06.02.2019

http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/3-2-2014011746dogu_akdeniz.pdf

Bölgesel balıkçılık yönetimi örgütleri, Regional fisheries management organisations (RFMOs), Erişim Tarihi: 23.06.2019

https://ec.europa.eu/fisheries/cfp/international/rfmo_en

1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'ne Taraf Olan Devletler, Erişim Tarihi:

04.03.2019https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XXI-4&chapter=21&clang=en

Çağatay ERCİYES, Maritime Issues, Maritime Boundry Delimitation,& Turkey's Off-Shore Activities in the Eastern Mediterranean, Erişim Tarihi:05.07.2019, http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/maritime-delimitation-10-5-2019-presentation.pdf

Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Etkisi ve Doğu Akdeniz Çalıştayı, <https://kudenfor.ku.edu.tr/dokumantasyon/> , Erişim Tarihi:08.03.2019

Deniz Ticareti Dergisi, Yıl:2015, Sayı Haziran, Türkiye'nin Dünyaya Açılan Kapıları: Limanlarımız, Erişim Tarihi

:15.05.2018http://www.denizticaretodasi.org.tr/Shared%20Documents/Deniz%20Ticareti%20Dergisi/haziran_ek_15.pdf

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Tarihçesi, Erişim Tarihi:

12.10.2018https://www.dzkk.tsk.tr/icerik.php?dil=1&icerik_id=11

T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın GKRY'nin AB üyeliği ile ilgili Açıklaması (1 Mayıs 2004), Erişim Tarihi:26.06.2019, http://www.mfa.gov.tr/tc-disisleri-bakanligi_nin-gkry_nin-ab-uyeligi-ile-ilgili-aciklamasi-1-mayis-2004.tr.mfa

Doğu Akdeniz'de büyük oyun! 3 trilyon dolarlık rezerv, Erişim Tarihi: 25.06.2019, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/dogu-akdenizde-buyuk-oyun-3-trilyon-dolarlik-rezerv-40906343>

Doğu Akdeniz'de Türk araştırma gemisine Yunan tacizi, Erişim Tarihi:25.06.2019, https://tr.sputniknews.com/dogu_akdeniz/201810181035730457-dogu-akdeniz-turk-arastirma-gemisi-yunan-tacizi/

Doğu Akdeniz'de Mavi Vatan Sınırları Çekildi, Erişim Tarihi: 25.06.2019, <https://tgb.gen.tr/turkiye/dogu-akdeniz-de-mavi-vatan-sinirlari-cekildi-28527>

Doğu Akdeniz’de doğal gaz keşifleri, pazarlama senaryoları, enerji güvenliği ve jeopolitika, Özer BALKAŞ, 14.03.2019, s.10 Erişim Tarihi:25.06.2019,

http://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/9a30643920bb533_ek.pdf

Doğu Akdeniz Keşifleri ve Türkiye, Rapor No:59, 2013,Bilge Adamlar Stratejik Araştırma Merkezi,Erişim Tarihi:06.02.2019

http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/3-2-2014011746dogu_akdeniz.pdf

I. Dünya Savaşı ardından imzalanan barış anlaşmaları: Sadece Sevr değişti, Erişim Tarihi: 23.06.2019, <https://tr.euronews.com/2018/11/10/i-dunya-savasi-ardindan-imzalanan-baris-anlasmalari-sadece-sevr-degisti>

East-Med Projesi Kime Hizmet Ediyor?,Erişim Tarihi:26.06.2019, <http://turksam.org/east-med-projesi-kime-hizmet-ediyor>

EastMed Pipeline Work Group Meets in Athens, Erişim Tarihi : 14.08.2018

<https://lebanongasnews.com/wp/eastmed-pipeline-work-group-meets-in-athens/>

Eastmed’e İsrail Devlet Şirketi, Erişim Tarihi: 10.02.2019

http://www.kibrispostasi.com/mobile/index.php?news_id=240945

Eastmed: A direct link to new sources for Europe, Erişim Tarihi: 14.08.2018

<http://www.igi-poseidon.com/en/eastmed>

Eski BM Genel Sekreteri Kofi Annan hayatını kaybetti (Kofi Annan kimdir?), Erişim Tarihi:25.06.2019, <https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/eski-bm-genel-sekreteri-kofi-annan-hayatini-kaybetti-kofi-annan-kimdir,3CXmzOAss0WjzN48lfftdA/1bYLMH54SE-6-evLpQnH0Q>

Gas pipeline from Cyprus to Egypt gaining steam, Erişim Tarihi: 10.10.2018

<https://lebanongasnews.com/wp/gas-pipeline-from-cyprus-to-egypt-gaining-steam/>

6 Nisan 2017, GKRY’nin Bazı Hidrokarbon Şirketleriyle Keşif Ve Üretim Sözleşmeleri İmzalaması Hk., Erişim Tarihi: 02.02.2019

<http://turkuno.dt.mfa.gov.tr/Mission/ShowAnnouncement/329676>

Greek Administration of Southern Cyprus Ministry of Foreign Affairs, Exclusive Economic Zone and Continental Shelf, erişim Tarihi: 05.02.2019

http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2016.nsf/mfa86_en/mfa86_en?OpenDocument

Girit'te 'işgal' planı, 12.10.2018, Erişim Tarihi: 10.12.2018,
<https://www.yenisafak.com/gundem/giritte-iskal-plani-3401587>

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Doğu Akdeniz'deki Ülkelerle Deniz Yetki Alanlarını İlgilendiren İkili Anlaşmalar Yapma Gayretlerini hk., Erişim Tarihi :31.12.2019

http://www.mfa.gov.tr/no_18---30-ocak-2007_-guney-kibris-rum-yonetimi_nin-dogu-akdeniz_deki-ulkelerle-deniz-yetki-alanlarini-iligilendiren-ikili-anlasmalar-yapma-gayretlerini-hk_.tr.mfa

Hulusi Akar'dan Doğu Akdeniz açıklaması, Erişim Tarihi: 03.07.2019,
<https://tr.sputniknews.com/turkiye/201905251039153263-hulusi-akardan-dogu-akdeniz-aciklamasi/>

BBNJ, [Intergovernmental Conference on Marine Biodiversity of Areas Beyond National Jurisdiction](https://www.un.org/bbnj/) <https://www.un.org/bbnj/> Erişim Tarihi:26.03.2019

Okyanuslar Tehlikede, 18.06.2012, Roger Harrabin, Erişim Tarihi: 12.10.2018
https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/06/120618_fishing_oceans

Kanlı Noel, Erişim Tarihi:25.06.2019, <https://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/kanli-noel-1395>

Karadeniz İşbirliği Konferansı' Piri Reis Üniversitesi'nde yapıldı, Erişim Tarihi:19.06.2019, <http://turkdeniz.com/-Karadeniz-isbirligi-Konferansi-Piri-Reis-universitesinde-yapildi-5971>

Kıbrıs'taki İngiliz üsleri Brexit masasında, Erişim Tarihi:22.06.2019,
<https://www.dw.com/tr/k%C4%B1br%C4%B1staki-ingiliz-%C3%BCsleri-brexit-masas%C4%B1nda/a-40930763>

Kıbrıs'taki İngiliz üsleri, Erişim Tarihi:22.06.2019, http://www.kibrispostasi.com/c1-KIBRIS_POSTASI_GAZETESI/j97/a11487-Kibristaki-ingiliz-usleri

Kıbrıs'ta Üçlü Zirve: Doğalgaz Boru Hattı İnşaa Edilecek, Erişim Tarihi:14.08.2018https://tr.sputniknews.com/dogu_akdeniz/201805081033347100-kibris-dogalgaz-yunanistan-israil-dogu-akdeniz/

Kıbrıs Barış Harekatı nedir? Kıbrıs Barış Harekatı parolası Erişim Tarihi:25.06.2019, <http://www.milliyet.com.tr/kibris-baris-harekatı-nedir--kibris-baris-harekatı-parolası-molatik-8746/>

Kıbrıs Meselesinin Tarihçesi, BM Müzakerelerinin Başlangıcı, Erişim Tarihi :03.02.2019

http://www.mfa.gov.tr/kibris-meselesinin-tarihcesi_-bm-muzakerelerinin-baslangici.tr.mfa

Kılavuz Kaptanlık Mesleğinin Tarihsel Gelişimi, Cahit İSTİKBAL, Erişim Tarihi:20.06.2019, <https://www.denizhaber.com/kilavuz-kaptanlik-mesleginin-tarihsel-gelisimi-makale,100701.html>

Kılavuzluk ve Römorkörcülük Hizmetleri Yönetmeliği, Erişim Tarihi:20.06.2019, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/12/20181231M4-6.htm>

Kılavuzluk, Römorkaj ve Diğer Hizmetler Tarifesi, Erişim Tarihi:20.06.2019, http://www.kiyiemniyeti.gov.tr/Data/1/Files/Document/Documents/dD/Ev/Ih/e7/KILA_VUZLUK%20TAR%C4%B0FE_yeni.pdf

KKTC ile Türkiye Arasında Yapılacak Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Anlaşması Hk., Erişim Tarihi:25.02.2019http://www.mfa.gov.tr/no_206_-15-eylul-2011_-kktc-temsilcileriyle-gerceklestirilen-teknik-gorusmeler-hk_.tr.mfa

KKTC'nin TPAO'ya verdiği arama ruhsatıyla ilgili haber, Erişim Tarihi: 25.02.2019 http://www.kibrispostasi.com/mobile/index.php?news_id=62530

KKTC, TPAO'ya ruhsat verdi, 22.09.2011, Erişim Tarihi:05.02.2019, <https://www.aksam.com.tr/guncel/kktc-tpaoya-ruhsat-verdi--68910h/haber-68910>

Kıyı Emniyeti'nin Görev ve Yetkileri,Erişim Tarihi: 30.05.2018<https://www.kiyiemniyeti.gov.tr/hakkimizda>

Law of The Sea Bulletin, No: 55, Erişim Tarihi: 04.02.2019

http://www.un.org/Depts/los/doalos_publications/LOSBulletins/bulletinpdf/bulletin55e.pdf

Lübnan ile İsrail arasındaki deniz sınırı anlaşmazlığı görüşüldü, Erişim Tarihi:

15.07.2019, <https://www.star.com.tr/dunya/lubnan-ile-israil-arasindaki-deniz-siniri-anlasmazligi-gorusuldu-haber-1452622/>

12 Maddede Güney Kıbrıs Doğal Gazı, 03.08.2016, Erişim Tarihi: 12.01.2019,

<http://arsiv.petroturk.com/HaberGoster.aspx?id=15707&haber=12-maddede-Guney-Kibris-dogal-gazi>

Maritime Delimitation & Offshore Activities in Eastern Mediterranean,

Çağatay Erciyes, 21.03.2012, Erişim Tarihi: 31.08.2018,

http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/maritime_delimitation.pdf

MARPORT Tanıtım, Erişim Tarihi:19.06.2019,

http://www.marport.com.tr/marport_hakkinda/tanitim.html

Mersin Limanı Konteyner Hizmetleri, Erişim Tarihi: 20.06.2019,

<https://www.mersinport.com.tr/liman-hizmetleri/detay/Konteyner-Hizmetleri/403/205/0>

Milletvekili Onur Öymen tarafından verilen soru önergesi

<https://www2.tbmm.gov.tr/d23/7/7-1190s.pdf> Erişim Tarihi:05.02.2019

2011/1753 Sayılı Petrol Ameliyatı Yapılmasına İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı,Erişim

Tarihi :05.02.2019, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120427-11.htm>

No: 216, 21 Eylül 2011 Türkiye – KKTC Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması

İmzalanmasına İlişkin Dışışleri Bakanlığı Basın Açıklaması, Erişim Tarihi:25.02.2019

http://www.mfa.gov.tr/no_-216_-21-eylul-2011-turkiye-_-kktc-kita-sahanligi-sinirlandirma-anlasmasi-imzalanmasina-iliskin-disisleri-bakanligi-basin-ac_.tr.mfa

Rumların doğal gazı Girit üzerinden Avrupa'ya taşıma planı hüsrana uğradı,

<https://www.star.com.tr/guncel/rumlarin-boru-hatti-husrani-haber-1461185/> Erişim

Tarihi: 19.06.2019

Rum Yönetimi'nden Fatih sondaj gemi personeline tutuklama kararı, Erişim Tarihi:26.06.2019, <https://www.haberturk.com/rum-yonetimi-nden-fatih-sondaj-gemi-personeline-tutuklama-karari-2487592>

Sertaç Hami BAŞEREN, Münhasır Ekonomik Bölge Kıta Sahanlığının Kavramsal Yapısını Etkileyen Bir Kurum Değildir, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m1995-19951-936> , Erişim Tarihi: 06.07.2018

Sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG), Erişim Tarihi:26.06.2019, <https://www.shell.com.tr/kurumsal-musteriler/shell-lng/liquefied-natural-gas-lng.html>

Some Truths about the East Med Natural Gas Pipeline, Erişim Tarihi: 14.08.2018

<https://www.balkaneu.com/some-truths-about-the-east-med-natural-gas-pipeline/>

Suez Canal History, Erişim Tarihi: 25.04.2018

<https://www.suezcanal.gov.eg/English/About/SuezCanal/Pages/CanalHistory.aspx>

Table of claims to maritime jurisdiction (as at 15 July 2011), Erişim Tarihi: 12.10.2018

http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/table_summary_of_claims.pdf

Taşıyıcı Yapı ve Montaj Tesisi İnşaatı Basın Açıklaması, Erişim Tarihi:25.02.2019

<http://www.akkunpp.com/tasucu-yapi-ve-montaj-tesisi-insaati-basin-aciklamasi/>

T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın GKRY'nin AB üyeliği ile ilgili Açıklaması (1 Mayıs 2004),

Erişim Tarihi: 04.02.2019 http://www.mfa.gov.tr/tc-disisleri-bakanligi_nin-gkry_nin-ab-uyeligi-ile-ilgili-aciklamasi-1-mayis-2004.tr.mfa

The Cyprus Hydrocarbons Issue: Context, Positions And Future Scenarios, Ayla Gürel,

Fiona Mullen, Harry Tzimitras, 2013, Erişim Tarihi:12.10.2018

https://files.prio.org/publication_files/Cyprus/Report%202013-1%20Hydrocarbons.pdf

The French Islands of Saint-Pierre Et Miquelon: A Case for the Construction of a Discontinuous Juridical Continental Shelf?, Erişim Tarihi

:29.01.2019 https://www.ihp.int/mtg_docs/com_wg/ABLOS/ABLOS_Conf3/PAPER5-1.PDF

Toplam yükün % 7.5'i mersin limanı'nda elleçleniyor., Erişim Tarihi:20.06.2019,
<https://www.utikad.org.tr/Detay/Sektor-Haberleri/13656/toplam-yukun-7-5%E2%80%99i-mersin-limani%E2%80%99nda-ellecleniyor>

Türk Deniz Kuvvetlerinin Zaferleri, Erişim Tarihi: 17.04.2018
https://m.dzkk.tsk.tr/pages/denizwiki/konular.php?icerik_id=120&dil=1&wiki=1&catid=4

Türk Deniz Kuvvetleri dünyadaki 12. deniz gücü, Erişim Tarihi:22.06.2019,
<http://www.turksail.com/genel-haberler/16129-tuerk-deniz-kuvvetleri-duenyadaki-12-deniz-guecue>

Türkiye – KKTC Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklaması, Erişim Tarihi : 01.02.2019
<http://turkuno.dt.mfa.gov.tr/Mission/ShowAnnouncement/131723>

U.S. Geological Survey, Nile Delta Natural-Gas Potential is Significant, Erişim Tarihi: 06.07.2018, <https://soundwaves.usgs.gov/2010/07/research.html>

1945 US Presidential Proclamation No. 2667, Policy of the United States With Respect to the Natural Resources of the Subsoil and Sea Bed of the Continental Shelf, (1945) 10 Fed. Reg. 12304 Erişim Tarihi:09.07.2019, <https://www.archives.gov/federal-register/codification/proclamations/02668.html>

Uluslararası Deniz Hukukunda Kıyı Devletinin Gemilere El Koyma Yetkisinin Sınırları Sempozyumu, Orsam, Erişim Tarihi: 05.07.2019, http://www.avklaw.com/wp-content/uploads/2011/11/201238_orsamkitap2_karadeniz.pdf

Yavuz gemisi Mersin açıklarına ulaştı, Erişim Tarihi:26.06.2019,
<https://www.ntv.com.tr/turkiye/yavuz-gemisi-mersin-aciklarina-ulasti,7Sg7F9tjYkWfxHfeHRvUMg>

Yunanistan-İsrail-Güney Kıbrıs üçlüsü Doğu Akdeniz'de işbirliğini artırıyor,Erişim Tarihi : 15.05.2018<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-44040323>